

АНТІН ДРАГАН

ШЕВЧЕНКО
У ВАСИЛІНГТОНІ

diasporiana.org.ua

ШЕВЧЕНКО
У ВАШІНГТОНІ

*...І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим словом!*

Т. Шевченко: „Заповіт”, 1845

A. DRAGAN

SHEVCHENKO IN WASHINGTON

HISTORY OF THE MONUMENT OF UKRAINE'S BARD
IN THE NATION'S CAPITAL

SVOBODA
UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION
Jersey City — New York, 1984

Антін Драган

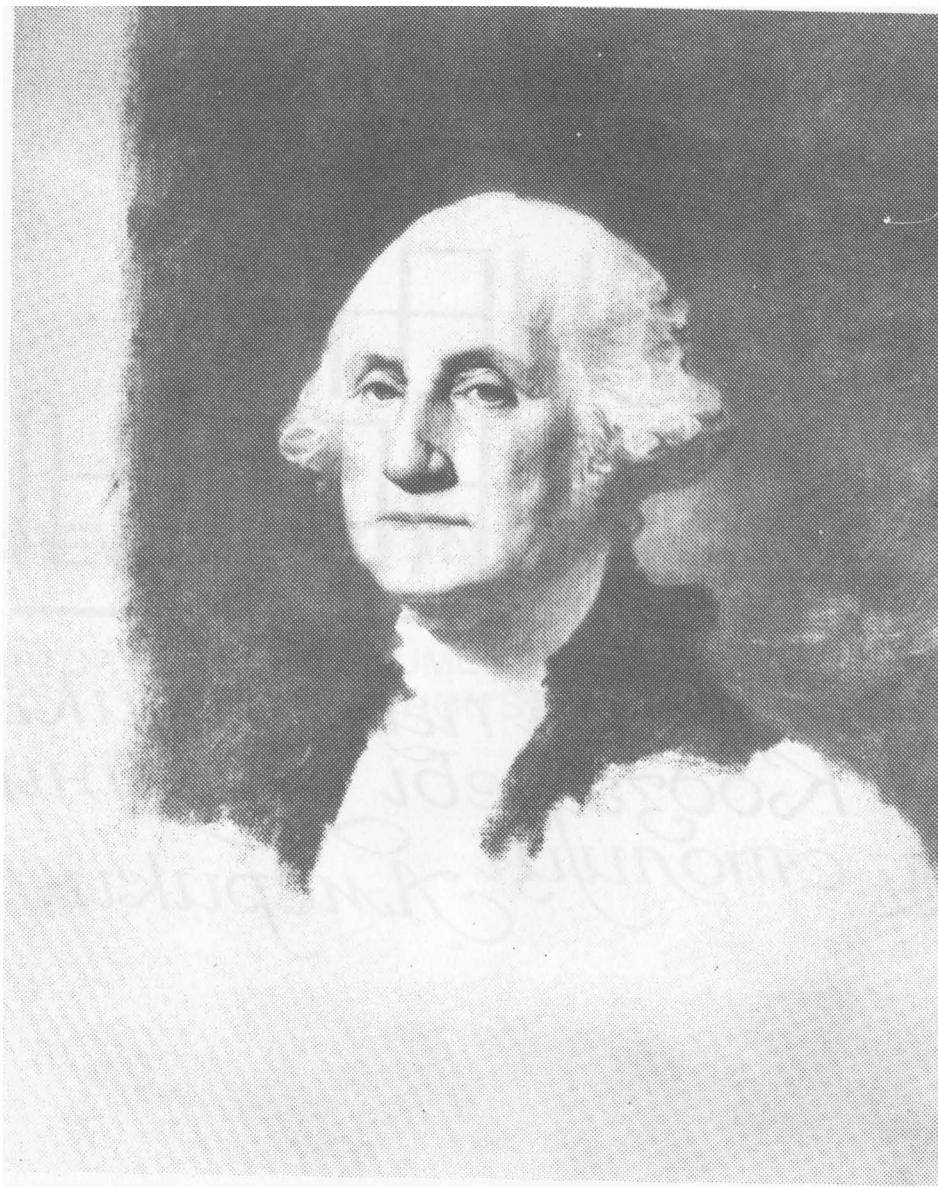
ЦЕВЧЕНКО ВАШІНГТОНІ

*до історії пам'ятника
Кодзареві України
у столиці Америки*

diasporiana.org.ua

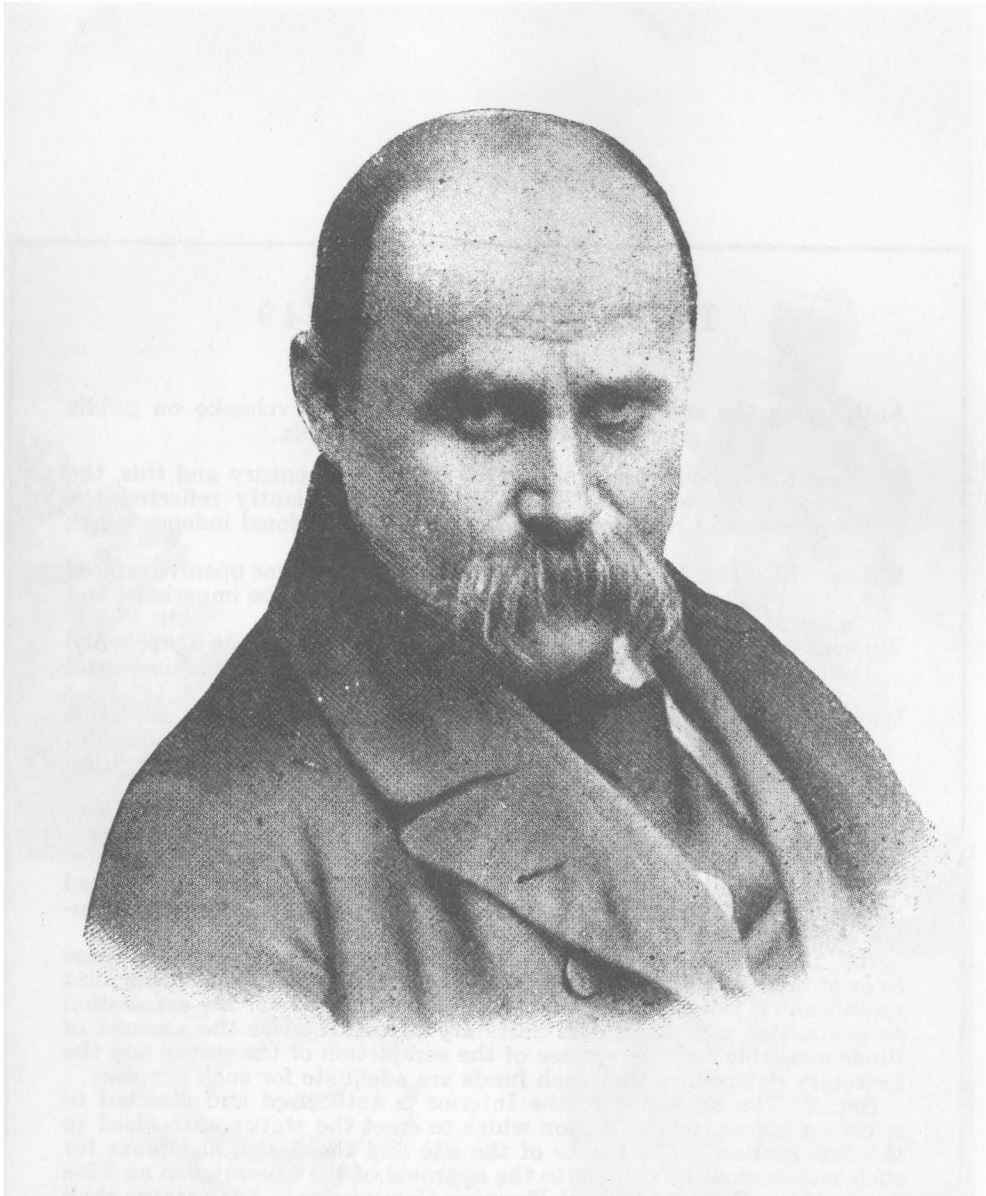
*"Свобода"
В-во Українського Народного Союзу*

1984

GEORGE WASHINGTON

ДЖОРДЖ ВАШИНГТОН

Коли
Ми діждемося Вашінгтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!

Т. Шевченко: „Юродивий”, 1857.

PUBLIC LAW 86-749

Authorizing the erection of a statue of Taras Shevchenko on public grounds in the District of Columbia.

Whereas throughout Eastern Europe, in the last century and this, the name and works of Taras Shevchenko brilliantly reflected the aspirations of man for personal liberty and national independence; and

Whereas Shevchenko, the poet laureate of Ukraine, was openly inspired by our great American tradition to fight against the imperialist and colonial occupation of his native land; and

Whereas in many parts of the free world observances of the Shevchenko centennial will be held during 1961 in honor of this immortal champion of liberty; and

Whereas in our moral capacity as free men in an independent Nation it behooves us to symbolize tangibly the inseparable spiritual ties bound in the writings of Shevchenko between our country and the forty million Ukrainian nation: Now, therefore, be it

Resolved by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled, That (a) any association or committee organized for such purpose within two years from the date of the enactment of this joint resolution is hereby authorized to place on land owned by the United States in the District of Columbia a statue of the Ukrainian poet and national leader, Taras Shevchenko.

(b) The authority granted by subsection (a) of this section shall cease to exist, unless within five years after the date of enactment of this joint resolution (1) the erection of the statue is begun, and (2) the association or committee certifies to the Secretary of the Interior the amount of funds available for the purpose of the completion of the statue and the Secretary determines that such funds are adequate for such purpose.

SEC. 2. The Secretary of the Interior is authorized and directed to select an appropriate site upon which to erect the statue authorized in the first section. The choice of the site and the design and plans for such statue shall be subject to the approval of the Commission on Fine Arts and the National Capital Planning Commission. Such statue shall be erected without expense to the United States.

H.J. Res. 311 (86th Cong.)

APPROVED SEPTEMBER 13, 1960.

ПАМ'ЯТНИК Т. ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШІНГТОНІ

DEDICATED
TO THE LIBERATION,
FREEDOM AND INDEPENDENCE
OF ALL CAPTIVE NATIONS

THIS MONUMENT OF TARAS SHEVCHENKO, 19TH CENTURY UKRAINIAN POET AND FIGHTER FOR THE INDEPENDENCE OF UKRAINE AND THE FREEDOM OF ALL MANKIND, WHO UNDER FOREIGN RUSSIAN IMPERIALIST TYRANNY AND COLONIAL RULE APPEALED FOR "THE NEW AND RIGHTEOUS LAW OF WASHINGTON," WAS UNVEILED ON JUNE 27, 1964. THIS HISTORIC EVENT COMMEMORATED THE 150TH ANNIVERSARY OF SHEVCHENKO'S BIRTH. THE MEMORIAL WAS AUTHORIZED BY THE 86TH CONGRESS OF THE UNITED STATES OF AMERICA ON AUGUST 31, 1960, AND SIGNED INTO PUBLIC LAW 86-749 BY DWIGHT D. EISENHOWER, THE 34TH PRESIDENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA ON SEPTEMBER 13, 1960. THE STATUE WAS ERECTED BY AMERICANS OF UKRAINIAN ANCESTRY AND FRIENDS.

НАПИС НА ПАМ'ЯТНИКУ

З М І С Т

ПЕРЕДМОВА	10
<i>Ярослав Падох: „Нова Статуя Свободи”</i>	
ЧОТИРИ ПРЕЗИДЕНТИ ЗСА ПРИВІТАЛИ ШЕВЧЕНКА У ВАШІНГТОНІ	13
I. ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА	17
Історичний акт історичного дня. В очікуванні відкриття пам'ятника. “We like Ike.” Починається з Богом. Говорить Двайт Д. Айзенгавер. Хвилина, про яку мріяли покоління. Почалося і кінчається з Богом. „Нехай буде відомо всім грядучим поколінням...” Поклін Шевченкові.	
II. УКРАЇНСЬКИЙ ДЕНЬ У СТОЛИЦІ АМЕРИКИ	33
Похід вулицями Вашингтону. Шевченківський фестиваль молоді. Шевченківські концерти. Шевченківський бенкет. Найширший відгомін.	
III. ВЕЛИКОЇ ПОДІЇ СЛАНЕ ЗАВЕРШЕННЯ	52
Врочисте вмурування документів у підставу пам'ятника. Президент Джонсон gratулює. Виступ Ватсона Кірконела. Бенкет і концерт.	
IV. ШЛЯХ ШЕВЧЕНКА ДО ВАШІНГТОНУ	59
На початку було слово. Почин Українського Народного Союзу. Резолюція Джейвітса. Резолюція Бентлі. Акція Українського Конгресового Комітету Америки. Публічний закон 86-749. Оформлення Комітету Пам'ятника Шевченкові. Шевченківський рік. Збіркова акція. Конкурс та вибір проекту пам'ятника. Вибір і апробата площі. Врочиста дедикація площі.	
V. БИТВА ЗА ШЕВЧЕНКА	94
Наступають на три шляхи. Московська „Советская культура” і за нею київська „Радянська культура” починають наступ. „Вашінгтон Пост” відкриває другий фронт. „Слово” діячів культури з Києва. „Облудне, підступне слово”. Відповідь діячів української культури в Америці і Канаді. „Провал підступної московської затії”. Підсумки і висновки. Справа випрошеної землі з Канева. Виграна битва.	
VI. МОВА ЦИФЕР	119
Звідомлення Контрольної Комісії Комітету Пам'ятника Шевченкові.	
VII. ШЕВЧЕНКО І АМЕРИКАНСЬКІ УКРАЇНЦІ	126
VIII. БУДЕШ, БАТЬКУ, ПАНУВАТИ	136

ПЕРЕДМОВА

„НОВА СТАТУЯ СВОБОДИ”

На одному з останніх засідань Управи Комітету Пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні в 1965 році схвалено підготувати й надрукувати історію того пам'ятника. Ухвали не здійснено, хоч проминуло багато часу, понад двадцять років. Але, каже приповідка: краще пізно, ніж ніколи, й тому треба вітати цю працю, автор якої був одним з найактивніших і найбільш відданих цій справі членів КПШ, та автором низки проклямацій, закликів Комітету і надрукованих у „Свободі” статей, присвячених побудові пам'ятника Шевченкові.

Поява цієї книжки дуже на часі, бо оце саме українська заморська громада об'єднано готується соборно відмітити двадцятиріччя, що проминуло від часу відкриття пам'ятника, й разом із цим, у тіні гранітної статуї Шевченка, закласти й проголосити світові найбільш рішучий протест проти посиленої жорстокої русифікації України й відібрання їй будь-яких можливостей зберігати свою вікову культуру, що й говорити про будь-яку політичну свободу, на яку немає місця у російській імперії, однаково колись царській, чи тепер советській.

Ця праця, хоч має компіляційний характер, подаючи раніше опубліковані матеріали до історії Шевченківського пам'ятника у Вашингтоні, читається, як цікава повість. Вона розповідає про унікальну, неповторну і грандіозну акцію введення до столиці З'єднаних Штатів Америки, і водночас до столиці цілого вільного світу, кріпака, царського заслання й в'язня, а водночас геніального поета, маляра й національного пророка, основоположника нової української нації. Прецеденту такого не мала велика столиця великої американської нації. Тому не диво, що акція побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові у цій столиці зустрілася з завзятим спротивом. В боротьбі проти статуї і Шевченка взяли участь дві великі потуги, як воно не дивне, одна американська і друга советська: найбільш впливова столична газета „Вашінгтон Пост” і голова маріонеткової місії т. зв. Української Радянської Республіки до Об'єднаних Націй та советська амбасада у Вашингтоні, яка двічі інтервенювала в Державнім Департаменті з метою перешкодити в побудові пам'ятника.

Та не тільки це говорить про незвичайність майже п'ятирічної пам'ятникової кампанії. Про неї свідчать її чотири „спонзори”, чотири президенти Америки, які, кожний згідно зі своїм тогочасним становищем та потребами справи, причинилися до її переможного завершення. Перший, Гаррі С. Труман, прийняв почесне головство КПШ; другий Двайт Д. Айзенгавер, підписав схвалений Конгресом спеціальний закон і відкрив поставлений на основі того закону пам'ятник; третій, Джон Ф. Кеннеді, гаряче привітав ідею побудови пам'ятника й допоміг в його реалізації, зокрема ж вітав історичними словами, цитованими в цій книжці, дедикацію площі під пам'ятник; а четвертий, Линдон Б. Джонсон, вітав відкриття пам'ятника та згодом окремою заявою вмурування у підставу пам'ятника Пропам'ятної грамоти.

За підрахунком автора, у склад Почесного комітету пам'ятника ввійшли 85 сенаторів і конгресменів та сотня губернаторів, посадників великих міст й інших визначних американців. Між іншим, членом цього Почесного Комітету був тодішній голлівудський актор і теперішній президент ЗСА Роналд Реген. Усі члени обох палат Конгресу, й чимало інших, не лише голосували за схваленням закону про пам'ятник, але й для підтримки проекту закону виголошували широкі, часто науково сформульовані, характеристики Шевченка та його значення не лише для України, але й для Америки та цілого вільного світу. Тексти цих промов, як і оригінальні авторські статті, надруковано в чотирьох урядових публікаціях під наголовками, які багато говорять: „Європейський борець за волю“, „Шевченкова Статуя Свободи в національній столиці“, „Шевченко. Пам'ятник визволенню, свободі й незалежності всіх поневолених націй“ та „Шевченко зустрічає Америку“. Ці законодавці та їх опінія про Шевченка і його земляків, які бажали вшанувати його пам'ятником у столиці, допомогли у здобутті дозволу на побудову пам'ятника, який треба було не без труду здобути не тільки від Конгресу і Президента, але й від секретаря внутрішніх справ та Комісії мистецтв. А це не завжди проходило легко. Наприклад, заіснувала дуже драматична ситуація, коли секретар внутрішніх справ Юдал, уже після дедикації площі під пам'ятник, під впливом заїлої акції газети „Вашінгтон Пост“ зарядив новий перегляд справи.

До особливо фасцинуючих подій, зв'язаних з акцією здвигнення і відкриття пам'ятника, належить „облудне, підступне“ — як це його оцінив автор книжки у своєму надрукованому тоді у „Свободі“ редакційному коментарі — „Слово до українців, до всієї української громади в США, до 'Комітету пам'ятника Т. Г. Шевченка'“, підписане групою діячів культури в підсоветській Україні та насамперед опубліковане в советській пресі і опісля розіслане пресовим відділом советської амбасаді у Вашингтоні й до української преси в Америці. Це, як і попередні советські акції, зглядно реакції на заходи поставлення і відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, призвело до справжньої „битви за Шевченка“, як названо в книжці окремих розділ у цій справі. Цю битву та її причину і мету влучно характеризує відоме пресове агенство „Юнайтед Пресс Інтернешенел“, запитуючи в одному із своїх повідомлень: „...Отже хто був Шевченко? Большевик, чи український Джордж Вашингтон, ізза якого виникла війна між Москвою і Вашингтоном?...“ З'ясований в книжці перебіг та остаточний вислід тієї словної війни не залишає жадного сумніву, що її виграв „український Джордж Вашингтон“ Тарас Шевченко. І це один з найбільших, якщо взагалі не найбільший тріумф пам'ятника у Вашингтоні!

Оцінюючи відкриття пам'ятника, конгресмен Едвард Дервінські назвав його „під багатьма оглядами рекордовим“. Це вірне означення, хоч ще й досі трудно вповні оцінити політичну вартість не лише самого пам'ятника, але і всієї акції, що довела до його здвигнення. Либонь до того часу на цій землі не було в українським житті такої успішної події і з таким широким розголосом. Згадаймо для прикладу, що „Ровд Айленд Сандей Джорнал“ зараз після відкриття пам'ятника помістив широкий опис події під вимовним наголовком: „Айзенгавер відкриває проти-російський пам'ятник“.

І либонь ніколи ще американські українці не здобули стільки приятелів у Конгресі, пресі й культурних колах американської суспіль-

ности. Цей успіх частинно був вислідом довголітньої відданої праці й жертвенности нашої громади, але безсумніву вирішним був магічний вплив Шевченкового слова й життя — ще одно чудо Шевченкове у саме 150-ліття його народження.

Згадати б ще, що на останніх засіданнях КПШ намічувано майбутні завдання тієї установи, яка мала діяти й після відкриття пам'ятника. Намічувано — і роблено заходи — для випуску поштової марки з портретом Шевченка, й утворення відділу Шевченкіяни в Бібліотеці Конгресу та ін., включно до поставлення відповідних проєктів конгресових резолюцій. Також обговорювано питання влаштування кожного 27-го червня, в якому відкрито пам'ятник, роковим Українським Днем у столиці Америки. Сподіймося, що цьогорічна маніфестація біля пам'ятника Шевченка знову заактуалізує ці пляни.

Вітаючи відкритий пам'ятник, капелян Сенату д-р Фредерик Бравн Гарріс виголосив у Сенаті знамениту промову-проповідь, що була надрукована в „Конгресовім Рекорді”. Її назва: „Вежі Духа — Нова Статуя Свободи”. Зацитуймо, на закінчення, віщі слова Капеляна про пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні:

„Наша нова Статуя Свободи є священним вітварем; вона стане Меккою для представників народів, що перебувають у зашморгу нового колоніалізму, які коло стіп цього великого Українця будуть кликати: О, Боже, як довго, як довго?”

ЯРОСЛАВ ПАДОХ
Секретар Комітету
Пам'ятника Шевченкові

ЧОТИРИ ПРЕЗИДЕНТИ ЗСА ПРИВІТАЛИ ШЕВЧЕНКА У ВАШІНГТОНІ

Чотири президенти З'єднаних Стейтів Америки привітали Тараса Шевченка у Вашингтоні у його статуї-пам'ятнику: 33-тій президент Гаррі С. Труман, 34-тій президент Двайт Д. Айзенгавер, 35-тій президент Джон Ф. Кеннеді і 36-тій президент Линдон Б. Джонсон.

Harry S. Truman

ГАРРІ С. ТРУМАН, 33-тій президент ЗСА, очолював Почесний Комітет Пам'ятника Шевченкові, в склад якого входили 85 членів Конгресу ЗСА — 16 сенаторів і 69 конгресменів — та понад 100 видатних громадян, між ними губернаторів стейтів і посадників міст та провідних діячів науки і культури, різних професій, індустріялістів, виховників та ін.

ДВАЙТ Д. АЙЗЕНГАВЕР, 34-ий президент ЗСА, підписав схвалений Конгресом Публічний Закон 86-749 про дозвіл на поставлення пам'ятника Т. Шевченкові на публічній площі в столиці Америки та опісля відкрив цей пам'ятник і виголосив при цьому своє історичне слово, надруковане в українському перекладі на іншому місці в цій книжці.

Dwight D. Eisenhower

John F. Kennedy

ДЖОН Ф. КЕННЕДІ. 35-ий президент ЗСА, вшанував Тараса Шевченка у Вашингтоні при нагоді дедикації площі для пам'ятника в суботу, 21-го вересня 1963-го року. У своєму привітальному листі з цієї нагоди президент Кеннеді написав (текст подаємо в українському перекладі):

„Я радий, що можу додати свій голос до тих, що вшановують великого українського поета Тараса Шевченка. Ми вшановуємо його за його багатий вклад в культуру не тільки України, яку він так дуже любив і так промовисто описував, але й культуру світу. Його творчість є благородною частиною нашої історичної спадщини“.

ЛИНДОН Б. ДЖОНСОН, 36-тий президент ЗСА, виправдавши раніше свою неспроможність взяти особисту участь у відкритті пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні в дні 27-го червня 1964-го року, склав пізніше, 26-го жовтня 1964, „Заяву” про Шевченка і пам'ятник для нього в столиці Америки у зв'язку із запланованим на пізніше вмуруванням документів у постамент пам'ятника. Ця Заява президента Джонсона в українському перекладі звучить:

Це цілком зрозуміло, що ті, які люблять і подивляють Тараса Шевченка, повинні зібратись, щоб вмістити і запечатати у крипті його статуї певні документи, які матимуть вартість для американських громадян в грядучих роках.

Lyndon B. Johnson

Любов до українського Поета-Лавреата цілком зрозуміла і гордість з його досягнень цілком оправдана.

Це найбільш властиво, що тут, у столиці цієї великої і вільної

республіки, поставлено статую Шевченка, щоб вона всім живучим і тим, які прийдуть після нас, служила пригадкою його величі.

Шевченко цілком заслужує на почесі, якими його оточується. Він був більше, як українець — він був державним мужем і громадянином світу. Він був більше як поетом — він був хоробрим войовником за права і волю людей. Він уживав віршів для ведення рішучого бою за волю. Його поезія була з народу і для народу. Вона подавала надію тим, що впадали в розпач, і спонукувала до дії тих, що інакше були б зрезигновано погоджувались на рабство.

Коло Шевченкових слухачів було таке широке, а вплив був такий великий, що його слова знаходили читача і любов далеко поза кордонами його рідної країни. Видання його поем були такі вартісні, що кожна родина старалась мати дві книжки — Біблію і Шевченка.

Це є також моїм посланням до Вас у 1964 році. Як президент З'єдинених Стейтів я поновлюю свої гратуляції за Ваші досягнення і запевняю Вас, що ця нація і цей уряд якнайповажніше прагнуть повернення волі всім народам, яким ще й тепр її заперечується. А поезія Шевченка служитиме за постійну пригадку цього найбільш важливого завдання.

Як член Сенату З'єдинених Стейтів у 1960 році, я звернувся до Ваших організацій, кажучи: „Я бажав би погратулювати Вам за вперте обстоювання духа волі і свободи, що ним пройняті українці в цілому світі. Я переконаний, що Демократична партія служить найкраще українській справі скрізь у світі”.

Опісля вже з нагоди заповідженого раніше вмуровування документів у постамент пам'ятника Шевченкові в дні 22-го травня 1965-го року, президент Линдон Б. Джонсон переслав голові Комітету Пам'ятника через свого особистого репрезентанта Чарлса Горського датованого того ж дня чергового гратуляційного листа, який на врочистості був прочитаний і долучений до вмуровуваних документів.

Білий Дім, 22 травня 1965.

Пане Голово!

Я гратулюю Вам за завершення сьогодні пам'ятника на пошану великого українського поета-лауреата Тараса Шевченка.

Я маю особисте вдоволення з поставлення цього пам'ятника. Бувши сенатором, у 1960-му році я дав усю мою підтримку для законопроекту, що уповноважував поставлення цього пам'ятника. В тому часі я гратулював Вашій організації за цей проект, а тепер поновлюю ці гратуляції.

Нехай тисячам, які глядітимуть на цей пам'ятник Тарасові Шевченкові, завжди пригадується його відданість ідеалам людських прав та рівноправності людства. Нехай їм пригадується, що це є справа, яку ще не цілком здобуто, як довго існують кайдани невільництва, що не дозволяють людям втішатися своїми правами і своїми вольностями всюди в світі.

Нехай Шевченків дух допомагає нам і заохочує нас завжди, коли ми намагаємося поширити сферу людської волі.

Щиро,

Голові Комітету
Пам'ятника Шевченкові

Линдон Б. Джонсон

89th CONGRESS
1st Session

S. J. RES. 54

IN THE SENATE OF THE UNITED STATES

FEBRUARY 18, 1966

Mr. JAVRS introduced the following joint resolution, which was read twice and referred to the Committee on Rules and Administration:

JOINT RESOLUTION

Authorizing the erection of a statue of Taras Shevchenko on public grounds in the District of Columbia.

Resolved by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled,

- That (a) any association or committee organized for such purpose within two years from the date of the enactment of this joint resolution is hereby authorized to place on the public grounds of the District of Columbia a statue of the Ukrainian poet and national leader, Taras Shevchenko.
- (b) The authority granted by subsection (a) of this section shall cease to exist, unless within five years after the date of enactment of this joint resolution (1) the erection of the statue is begun, and (2) the association is

89th CONGRESS
1st Session

H. J. RES. 311

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

MARCH 17, 1966

Mr. BEVREY introduced the following joint resolution, which was referred to the Committee on House Administration:

JOINT RESOLUTION

Authorizing the erection of a statue of Taras Shevchenko on public grounds in the District of Columbia.

Whereas throughout Eastern Europe, in the last century and reflected the aspirations of man for personal liberty and national independence; and

Whereas Shevchenko, the poet laureate of Ukraine, was openly inspired by our great American tradition to fight against the imperialist and colonial occupation of his native land; and

Whereas in many parts of the free world observances of the Shevchenko centennial will be held during 1961 in honor of this immortal champion of liberty; and

Whereas in our moral capacity as free men in an independent Nation it behooves us to symbolize tangibly the inseparable

87th CONGRESS
1st Session

H. J. RES. 174

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

JANUARY 21, 1963

Mr. DICKENS introduced the following joint resolution, which was referred to the Committee on Post Office and Civil Service:

JOINT RESOLUTION

To provide for the issuance of a Champion, one stamp in honor of Taras Shevchenko of the one hundred and fiftieth anniversary.

Whereas the Eighty-sixth Congress of the United States authorized the erection of a monument in honor of Taras Shevchenko, Ukraine's poet laureate, in Washington, District of Columbia;

Whereas the same Congress provided for the issuance of a commemorative postage stamp in tribute to the works of this freedom fighter of Europe;

Whereas the unremitting condemnations and attacks clearly prove the wisdom of the United States Government in properly claiming Taras Shevchenko as one of freedom's outstanding lights; and

87th CONGRESS
1st Session

H. J. RES. 165

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

JANUARY 21, 1963

Mr. DICKENS introduced the following joint resolution, which was referred to the Committee on Post Office and Civil Service:

JOINT RESOLUTION

To provide for the issuance of a Champion, one stamp in honor of Taras Shevchenko of the one hundred and fiftieth anniversary.

Whereas the Eighty-sixth Congress of the United States authorized the erection of his monument on public grounds in Washington, District of Columbia; and

Whereas the same Congress provided for the issuance of a commemorative postage stamp in tribute to the works of this freedom fighter of Europe;

Whereas the unremitting condemnations and attacks clearly prove the wisdom of the United States Government in properly claiming this contemplation of freedom's outstanding lights; and

87th CONGRESS
1st Session

H. J. RES. 460

IN THE HOUSE OF REPRESENTATIVES

JUNE 20, 1961

Mr. LAMARCA introduced the following joint resolution, which was referred to the Committee on Post Office and Civil Service:

JOINT RESOLUTION

To provide for the issuance of a special postage stamp in honor of Taras Shevchenko.

Whereas the Eighty-sixth Congress of the United States honored Taras Shevchenko, Ukraine's poet laureate, by authorizing the erection of his monument on public grounds in Washington, District of Columbia; and

Whereas on the eve of the Shevchenko centennial the same Congress provided for a documentary biography in tribute to the spirit and works of this freedom fighter of Europe; and

Whereas the unremitting condemnations and attacks by imperialist Moscow and its colonial puppets against these far-seeing acts clearly prove the wisdom of the United States Government in properly claiming Shevchenko as one of freedom's outstanding lights; and

Фотокопії (поменшені) перших сторінок конгресових резолюцій: вгорі — схвалені Конгресом резолюції сенатора Джевїтса і конгресмена Бентлі, якими вирішено справу будови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, внизу — резолюції конгресменів Дюльського, Дєрвінського і Лєсінського, якими пропонувано випуск пам'яткової поштової марки з портретом Шевченка, але ці резолюції не були на порядку рішень Конгресу.

I. ВІДКИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА

ІСТОРИЧНИЙ АКТ ІСТОРИЧНОГО ДНЯ. В ОЧІКУВАННІ ВІДКРИТТЯ. „WE LIKE IKE!” ПОЧИНАЄТЬСЯ З БОГОМ. ГОВОРИТЬ ДВАЙТ Д. АЙЗЕН ГАВЕР. ХВИЛИНА, ПРО ЯКУ МРІЯЛИ ПОКОЛІННЯ. ПОЧАЛОСЯ І КІНЧАЄТЬСЯ З БОГОМ. „НЕХАЙ БУДЕ ВІДОМО ВСІМ ГРЯДУЧИМ ПОКОЛІННЯМ...”

Це сталося вікопомної суботи, 27-го червня року Божого 1964-го в місті Вашингтоні, столиці З'єднаних Штатів Америки, як 34-ий президент цієї наймогутнішої країни в світі Двайт Д. Айзенгавер у приваності ентузіастичної, стотисячної маси народу відкрив пам'ятник Тарасові Шевченкові, співцеві української слави і волі. Для тривкішого збереження повторимо тут опис тієї в багатьох відношеннях — українському, американському і міжнародному — переломової події, поданий негайно після її завершення у „Свободі” з дня 30-го червня того ж 1964-го Шевченківського року, із зумовленими часом деякими незначними змінами, пропусками і доповненнями.

ІСТОРИЧНИЙ АКТ ІСТОРИЧНОГО ДНЯ

Вашингтон. — Не раз і не два промовляла історія в столиці вільної землі Вашингтона. Але навряд чи коли такі великі маси народу могли безпосередньо відчувати з таким глибоким зворушенням будь-який з цих історичних актів, як відчували вони відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у цій столиці світу над Потомаком цієї незабутньої історичної суботи, 27-го червня „1964-го року від народження Христа, 188-го року від проголошення Незалежності З'єднаних Штатів Америки, 46-го року від відновлення самостійної, ні від кого незалежної, соборної і народоправної Української Народної Республіки та 150-го року від народження Тараса Шевченка” — як це сказано в „Пропам'ятній Грамоті”, яка була вмурована в підставу пам'ятника. Здавалося, що все завмерло, зупинило віддих, що навіть легкий вітерець припинив свій подув у розпаленому гарячим сонцем до майже сто ступнів Фаренгайта повітрі, як 34-ий президент З'єднаних Штатів Америки, головний командант альянтських збройних сил під час Другої світової війни генерал Двайт Д. Айзенгавер підійшов до великого жовтого полотнища, що заслоняло статую та, потягнувши за мотузку, відкрив могутню бронзову постать невмирущого Кобзаря України та вселюдського співця волі і справедливості, Тараса Шевченка, на гранітному п'єдесталі. Цю тишу сколихнули щойно слова безсмертного Шевченкового „Заповіту”, що понеслися піснею насамперед із грудей соток хористів, а опісля і з грудей тисячів і тисячів народу. „Як умру, то поховайте мене на могилі...” співав хор і співали люди, і багатьом ввижалася тоді Чернеча Гора в Каневі над Дніпром, на якій український народ поховав свого найбільшого Сина. „Поховайте, та вставайте, кайдани порвіте...” продовжувалася пісня-заповіт і здавало-

...Здавалося, що все завмерло, зупинило віддих, що навіть легкий вітерець припинив свій подув у розпаленому гарячим сонцем до майже сто ступнів Фаренгейта повітрі, як 34-ий президент З'єднаних Стейтів Америки Двайт Д. Айзенгавер підійшов до великого жовтого попотнища, що заспняло статую, та, потягнувши за мотузку...

...відкрив могутню бронзову постать невмірущого Кобзаря України та вселюдського співця волі і справедливості, Тараса Шевченка, на гранітному п'єдесталі...

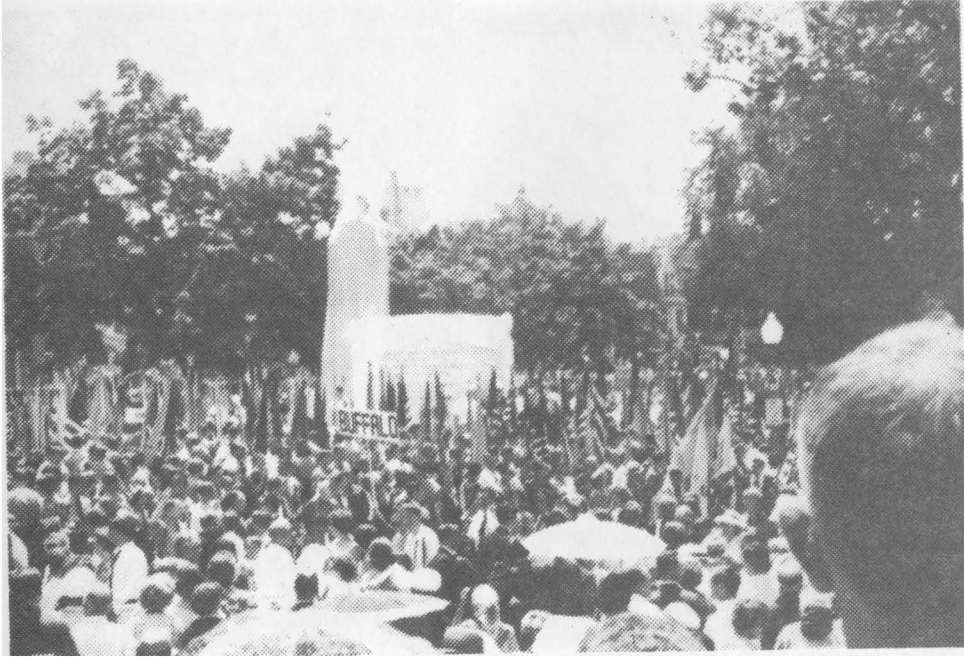
ся, що тоді вище піднеслися та бадьоріше замаями на вітрі сотні прапорів, між ними й бойові прапори колишніх Українських Армій, що вели до бою за здійснення цього Шевченківського заповіту. „І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій, не забудьте пом'янути, не злим, тихим словом!” — кінчилася пісня- заповіт, а в очах тисячів блестили й котились по лиці сльози невимовного зворушення, невимовної радості, що Вашингтон діждався Шевченка, та невимовного жалю і туги, що Україна все ще дождає „свого Вашингтона з новим і праведним законом”. А могутня постать Шевченка в бронзі підносилася понад голови всіх, вирізувалася чіткими контурами на тлі ясного неба й наче повторювала своє запевнення, що „діждемось таки колись”.

В ОЧІКУВАННІ ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА

Уже на кілька годин перед годиною 1-ою вполудне, на яку була заповіджена врочистість відкриття пам'ятника, трикутна площа між вулицями 22, 23 і „Р” („Пі”), на якій пам'ятник стоїть, перетворювалася у велике муравлище. Тисячі людей зайняли відповідні „стратегічні” місця довкола площі та на вулицях, які її оточують, ще перед вмаршом на площу перших колон, що йшли маніфестаційним походом від монументу Вашингтонові, Пенсильвенійською евеню: біля Білого Дому до пам'ятника Шевченкові. Заповнені були вікна довколишніх будинків. Були люди й на дахах цих будинків. Тим часом, поступово почала заповнюватись і сама площа, на якій були крісла з призначеними місцями для репрезентантів країн, громад та численних почесних гостей. Ветерани-українці американських та українських збройних сил під загальним проводом інж. Івана Скіри з успіхом намагалися все порядкувати, згідно з наперед приготованим подрібним пляном. А сонце наче б намагалось подвійно зогріти всіх, винагородити їх за численні історичні бурі і негоди, що їх доводилося переживати нащадкам того, кому цей пам'ятник поставлено. А до пам'ятника підходили колони за колонами, одні в супроводі оркестр, другі з піснями на устах. Довкола площі з пам'ятником зайняв місця зорганізованими рядами „цвіт України і краса”, тисячі нашої молоді у своїх пластових, сумівських, одумівських та інших одностроях. Багато дівчат в народних костюмах. На плятформі біля самого пам'ятника члени Комітету Пам'ятника Шевченкові та головні впорядники очікують приходу головних учасників урочистостей: Двайта Д. Айзенгавера, первоієрархів і владик наших Церков, інших достойників. Зворушливою сценою було, як літній президент УНР в екзилі, д-р Степан Витвицький, в товаристві своїх асистентів завчасу прийшов на площу та зайняв тимчасове місце в тіні крісатого дерева зараз біля пам'ятника.

„WE LIKE IKE”

Зближалася перша година й очі чоловіх репрезентантів Комітету: його голови проф. д-ра Романа Смаль-Стоцького, його заступника й першого на цій урочистості голови Українського Конгресового Комітету Америки проф. д-ра Лева Е. Добрянського, езекутивного директора Комітету Йосипа Лисогора, секретаря д-ра Ярослава Падоха та інших постійно зверталися в бік, звідки очікувано головної особи цих урочистостей — Двайта Д. Айзенгавера. Тим часом, через голосник проголошувано різні повідомлення, включно із викликами батьків, щоб

Уже на кілька годин перед годиною 1-шою вполудне, на яку була заповіджена врочистість відкриття пам'ятника, трикутна площа між вулицями 22, 23 і „Р” („Пі”), на якій стоїть пам'ятник, перетворилася у велике муравлище...

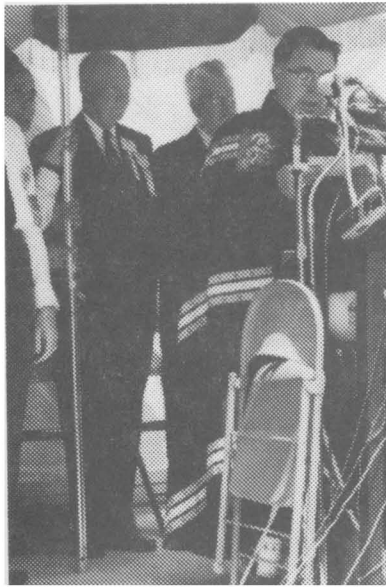
...Ще хвилина й до багатьох голосників підійшов завжди однаково скромний, як і рішучий президент Українського Конгресового Комітету і майстер цієї історичної церемонії, проф. Лев Е. Добрянський. Пані й Панове: Національний Гімн! — проголосив він чітко через гучномовці...

зголосилися по своїх загублених серед справжньої народної гуцці малолітніх дітей.

Аж нарешті вдарено в бубни, захвилювалася маса народу, встали і випростувались на весь зріст ті, що сиділи, а повітрям сколихнула буря оплесків та оклики „We like Ike” — „Ми любимо Айка” — Двайта Д. Айзенгавера. Площу з пам'ятником та безпосередню околицю обступили непомітно уніформовані й „цивільні” члени охорони колишнього президента З'єднаних Штатів Америки. А він, усміхнений і ввічливий до всіх, з виразом глибокого зворушення цим привітанням в очах, появився на платформі біля пам'ятника. Ще скріпилися аплявзи, ще могутніше пронеслися оклики. Точно, як заповіджено: за десять хвилин перед першою годиною, Двайт Д. Айзенгавер був біля пам'ятника, щоб довершити врочистости врочистостей цього Українського Дня в столиці Америки: відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові.

ПОЧИНАЄТЬСЯ ВРОЧИСТІТЬ

Серед великого одушевлення сотисячних мас народу, разом чи безпосередньо перед або після приходу Двайта Д. Айзенгавера, на платформу вступили та зайняли місця президент УНР в екзилі д-р Степан Витвицький, первоієрархи і владики Українських Католицької і Православної Церков, члени Конгресу ЗСА, двох наших фільмових артистів з Голлівуду: Джек Пеленс і Майк Мазуркі, члени Екзекутиви та деякі з членів Головної Управи Комітету Пам'ятника Шевченкові. Ще хвилина й до багатьох голосників підійшов завжди однаково скромний, як і рішучий президент Українського Конгресового Комітету Америки,

Почалося і завершилося з Богом. Приявні на врочистості відкриття пам'ятника митрополит Української Католицької Церкви в Америці ВПреосв. Амврозій Сенишин (зліва) та первоієрарх Української Православної Церкви в ЗСА Блаженніший Іоан Теодорович, провели вступну і кінцеву молитви.

майстер цієї історичної церемонії проф. Лев Добрянський. „Пані й Панове: — Національний Гимн!” — проголосив він чітко через гучномовці. І все, що було й жило, почало грати й співати пісню про зоряно-смугастий прапор. Урочистість почалася.

ПОЧИНАЄТЬСЯ З БОГОМ

Проф. Л. Добрянський запрошує до голосників первоієрарха Української Католицької Церкви в ЗСА, ВПреосвященнішого Митрополита Амврозія Сенишина, ЧСВВ. Владика, зодягнений в свою мантию, підходить і помітно зворушеним голосом проводить, насамперед англійською й опісля українською мовами, спеціальну молитву, базовану на молитві Господній: „Отче наш...”

Отче, наш, що єси на небі, понад всесвітом і часом, вислухай наші молитви, що линуть до Тебе, Всемогучого Бога і Милосердного Отця.

Нехай святиться Твоє ім'я, не тільки між вірними, тими людьми, що ніколи не віддалилися від Тебе, але й між тими блудними дітьми, що відреклися Тебе й погордили Твоїм законом. Вчини, Ласкавий Господи, щоб усі наші брати і сестри в Україні могли свобідно прославляти Тебе в церквах, школах і в домах, під проводом свого Духовенства й Ієрархів.

Хай прийде Твоє царство, царство Твоєї любови та Твого миру у всьому світі, а не царство безбожних володарів, ані царство ненависти, роздорів і неволі. Могутнім цього світу дай паску знати Твою відвічну Правду, щоб вони знайшли ключ до розв'язки міжнародних проблем та встановлення тривалого миру-спокою.

Нехай буде воля Твоя, як на небі, так і на землі, бо зберігаючи Твою волю, тобто Твої святі Закони, осягнемо справжній мир, справедливість і

Господар цього свята, голова Комітету Пам'ятника Шевченкові проф. Роман Смаль-Стоцький, вітає гостей...

згodu. А що багато людей не виконує Твоєї Святої Волі, немає у світі спокою, згоди ані любови.

Хліб наш щоденний дай нам нині, дай його і нашим братам і сестрам в Україні, щоб могли жити і працювати для Твоєї слави та добра нашого народу. Вкажи, Господи, керманичам Американської Держави та керманичам інших держав світу, щоб вони на основі осягів природознавчих наук вживали ядрову енергію не у воєнних цілях та на знищення народів, а для добробуту майбутніх поколінь.

Прости нам довги наші, як і ми прощаємо довжникам нашим і дай нам, Вселаскавий Боже, паску пізнати, в світлі Твоїх Божих Правд, наші недомагання і кволості, які були причиною наших особистих чи народних невдач, та й допоможи нам вив'язуватися належно зі своїх обов'язків у відношенні до Тебе, нашого Бога, і Батьківщини. Всемогучий Боже, благаємо Тебе, дай згodu і братню любов в нашому народі.

Не введи нас у спокусу, але визволь нас від злого, та просвіти наш розум і дай нам второпність, щоб ми могли розрізнати правду від ложі та йти дорогою Твоїх Заповідей. Милосердний Боже, ми, зібрані на цьому місці, уповаємо, що Твоя доброта переможе сучасне лихо, як сказав Тарас Шевченко:

*„Ми віруєм Твоїй силі
І слову живому:
Встане правда, встане воля,
І Тобі Одному
Помоляться всі язики
Во віки, во віки...”*

ГОВОРИТЬ ДВАЙТ Д. АЙЗЕНГАВЕР

Після молитви коротке привітання англійською й українською мовами виголошує господар цього свята, голова Комітету Пам'ятника Шевченкові, проф. д-р Роман Смаль-Стоцький. Проф. Добрянський коротко й вимовно представляє одного з найвидатніших мужів історії, одного з найдостойніших громадян цієї країни, 34-го президента ЗСА

Говорить Двайт Д. Айзенгавер

Двайта Д. Айзенгавера, який серед нової великої овації підходить до голосників та як же відомим усьому світові голосом починає свою нову інавгураційну промову, промову-привітання володаря людських душ Тараса Шевченка у виді бронзової статуї в самому серці Америки.

І ПРОВОМА ДВАЙТА Д. АЙЗЕНГАВЕРА

(в українському перекладі).

Насамперед дозвольте мені подякувати Вам за великодушне прийняття.

Дня 13-го вересня 1960-го року, коли я підписом перетворив у закон ухвалу, яка уповноважувала будову цього пам'ятника, я сподівався, що Ви влаштуєте врочистість відкриття, яка відповідає б величі Тараса Шевченка.

Цей день настав і Ви прийшли тисячами з усіх частин З'єднаних Стейтів Америки; Ви прийшли з Канади, з Латинської Америки і Європи та навіть далекої Австралії, щоб вшанувати пам'ять поета, який так вимовно висловив невмирущу рішучість людини боротись за волю та її незгасаючу віру в кінцеву перемогу.

Цей здвиг любителів волі, щоб віддати салют українському героєві, далеко переходить мої сподівання.

Але його значення не перевищує моєї надії.

Моєю бо надією є, що Ваш величавий похід від тіні Монументу

Вашінгтонові до стіп пам'ятника Тарасові Шевченкові запалить тут новий світовий рух у серцях, умах, словах і ділах людей; безперервний рух, присвячений незалежності та волі всіх народів та всіх поневолених націй в усьому світі.

У моїх юнацьких роках довірочно заповідали, що впродовж життя моєї генерації принципи нашого вільного суспільства стануть відомі всім народам по всіх усюдах та що вони будуть універсально прийняті в світі.

Ця мрія розвіялася.

Упродовж кількох минулих десятиліть сильні люди, які здобули контроль над великими обширами нашої планети, викпили і заперечили засади волі і людської гідності. Революційні доктрини нашого вільного суспільства ще далекі від універсального застосування на землі. Навпаки, ми бачили протинаступ фашизму і комунізму, щоб застосувати їх тоталітарно державою, здавленням особистих вольностей, запереченням національної незалежності і навіть знищити свободу запитів і дискусії.

Тиранія і гніт сьогодні не різняться від тиранії і гнету за часів Тараса Шевченка.

Тут, як і тоді, тиранія означає зосередження всієї влади в руках елітарної групи, урядового бюро, одної людини. Це значить, що кінцеві рішення, які відносяться до кожного аспекту життя, залежать не від самого народу, але від тиранів.

Шевченко зазнав того роду урядових узурпацій на рішення, які він уважав, що він повинен виносити сам за себе.

Але він чемпіон волі не тільки для себе самого.

Коли він говорив про українську незалежність від російського колоніального правління, він ставив у загрозу свою власну волю.

Коли ж він приєднався до братства, ціллю якого було встановлення республіканської форми влади в країнах Східньої Європи, його ув'язнено, навіть відібрано йому право вживати олівця і паперу, щоб записувати свої думи про волю.

Сьогодні такий самий зразок життя існує в Советському Союзі та в усіх поневолених країнах. Де тільки при владі є комунізм, там існує накинена контроля думки, вислову і насправді кожної фази людського існування, яку держава забажає опанувати.

Наріжним каменем кожного вільного суспільства є обмежена влада, яка виконує тільки ті завдання, що їх нарід потребує і яких він сам за себе взагалі не може виконати, або не може виконати так справно.

Наша власна країна була створена як того роду суспільність у щирому переконанні, що де люди є вільні, де вони мають право думати, молитись і поступати по своїй впадоби — аби тільки не переступати таких самих прав інших людей — там буде швидкий людський поступ.

Ми також віримо, що коли того роду воля буде загарантована універсально, тоді буде мир між усіма націями.

Хоча світ сьогодні поділений між тиранією і волею, ми маємо надію і маємо віру, що так не залишиться назавжди. Між усіми, що замешкують гльоб, у кожній поневоленій країні — навіть у самій Росії — тільки горстка творить лиху конспірацію, опановуючи своїх співгромадян силою або ошуканством. Тому, що людина інстинктивно бунтується проти уніформованости, вона прагне до волі, до добробуту і до миру. Тим часом, воля кількох осіб заперечує волю мільйонів і воля приголомшена таким станом речей.

Але не забуваймо вікової правди, що „це також минеться”.

У країнах Східної і Центральної Європи, серед не-російських націй ССРСР, і в самій Росії — де поезії Шевченка добре відомі — є мільйони поодиноких людських істот, які серйозно бажують права на самовизначення і самоуправління. Його статуя, що стоїть тут у серці столиці країни, близько амбасад, де можуть її бачити представники майже всіх країн світу, є світлим символом його волелюбності.

Вона промовляє до мільйонів гноблених.

Вона дає їм постійну заохоту боротись безупину проти комуністичної тиранії, аж доки одного дня буде досягнена кінцева перемога, що цілком певно станеться.

Більшість з Вас тут сьогодні є українського походження або роду.

Усі з нас, — якщо ми вернемося одну, дві чи десять генерацій взад — знайдемо своє родинне коріння в якійсь іншій нації, на якомусь іншому континенті.

Але сьогодні ми всі стоїмо разом як американці, з'єднані нашою спільною відданістю системі самоуправління — системі, яка уможлиплює нам бути іншими, але об'єднаними; незалежними, але взаємозалежними; різними, але нероздільними.

Щоб могли з успіхом принести світові мир з волею і справедливістю, ми мусимо збільшити наші спільні зусилля, щоб люди по всьому світі більше здавали собі справу, що тільки у волі можна знайти правильний шлях до людського поступу, щастя і самовиявлення.

Шевченко жив цією правдою і навчав.

Відкриваючи цей пам'ятник великому українському Поетові 19-го століття, ми заохочуємо сьогоднішніх поетів в Україні, в Східній Європі і в усьому світі включати в їхні вірші прагнення людства до волі, до самовислову, до національної незалежності та до волі для всіх людей.

Якщо б Шевченко жив сьогодні, він був би у першій лінії цього великого змагання.

А тепер я пригадаю слова одного з найбільших синів Америки, Абрагама Лінкольна.

Промовляючи тут якраз сто років тому, він сказав:

„Це не тільки для сьогодні, але й на всі грядучі часи ми повинні для дітей наших увічнити це величне і вільне правління, яким ми втішались усе наше життя”.

У тому самому часі, це не тільки на сьогодні, але й на всі грядучі часи ми сьогодні презентуємо світові цю статую Тараса Шевченка, Кобзаря України та Борця за Волю, щоб увічнити віру людини в кінцеву перемогу волі.

Безупинною працею та при Божій допомозі одного дня настане нова доба, доба універсального миру з волею і справедливістю для всіх.

ХВИЛИНА ПРО ЯКУ МРІЯЛИ ПОКОЛІННЯ

Промову „Айка” часто-густо переривала буря оплесків. Коли ж її закінчено, тоді проф. Добрянський запросив Д. Д. Айзенгавера довершити акту відкриття пам'ятника. Настала хвилина, про яку мріяли покоління і яка ввійде в історію світу: Двайт Д. Айзенгавер відкрив пам'ятник Тарасові Шевченкові в столиці ЗСА, в столиці світу, як сотисячні маси народу з найбільшим зворушенням співали Шевченків „Заповіт”.

ПОЧАЛОСЯ І КІНЧАЄТЬСЯ З БОГОМ

Після відкриття, промовляли ще конгресмени Дервінські, Фіген, Дулські і Флад й тоді до голосників підійшов первоієрарх Української Православної Церкви в ЗСА, ВПреосв. Митрополит Іоан Теодорович, та закінчив урочистість зворушливою молитвою, виголошеною англійською й українською мовами.

*Во ім'я Отця, і Сина і Святого Духа!
Наш Великий Боже в Тайні Твого Тройцедіяння!*

Ти — Отець всього що є. Ти — Отець народів і племен землі. Ти даєш їм „день життя”: його світанок, полудень і вечір і відпускаєш їх з буття. Історія землі повна спогадами про племена й народи, що проходили по ній. Ти даєш їм законодавців, їх вождів і їх пророків. Святе Письмо повне оповідань про це.

Ти благословляєш тепер світанок „дня життя” нашому Українському народові. Ти пробуджуєш тепер його національну свідомість. Ти даєш йому тепер пізнавати його потреби, його цілі й путі до них.

На цім світанку „дня” нашого усвідомленого національного життя Ти послав нам пророка того життя, незабутнього сина нашої землі Тараса Григоровича Шевченка.

Він народився невільником. Ти благословив йому вийти на волю. І він став співцем вікових наших прагнень волі особистої і національної. Ти дав йому Твоє святе надхнення. Він знав чого благати Звиш од Тебе. І він благав:

„Скорбящих Радосте, пошли, пошли мені святеє слово, святої правди голос новий, і слово розумом святим і оживи і просвіти!”

(З поеми „Неофіти”)

І Ти, Вічний, дав йому те слово. І промовило воно до нас бурно, хвилюючи нас, кличучи нас. Він став мучеником за тєє слово і мужно поніс кару за нього, за слово, що Ти, Вічний, йому дав.

І знав це син нашого народу, Тарас Шевченко, для чого дане йому це слово і написав од імені Твого, Вічний:

„Воскресну Я, воскресну нині ради їх, людей закованих моїх, убогих, нищих...”

Возвеличу мапих отих рабів німих!”

(З „Подражанія II псалму”)

Ми маємо тепер твоє слово, Тарасе! Ставлячи пам'ятник тобі в столиці Країни нашого з Волі Божої поселення, ми прирікаємо не забути Твого слова, жити ним. Це — слово „світанку дня” нашого національного відродження.

Ставлячи цей пам'ятник тобі, Тарасе, ми хочемо звістити й іншим народам про величні діла Божі, які Бог явив в тобі для нас, Тарасе. Ти знайшов, Тарасе, гідне твого пам'ятника місце в столиці країни волі.

В цю величну мить я, Митрополит Української Православної Церкви в цій країні, в імені Божім благословляю цей пам'ятник, освячую його молитвами всіх тут присутніх віруючих моєї Церкви і доручаю його Божій, всемогутній Опіці.

Нехай стоїть цей пам'ятник віки незрушимо. Нехай викликає він в нас чуття відданости долі нашого Народу, як і нашій Державі, що в ній Богом ми оселені.

Нехай голосить цей пам'ятник про великі Діла Божі, що діються з нами, що провадять нас у величність будучого нашої Землі України, нашого Українського Народу на ній, коли він на свободі піде в його путь стежками віри в Бога, стежками Божих заповідів.

Благословення Твоє, Всемогутній Боже, нехай спочине на цім пам'ятнику. Амінь.

НЕХАЙ ЦЕЙ ДЕНЬ БУДЕ „УКРАЇНСЬКИМ ДНЕМ”...

Урочистість відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові включала й прочитання окремої проклямації, якою два комішенери Дистрикту Колюмбії проголосили день відкриття пам'ятника, суботу 27-го червня 1964-го року „Українським Днем” у столиці ЗСА та заповідають проголошування такого ж дня кожного дальшого року.

НЕХАЙ БУДЕ ВІДОМО ВСІМ ГРЯДУЧИМ ПОКОЛІННЯМ...

Перед закінченням цієї урочистості урочистостей відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, прочитано ще англійською і українською мовами і схвалено Комітетом у дещо зміненій формі „Пропам'ятну Грамоту”, що — підписана членами Управи Комітету — має бути вмурована в підставу пам'ятника. Англійський текст цієї Грамоти відчитав ексекютивний директор Комітету Йосип Лисогір, який разом з проф. Смаль-Стоцьким, д-ром Я. Падохом та гуртом інших провідних членів Комітету дав рішальний вклад у підготову та переведення цієї урочистості. Український текст Грамоти відчитав касир Комітету Ігнат Білинський.

ПРОПАМ'ЯТНА ГРАМОТА

Нехай буде відомо всім грядучим поколінням, що цього дня, в суботу 27-го червня 1964-го року від народження Христа, 188-го року від проголошення незалежності З'єднаних Стейтів Америки та 46-го року від часу відновлення самостійної, ні від кого незалежної, соборної і народоправної Української Народної Республіки, яка, не зважаючи на комуністичну окупацію, живе й сьогодні в серцях українського народу.

КОЛИ Президентом З'єднаних Стейтів Америки був Достойний Линдон Б. Джансон,

КОЛИ Президентом Української Народної Республіки в екзилі був Достойний д-р Степан Витвицький,

КОЛИ Первоієрархом Української Католицької Церкви в З'єднаних Стейтах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Амврозій Сенишин,

КОЛИ Первоієрархом Української Православної Церкви в З'єднаних Стейтах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Іоан Теодорович,

КОЛИ Президентом Українського Конгресового Комітету Америки був професор д-р Лев Добрянський,

КОЛИ Президентом Наукового Товариства ім. Шевченка був професор д-р Роман Смаль-Стоцький,

„ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА...” Піднесли прапори і виструнчилися люди, як пролунали могутні звуки українського національного гімну на закінчення церемонії відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні.

КОЛИ Президентом Української Вільної Академії Наук у З'єднаних Штатах Америки був професор д-р Олександр Архімович,

КОЛИ волелюбні народи світу із З'єднаними Штатами Америки у проводі — після перемоги над імперіалістичним і народобивчим нацизмом-фашизмом під час Другої світової війни — були у завзятій холодній війні проти такого ж народобивчого комуно-московського імперіалізму, не зважаючи на хвилеві кон'юнктуральні відпруження.

ОТЖЕ ЦЬОГО ДНЯ Достойний Двайт Д. Айзенгавер, 34-ий Президент З'єднаних Штатів Америки, в приязності ентузіастичної, багатоти-сячної маси народу, зокрема репрезентантів американського державного, культурного і суспільного життя та репрезентантів українських крайових установ з багатьох країн сьогоднішнього вільного світу, особисто відкрив цей Пам'ятник Тарасові Шевченкові, Кобзареві України та вселюдському співцеві волі і справедливості, у 150-річчя з дня його народження.

ЦЕЙ ПАМ'ЯТНИК — присвячений усім тим народам, що подібно, як український нарід, борються проти московського і всякого імперіалізму та самодержавства, за здійснення оспіваних Тарасом Шевченком ідеалів волі, незалежності, справедливості і народоправства для всіх — отже цей Пам'ятник був здвигнений на підставі Публічного Закону 86-749, що його схвалив 85-ий Конгрес і підписав 34-ий Президент З'єднаних Штатів Америки Двайт Д. Айзенгавер дня 13-го вересня 1960-го року. І далі, цей Пам'ятник — запроєктований і виконаний скульптором Леонідом Молодожанином — був збудований коштами, що їх покрито із добровільних пожертв понад 50,000 американських громадян, переважно українського роду, а закон про будову цього пам'ятника здійснив окремо створений для цієї мети Комітет Пам'ятника Шевченкові, репрезентуючи всю двомільйонову Громаду американських громадян українського роду.

ДАНО в столичному городі Вашингтоні цього дня 27-го червня 1964-го року, в 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка.

ЦЮ ГРАМОТУ для грядучих поколінь, перед вмуруванням її в підставу Пам'ятника, потверджуємо своїми власноручними підписами ми, члени Головної Управи Комітету Пам'ятника Шевченкові.

„ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА!”

Могутні звуки українського національного гимну „Ще не вмерла Україна”, що його — подібно, як і американський гимн на початку урочистості, — грали оркестри, співали хори і тисячні-тисячні маси народу, можливо тільки на Софійській площі пам'ятного дня 22-го січня 1919-го року, звучали так переконливо, як звучали на цій Шевченківській площі біля пам'ятника Кобзареві України в столиці ЗСА в цю історичну суботу, 27-го червня 1964-го року. Все, що тут було й діялося, свідчило про те, що співається в гимні: Ще не вмерла Україна!

ПОКЛІН ШЕВЧЕНКОВІ

Після формального закінчення врочистостей відкриття пам'ятника, відбулася біля нього процесія „Поклін Шевченкові”. Багатолюдні колони насамперед молоді, а далі громадянства проходили одна за одною біля пам'ятника, схиляючи свої прапори і голови перед геніяльністю і величністю того, кому цей пам'ятник збудовано: безсмертного Кобзаря України.

II. УКРАЇНСЬКИЙ ДЕНЬ У СТОЛИЦІ АМЕРИКИ

ПОХІД ВУЛИЦЯМИ ВАШІНГТОНУ. ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ МОЛОДІ. ШЕВЧЕНКІВСЬКІ КОНЦЕРТИ. ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ БЕНКЕТ. НАЙШИРШИЙ ВІДГОМІН.

ПОХІД ВУЛИЦЯМИ ВАШІНГТОНУ

Незабутній день 27 червня року Божого 1964 — Український День у Вашингтоні — розпочинається на велетенській еліпсі біля монументу Вашингтонові. Рано-вранці, скоро після сходу сонця, туди почали підкочуватися перші автобуси, позначені синьо-жовтими наліпками, що сповіщали про радісне свято — відкриття пам'ятника пророкові свободи України і всіх поневолених народів, Тарасові Шевченкові, у столиці ЗС Америки. З'являються перші впорядники, під проводом інж. Івана Скіри, який очолював Комісію КПШ по впорядкуванню походу. Тут і там на просторі велетенської еліпси навпроти Білого Дому — формуються групи найперших громадян, під знаками своїх стейтів, з усіх кінців великої американської землі. Прибуває молодь — перші сотні уніформо-

На площі біля Монументу Вашингтона, на якій формувався похід, заздалегідь були уставлені таблиці з написами назв міст і стейтів, біля яких збиралися групи громадян у підготові до походу.

ваних пластунів. У погляді юнаків і дівчат — радість і зворушення. Прапороносці та представники різних українських організацій формуються у стрункі лави. Зустрічаємо представників братніх народів — Білорусії, Литви, Козакії та інших, що поневолені, як і Україна, і що сподіваються свого Вашингтона. А ось, виконуючи бурхливу мелодію, на просторому полі з'являється муринська оркестра: нащадки славетного шекспірівського актора Айри Олдріджа, товариша і друга нашого Кобзаря, — прибули сюди, щоб взяти й собі участь у поході, вшанувати Співця свободи! Так вони відгукнулися на проголошення управою дистрикту Колюмбія дня 27-го червня — Українським Днем.

Вище пекуче сонце, більше людей на площі. Вже не сотні, а десятки сотень українців і канадців українського роду шикуються до великої дефіляди вулицями Вашингтону.

За 20 хвилин 10-та година ранку. Загриміли мідні труби стоособової оркестри Осередку СУМА ім. М. Павлушкова з Чикаго, під диригуванням проф. І. Повалючка. Залопотіли вгорі синьо-жовті й зоряні прапори. Лунає команда. Щось невимовно величне й урочисте є над цією площею! Рушають перші лави прапороносців — ветеранів воєн, у яких кожен змагався за спільну ідею, за Шевченківську „правду й волю”, навіть коли й був у чужому мундирі. Йдуть прапороносці різних товариств, організацій, представники культури, науки... Рівно відбивають крок сотні пластунів, могутньо гримить оркестра з Чикаго, а далі за тисячами демонстрантів — оркестра СУМА з Бюффало, ще далі оркестра наших гостей-муринів та інші. По Пенсильванії евеню вже маршують тисячі українців, і над лавами духових синів і дочок безсмертного Тараса, благословенними нашим духовенством, — барвисті прапори та сонце вільної Америки.

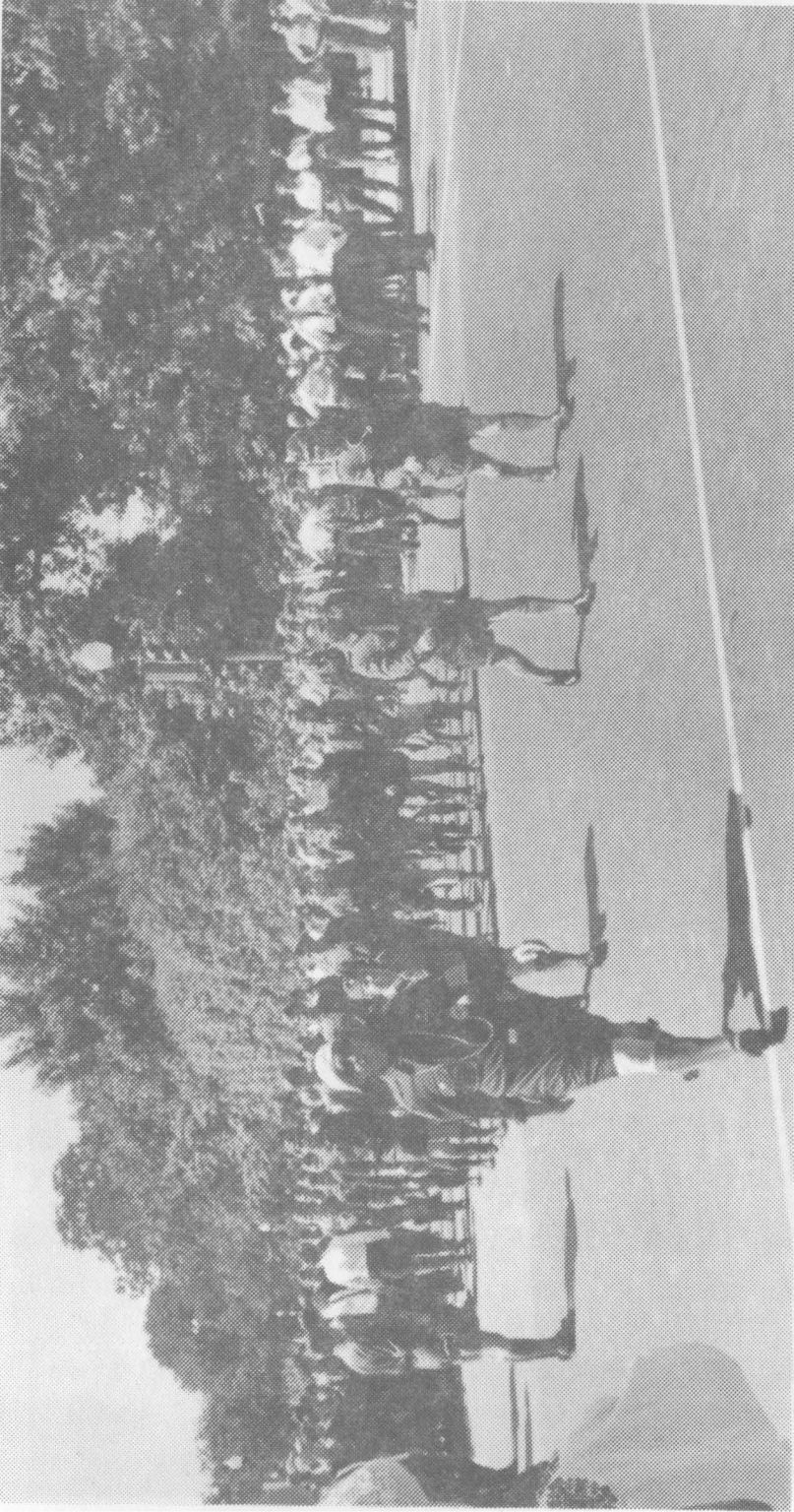
Довкола широкої й гарної вулиці, замаєної деревами — збираються глядачі-американці. Між ними багато негрів, жваво коментують подію. Американські репортери, як і українські їхні колеги, жваво клацають фотоапаратами. Велично й урочисто пливе багатотисячний похід вільної України столицею ЗСАмерики і центру всього вільного світу. Лави за лавами крокують уніформовані тисячі сумівської молоді, під грім оркестр. Високо шелестять українські прапори різних Осередків СУМ Америки й Канади, що їх вітає представник Центральної Управи СУМ у світі мгр Г. Ошипко з Бельгії, як представник делегації тієї країни. На таблицях транспарентах читаємо: „Нью Йорк”, „Мішиген”, „Ілліной”, „Пенсильвенія”, далека „Міннесота” та багато-багато інших подібних написів. Це тисячі українців з різних стейтів ідуть у поході української сили і слави, нашої відданості й вірності ідеям Тараса Шевченка, вірності Україні. Над деякими колонами бачимо транспаренти англійською мовою, що закликають змагатися за звільнення України і інших поневолених націй з-під московського панування. Попереду багатьох колон — діти в нашій народній ноші. Їх найбільше фотографують, і вони усміхнені й радісні. Оті маленькі почувать себе сьогодні майже великими: вони беруть участь у великому ділі, вони йдуть до свого найбільшого друга Тараса Шевченка, чиї вірші вчили і кого навчилися від батьків любити всім серцем. По обох боках широкої, замайної деревами евеню стоять тут і там святково уніформовані поліціанти. Один з них сказав кореспондентові „Свободи”: „Ваш похід був зразково дисциплінований. Чи не вперше я відпочивав, виконуючи службу. Ваші жінки й дівчата у народних одягах — чарівні”.

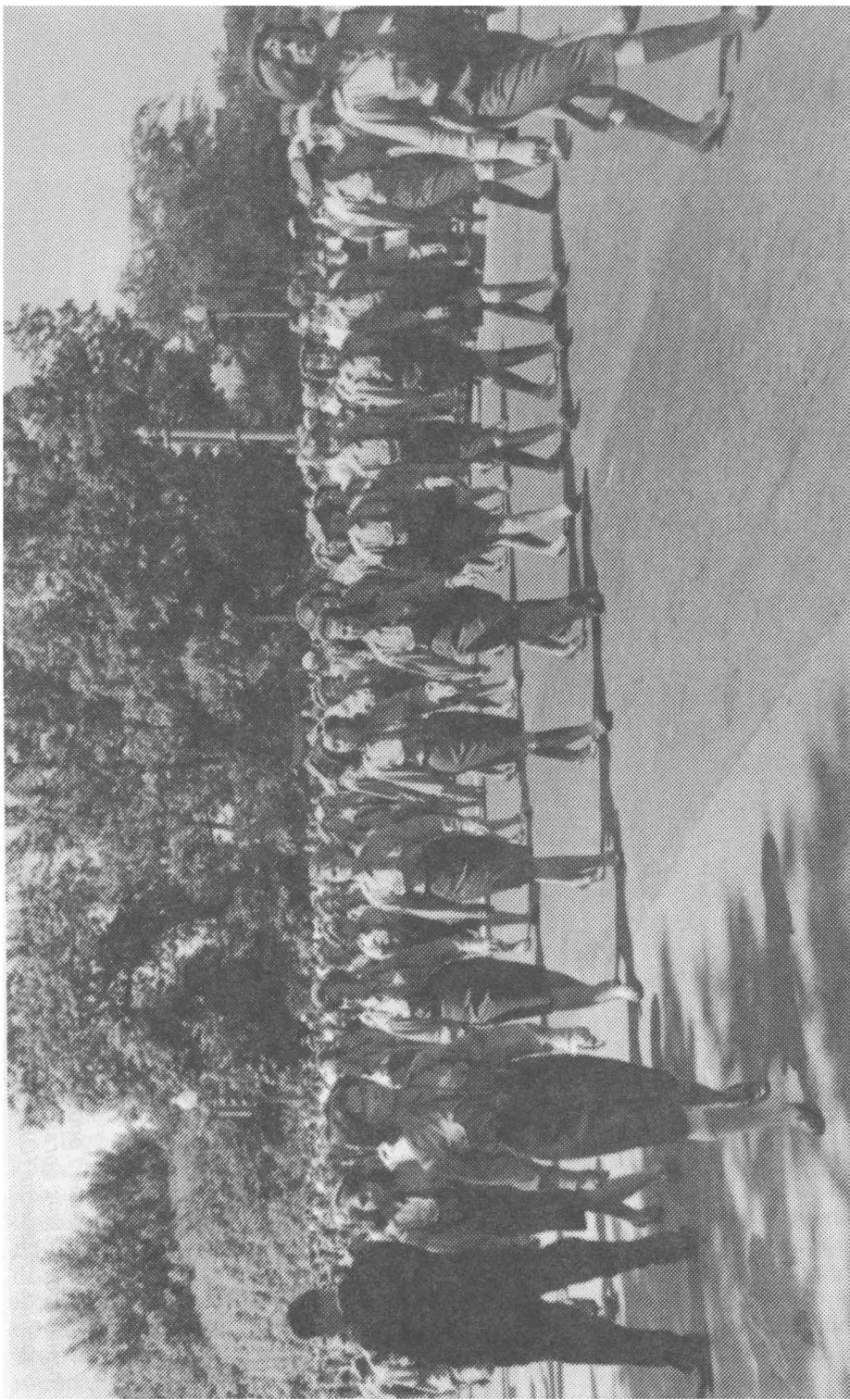
На чолі походу, який саме проходить біля Білого Дому, вояки-ветерани Американських і Українських Армій несли прапори: зоряні американські і синьо-жовті українські.

На площі, що її перетинає Нью Гемшір евеню, чолові прapори повертають праворуч і вже дефілюють 23-тю вулицею, що веде просто до бронзової постаті Кобзаря, яку так надхненно створив скульптор Леонід Молодожанин. Тисячі й тисячі людей, без уваги на пекуче сонце, маршують лавами, під крилами українських прапорів і прапорів з волелюбною Америки. У синіх уніформах грає марша оркестра УНС з Чикаго... З усміхом на обличчях проходять довгі колони невтомних українок, наших матерів і сестер, — це йдуть репрезентантки Союзу Українок Америки, з відзнаками США на бязках. Тисячі людей у колонах зодягнені в українські вишивки, а ось ціла оркестра з Філадельфії — зодягнена під козаків, ще й із вусами, і в козацьких шапках! А що важливіше — більшість тих оркестрантів — це нащадки другого і навіть третього покоління українців, батьки яких тут, у ЗСА, народились, але могутня сила української культури і любов до країни батьків, до Тараса Шевченка, привела цих юнаків до велетенської української демонстрації у Вашингтоні.

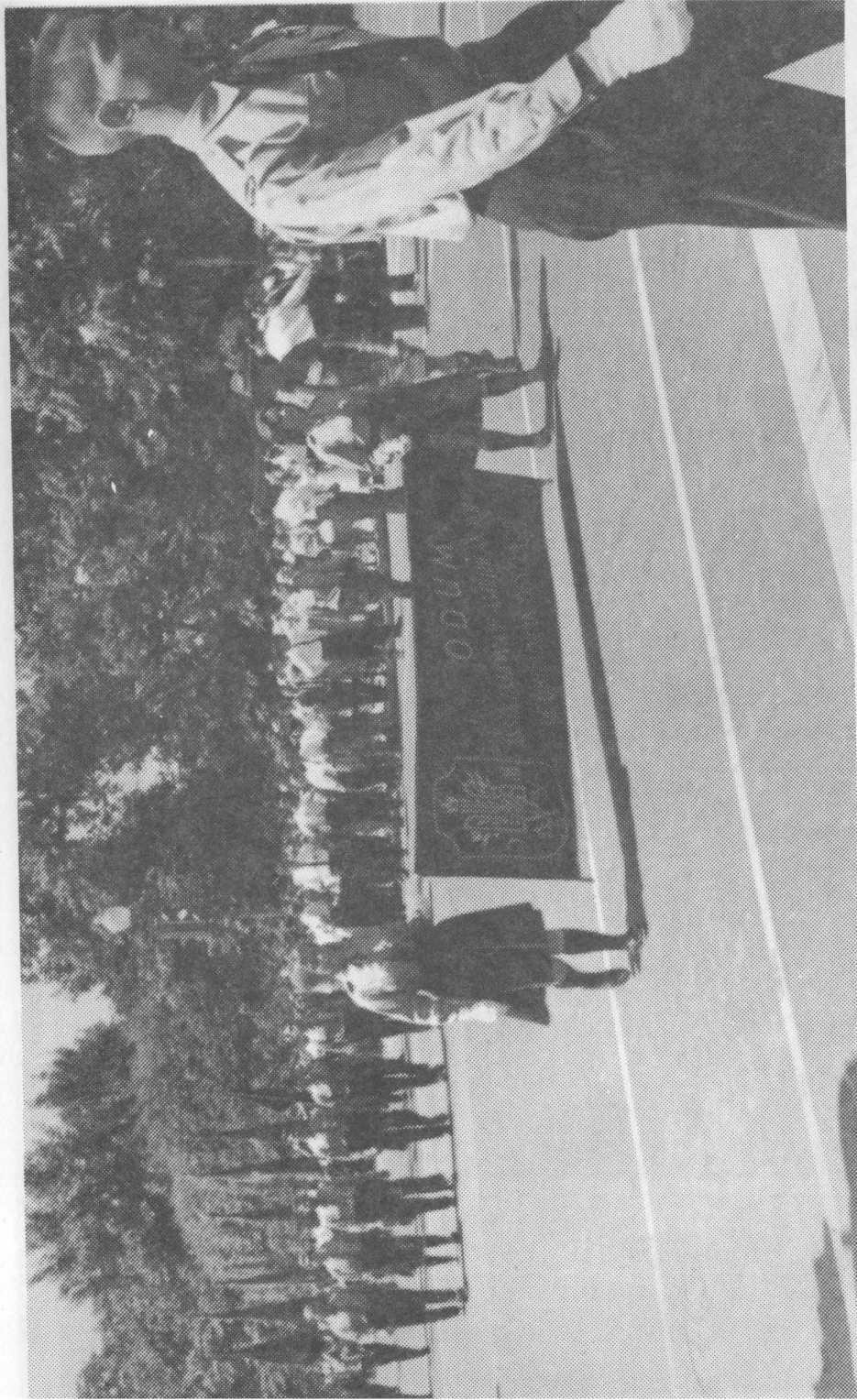
Приблизно 40,000 українців і українок взяли участь у Шевченківському поході Вашингтоном. Багато десятків тисяч наших земляків з різних країн світу вже чекали демонстрантів поблизу площі з пам'ятником Шевченкові; багато тисяч ішли бічними тротуарами, супроводжуючи дефіляду та подекуди пояснюючи американським глядачам, який це похід, чому, для чого. А на самій площі, перед закритим шовковим жовтим покривалом пам'ятником Кобзареві, у затінку дерев, що ними обсаджений трикутник між вулицями 22, 23 і „Пі” — що далі то густіше, що далі то важче пройти. Об'єднані хори, під диригуванням Антона Рудницького співають пісні на слова Тараса Шевченка, і здається, що ті чудові пісні летять аж над Дніпро, над могилу Кобзаря в Каневі, щоб

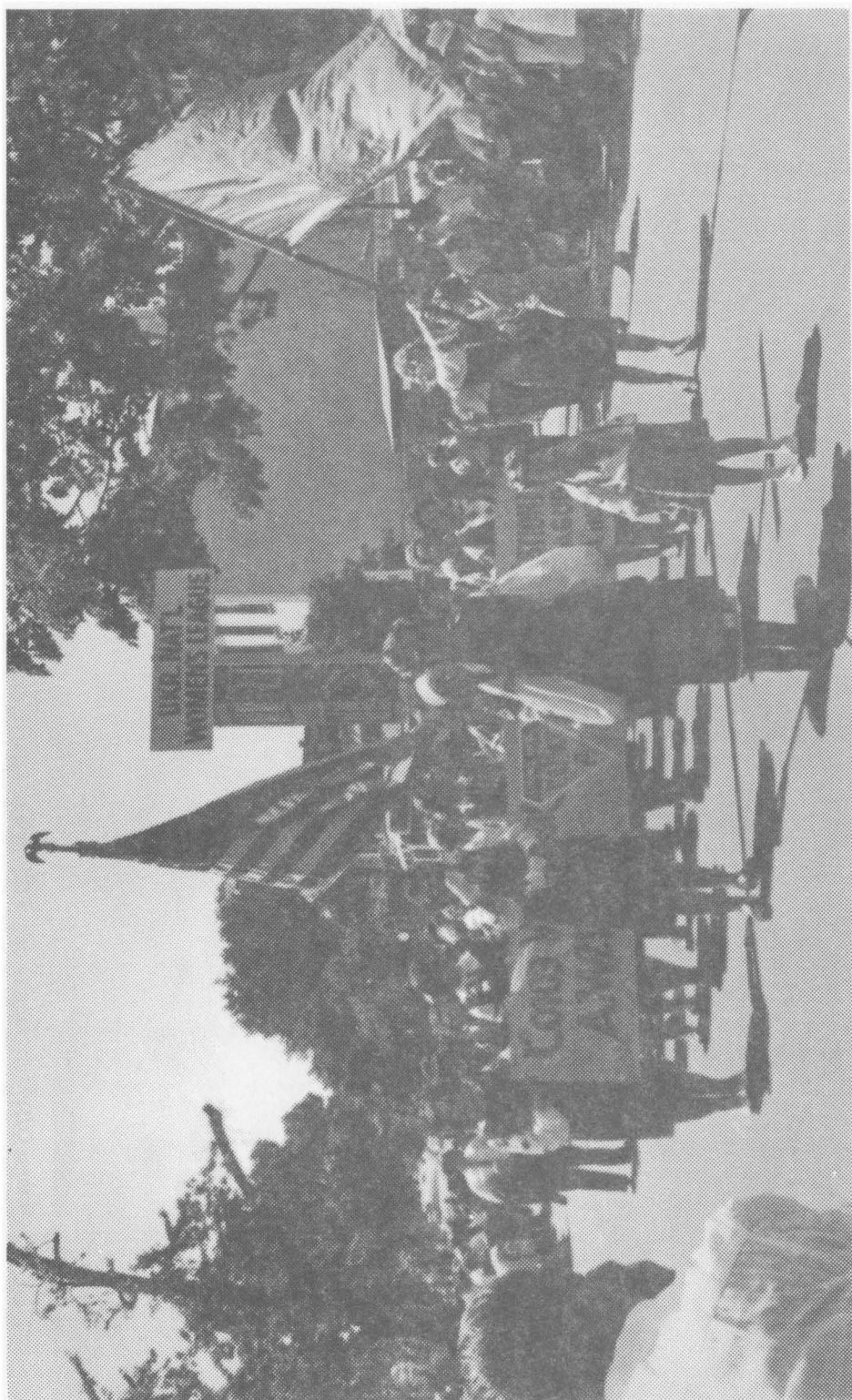
Біля 40,000 осіб взяло участь у маніфестаційному поході вулицями Вашингтону з нагоди відкриття пам'ятника Шевченкові у столиці Америки. Головну частину маніфестантів становив „цвіт України і краса” — українська молодь — більшість в одностроях своїх організацій: Пласт, Спілка Української Молоді (СУМ) Америки і Канади, Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ). На фото вгорі — Пластуни в поході. Члени інших організацій молоді — на чергових сторінках.

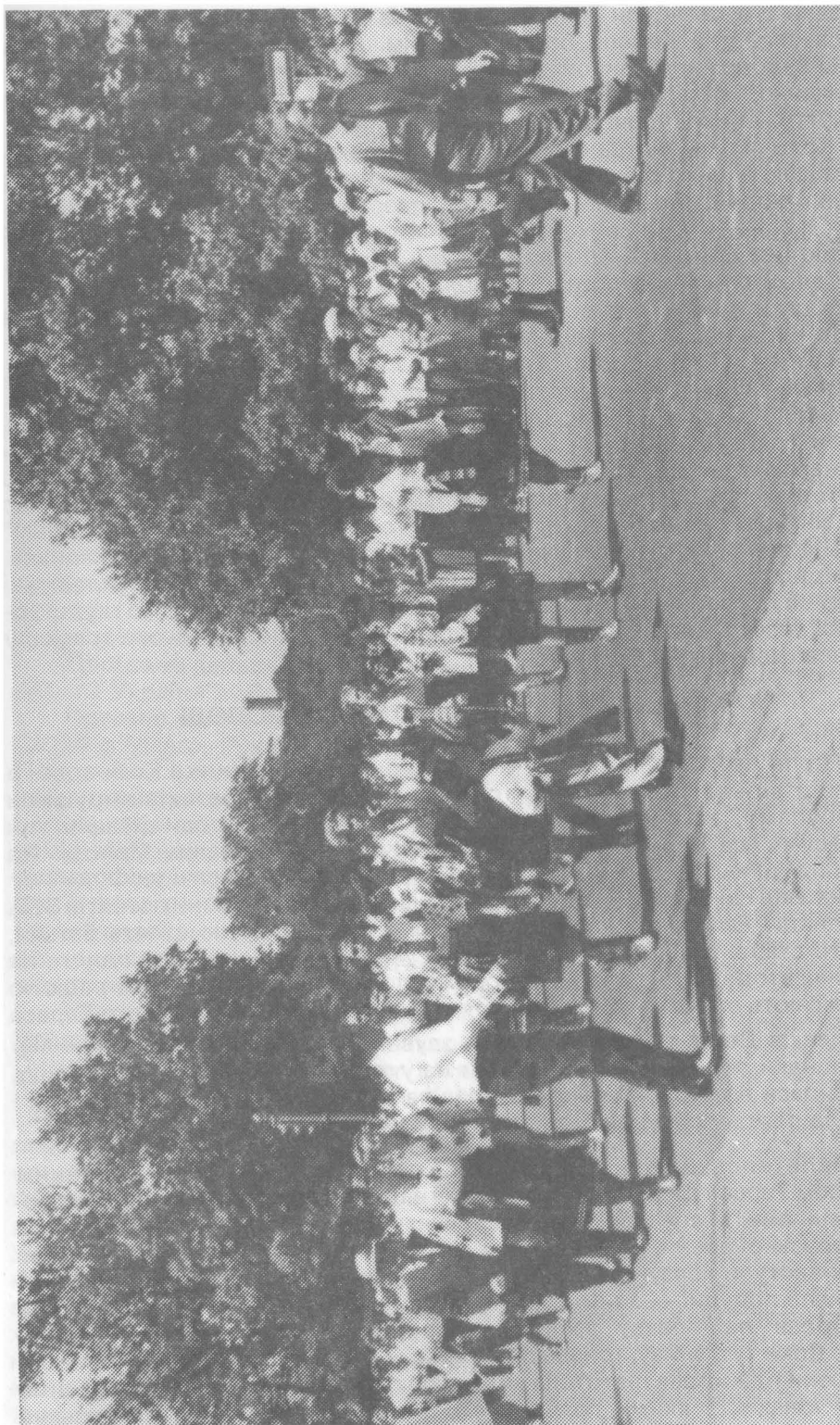
У поході — дівчата із Спілки Української Молоді

Члени ОДУМ попереду своєї групи в поході несуть транспарент з назвою своєї організації.

Напереді походу Союзу Українок привертає загальну увагу „Українка я маленька“.

А похід групи „цвіту України і краси” в народній ноші очолює малий козарлюга. Учевидно, що це не має пиллику символічного значення — його примістила там його матінка, що оправдано пишеться ним та сама йде в похіді.

сказати, що не забули Тебе Твої діти й за океанами суші, великий Поете! Наша славетна Капеля Бандуристів ім. Шевченка, під диригуванням Івана Задорожного, виконує пісні — оту славу України, як назвав їх Тарас Шевченко, і багато людей не можуть втримати сліз радості й щастя від відчуття великої урочистості.

Колони демонстрантів не можуть увійти на площу, і упорядчики розміщують їх по бічних вулицях... Довкола церкви Пілігримів — живий вінок з людей. Знову і знову грають оркестри, що їх годі всіх перелічити; знову лунають пісні у виконанні різних хорів... Вже по 12-й годині дня. Під палаючим сонцем — десятки тисяч українців на площі Шевченка, навколо площі, в сусідніх вулицях... А дефіляда ще не скінчилася, надходять й нові колони. Так, це був справді похід вільної України на поміч Україні, поневоленій Москвою! Під могутньою постаттю Поетамислителя, Поета-пророка зійшлися тут усі у Вашингтоні: і українці Америки та Канади, і представники від українських спільнот Аргентини, Бразилії, Уругваю, Бельгії, Західньої Німеччини, Англії, Франції та інших, навіть з далекої Австралії. Зійшлися тут представники різних поневолених народів, що ще терплять під комуністичним режимом. Але за всіх нас на сторожі правди і волі стали геніяльні думки Тараса Шевченка і до нас усіх він сказав отам, у Вашингтоні: „Борітеся, поборете, вам Бог помагає!”

Велетенський український Похід Свободи у Вашингтоні закінчився. На підніжжя чудового пам'ятника почали виходити найвищі українські релігійні достойники та представники суспільно-громадського і культурно-наукового життя. Починалася друга частина незабутнього тріумфу Тараса Шевченка у Вашингтоні (Л. П.)

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ ФЕСТИВАЛЬ МОЛОДІ

Після незабутнього свята — відкриття пам'ятника Кобзареві в столиці вільної землі Вашингтона, маса молоді й батьків вирушили автобусами, автами, таксівами до колосальної будови „Вашінгтон Колізеум”, де о 5-й годині мав розпочатися Фестиваль Молоді. На осяяних сліпучим сонцем вулицях перед Колізеєм — тисячі уніформованих юнаків і дівчат, — це пластуни, сумівці, одумівці з різних стейтів ЗСА та Канади. Біля вікон кас — довгі черги. Між молоддю стоять батьки, багато старших віком людей. Дехто в українській носі. Не в одного на обличчі втома після далекої подорожі, після свята на площі, але радістю у всіх сяють очі: отут збираються тисячі духовних дітей великого Тараса Шевченка! Де-не-де можна почути заувагу то старших, то виховників, щоб юнаки перейшли з іншої мови на українську; чиясь мала дівчинка загубилася в натовпі, але вже підійшла до дитини дівчина пластунка і подала лагідну руку, щоб спільно розшукати батьків.

Велетенська зала „Вашінгтон Колізеум” прикрашена великим образом Тараса Шевченка в молодому віці, з відповідними до урочистості написами. Місця займають маси святково настроєних людей. У кінці велетенської арени, на якій часом відбуваються великі циркові вистави або ж виступи ковзунів на льоду, — сьогодні, себто 27-го червня, о 5-й годині по полудні — примістилася кухня, де молоді швидко одержує за малі гроші „ланч-баксу” з хлібом, молоком, картоплею, содовою водою тощо. Доки тут, внизу, триває перекуса, — по другій стороні велетенської арени йде жвава підготовка учасників фестивалю до виступу. Бачимо групу юнаків, з якими розмовляє сотн. Юрій Кононів — мистецький

керівник цілої програми, що її зладив Леонід Полтава. Останні вказівки дає актор Євген Курило — водій усієї програми, у якій бере участь декілька сотень молоді із ЗСА й Канади. Тому, що велетенський палац не обставлений настільки мікрофонами, щоб тисячі глядачів могли виразно почути деклямації, Є. Курилові доводиться скорочувати декілька точок програми, як спільну деклямацію членів СУСТА вірша С. Гординського „Канів” чи „Суботів”, що його мали деклямувати пластуни, сумівці і студенти. Біля великої, майже 100-особової симфонічної оркестри СУМ з Чикаго, — її мистецький керівник, заслужений музичний діяч проф. Іван Повалячек подає останні розпорядження...

У Фестивалі-концерті беруть участь Ліга Української Молоді Північної Америки, ОДУМ, Пласт, „Зарево”, СУМА, СУСТА, Союз Українсько-Американських Спортових Товариств, ТУСМ ім. М. Міхновського — кращі мистецькі сили цих організацій, товариств і об'єднань. Із Канади прибула група з майже 500 осіб — сумівці, які теж готуються виступити на цій велетенській арені. Багато попрацював інж. Роман Рогожа, координатор молодечих організацій при Комітеті Пам'ятника Шевченкові, щоб поєднати усі ці сили, усталити мистецькі одиниці, скласти — після активного листування — докладну програму за наперед написаним монтажем. Не менше праці вклали Є. Курило, сотн. Ю. Кононів, та багато інших. Хоча через нестачу мікрофонів не все з програми було виконане, однак цей Шевченківський Фестиваль Молоді, зокрема сама підготовка до нього, вже була для понад 100 наших юнаків і дівчат великою подією і заохотою до творчої праці.

Програма складалася з таких частин: „Слава Тарасові Шевченкові”, „Краса України”, „Доля України”, „Встане Україна” і „Заповіт”.

Погасло світло і могутні прожектори осяяли симфонічну оркестру СУМА з Чикаго. Руками, мов крилами, змахнув її диригент, проф. Іван Повалячек, і залунала його велична, маєстатична й одночасно така хвилююча симфонічна поема — „Шевченківська Сюїта”. Ще гримлять оплески багатотисячної залі, а вже виходять сотні уніформованих сумівців з Канади на велетенську арену. Кожний несе електричну лампу в руках, і коли погасає світло — на арені бачимо колосальний Тризуб, що сяє й міниться барвами. Тисячі людей аплодують, а струнка молодь рівними лавами крокує під бравурний марш, творить різні колони показує свою вправність, відчуття ритму — чудові наслідки довгої підготовки до цього Шевченківського свята у Вашингтоні.

І далі — точка за точкою, що їх безнастанно фільмує кінооператор Ярослав Кулинич: виступають хори СУМА з Боффало, Рочестеру й Сиракюз, виконуючи чудову пісню О. Стратичука „На роковини Шевченка”, слова Лесі Українки, Капеля Бандуристок СУМА з Детройту співає пісні на слова Т. Шевченка, уніформовані сотні пластунів і пластунок виконують монтаж з творів Кобзаря; велика й милозвучна оркестра ОДУМ-у грає композицію Г. Давидовського. Ось чарують очі глядачів сотні дівчат-пластунок, що кружляють у „Веснянці”, співаючи давні обрядові пісні. Пластунки зодягнені в ноші різних земель соборної України і цвітуть, як маків цвіт. Скільки там вкладено праці, зусиль, коштів, а найбільше — любови, щоб такий, як і подібні виступи приготувати! Прегарно виконують сумівці в'язанку „Танок”, потім співає хор ОДУМ... Хоча дуже душно у слабо вентиляваній кольосальній залі, і юні виконавці, і юні та старші глядачі радісними вигуками вітають кожний виступ, щиро аплодують учасникам цього мистецького показу творчих сил і здібностей української молоді за океаном.

„ТЕАТР ШЕВЧЕНКОВОГО СЛОВА”

Усі хори, всі оркестри і всі глядачі, що встали як один з місць, — спільно злились у співі Шевченкового „Заповіту”. Чимало старших, співаючи „Заповіт” разом з молоддю, плакали, і то були сльози радості й щастя. „Поховайте та вставайте, кайдани порвіте”... поривали душу і закликали присутню в „Вашінгтон Колізеум” і несутню там українську молодь у всьому світі — до праці, до науки, до боротьби за здійснення великого Заповіту Тараса Шевченка — співця свободи і державности України. (Л. П.)

ВЕЛИЧАВІ ШЕВЧЕНКІВСЬКІ КОНЦЕРТИ

Під час Шевченківських Днів у Вашингтоні, включаючи вже п'ятницю напередодні: відкриття пам'ятника, відбулися загалом аж чотири концерти. Започаткував їх великий концерт Капелі Бандуристів з Детройту в залі Конститушен Голл в п'ятницю 26 червня о год. 8 веч. під орудою Івана Задорожного. Розпочався концерт могутнім „Заповітом”, після чого подано словно-співучий монтаж під назвою „Слово Тараса”. Тексти віршів та вяснення із інтерпретацією передавали Олександр Садовий й Іван Самокиш; тексти були переплітані хоровими виступами, при чому як солісти виступали Осип Гошуляк, Петро Садовий і Ігор Зайферт. У другій частині першу точку становив „Хор херувимів” Д. Бортнянського, де як тріо виступали Гр. Попов, тенор, Б. Коссак 2-ий тенор і І. Косиковський, баритон. „Дума про Нечая” Січинського, з Ігорем Зайфертом, як солістом. „Граї бандуро” Г. Китастого, „Байда” Г. Хоткевича з солістами П. Садовим і І. Самокишем, „Сонце заходить” в аранжуванні П. Потапенка, — і кілька інших пісень, закінчених „Коломийкою” Гнатишина — становили багату програму.

В суботу, після відслонення пам'ятника, о год. 5-ій по полудні, в тій самій залі Конститушен Голл, в приявноті трьох і пів тисячі слухачів, відбувся концерт, в якому виконавцями були артисти слова, частинно колишньої Драматичної Студії директора Йосифа Гірняка, як також об'єднані хори міста Чікаго під орудою Івана Трухлого, хор „Трембіта” з Ньюарку і „Кобзар” з Філядельфії, як також „Славута”, жіночий хор Союзу Українок Відділ 22.

„Театр Шевченкового Слова” вивів в інсценізації Олімпії Добровольської з музичним оформленням Івана Недільського „Неофіти”, при чому, „Псалом новий Господеві” відспівав хор „Думка” з Нью Йорку. Рецитаторами були п-ні О. Андрейко, Марія Глуха, О. Кириченко, Богданна Клецор, Лідія Крушельницька, Світлана Луцька, Люба Стебельська, Христина Прокоп і Рома Шуган. Дир. Йосип Гірняк виступав разом з Володимиром Змієм.

Мішаний хор в супроводі фортепіану з солістом В. Зарицьким виконав Самійленка-Лисенка „До 50-их роковин смерті Т. Шевченка”. Кантату „Шевченкові” Малицької-Стеценка виконали об'єднані хори міста Чікаго під орудою Івана Трухлого, при фортепіані Ігор Білогруд.

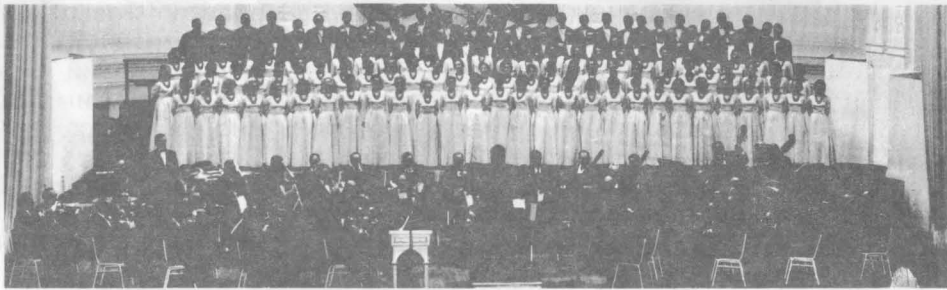
Хори міста Чікаго виконали на наддток „Сонце заходить” Роздольського.

Після ридитації Василя Шуста англійською мовою „Юродивого” — другу частину концерту вивповнили могутня кантата „Посланіє” до слів „До мертвих, живих і ненароджених” для мішаного хору, повної оркестри (музичної юнії міста Вашингтону) і сольо-сопрано Марії Мурованої-Ясінської, баритона Лева Рейнаровича та віольончелі Доріяна Рудниць-

**КАПЕЛЯ БАНДУРИСТІВ І ХОРИ, ЩО ВИСТУПАЛИ В ПРОГРАМАХ
ШЕВЧЕНКІВСЬКИХ КОНЦЕРТІВ У ВАШІНГТОНІ**

Капеля Бандуристів ім. Тараса Шевченка під диригентурою проф. Івана Задорожного.

Хор „Думка” з Нью Йорку під диригентурою Івана Задорожного.

Хор „Сурма” з Чикаго під керівництвом Івана Трухлого.

Жіночий хор „Союзу Українок”, Відділ 22 в Чикаго, під проводом Юрія Яримовича.

Хор „Кобзар” з Філадельфії під диригентурою Антона Рудницького.

Хор „Трембіта” з Ньюарку під диригентурою Всеволода Будного.

Хор „Дніпро” з Клівленду під провідом Євгена О. Садовського.

Хор „Славути” з Чикаго під керівництвом Ярослава Кокорудза.

кого. Диригував композитор кантати, Антін Рудницький. Концерт закінчився блискучим виконанням кантати Лисенка „Б'ють пороги” об'єднаними хорами „Трембіти” з Ньюарку, „Кобзаря” з Філядельфії і всіма хорами з Чикаго, разом коло 300 співаків. Диригував диригент Союзу Українських Хорів Антін Рудницький. Солістами в кантаті були тенор Омелян Татунчак і баритон Лев Рейнарович.

Третій концерт, о год. 8.30 в суботу, мав у програмі в першій частині повторення „Неофітів” з пополудневого концерту та повторення „До 50-их роковин смерти Шевченка” Самійленка-Лисенка, після чого хор „Дніпро” з Клівленду під орудою Євгена Садовського відспівав „Молитву” Людкевича, і кантату „Шевченкові” в супроводі фортепіану, за яким сиділи Марія Грушкевич і Борис Садовський. Чоловічий хор відспівав „Косаря” і два хори відспівали „Хор бранців” і „У туркені по тім боці”. Солістом був тенор Юрій Оришкевич, — виконавцями були об'єднані хори „Дніпро” з Клівленду і „Думка” з Нью Йорку. При фортепіані — Марта Савчак. Диригентом тих об'єднаних хорів був Євген Садовський. Зате хор „Думка” з Нью Йорку під орудою Івана Задорожного виконав в супроводі повної оркестри із солістом Андрієм Добрянським з Нью Йорку кантату Бориса Кудрика „Вибір гетьмана” та кантату Лисенка „Б'ють пороги”. Солістами у кантаті були Б. Пирожак, А. Добрянський і І. Зам'ятий. Партію для двох фортепіанів до кантати „Вибір гетьмана” написав Микола Фоменко, оркестрував Олександр Берник; інструментальну партію кантати „Б'ють пороги” оркестрував Антін Рудницький. Всі хори, що брали участь в тих концертах, є членами Союзу Українських Хорів Америки.

Четвертий концерт відбувся у другій частині, чи пак після скінчення бенкету у великій залі „Нешенел Арморі”. Виконавцями були члени Капелі Бандуристів з Детройту під орудою Івана Задорожного, що здебільша повторили концерт з попереднього вечора. (І.К.)

ЮВІЛЕЙНИЙ ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ БЕНКЕТ

Святочний бенкет відбувся в найбільшій залі Вашингтону, у „Нешенел Гард Арморі” при 2001 Іст Кепітол Стріт, С. І. За столами по 10 осіб засіло кругло 3,500 осіб, — за головним почесним столом засіло кругло 40 осіб, вдолі був другий почесний стіл. Головним тостмайстром був головний предсідник УНСоюзу й езекутивний директор Комітету Пам'ятника Шевченкові Йосип Лисогір. Його заступниками у веденні програми були д-р Я. Падох, секретар КПШ, та І. Білінський, касир Комітету. Бенкет почався о год. 9.30 відспіванням американського гимну Марією Лисогір, після чого Архиепископ Мстислав виголосив коротку молитву. Головну промову виголосив сенатор Трастон Мортон з Кентакі який підкреслив свою радість з приявности на святі, головним змістом якого є вірність волі. Промовець запевнив, що він буде надалі боротися за волю для всіх людей і народів, між якими у першому ряді стоїть все ще позбавлений волі український нарід. Американськими промовцями були ще конгресмени: Рей Медден з Індіяни, Баррет О'Гара з Іллинойс, Вільям Брей з Індіяни, Фердінанд Джермен з Ровд Айленд, Огест Йогансен з Мічігену і кол. конгресмен з Міннесоти Волтер Джадд. Всі вони прославляли ідеї боротьби за волю, проповідувані Шевченком, та висловлювали признання українцям за їхню стійкість і вірність тим ідеалам. Зокрема, конгресмен Р. Мадден з Індіяни заявив: „Це було нині

Президіальний стіл на Шевченківському бенкеті. Майстер церемонії на цьому бенкеті, ексекутивний директор Комітету Пам'ятника Шевченкові і головний президент УНСоюзу Йосип Лисогір, вітає гостей. Біля нього (зліва) сидить голова КПШ проф. д-р Роман Смаль-Стоцький, а по другому боці (справа) його спів-майстри церемонії на цьому бенкеті проф. д-р Ярослав Падох, секретар КПШ, та ред. Ігнат Білінський, касир КПШ.

величезне паломництво українців, які задемонстрували свій гін до волі, і то волі не тільки самої України, яка змагається проти тиранів". Конгресмен Медден підкреслив, що українці боролися в роках 1918-19, позбавлені допомоги з-зовні. Старенький конгресмен Б. О'Гара закликав наприкінці своєї промови всіх приявних вислухати стоячи одну строфу чудової поеми Шевченка „Обніміте брати мої найменшого брата". Конгресмен О'Гара був очевидячки, сам глибоко зворушений, коли деклямував по-англійськи: „...Нехай мати усміхнеться, заплакана мати".

Мистецьким інтермеццо були виступи двох американсько-українських артистів: відомого фільмового артиста Джека Паленса-Палагнюка, який, подякувавши коротко українською мовою за запрошення його та згадавши про свої дитячі роки, в яких співав українських пісень, віддеклямував „Мені однаково" в англійському перекладі. Василь Шуст, артист бродвейських театрів у Нью Йорку, деклямував лірично-побутові вірші Шевченка.

З українських промовців, як перший, промовляв, заповіджений д-ром Я. Паходом, голова Виконного Органу УНРади Микола Левицький, який підкреслив соборний характер свята відкриття пам'ятника Шевченкові, що закликає до єдності всіх українців. Д-р Я. Падох представив теж президента Комітету Українців Канади (КУК), о. прел. Василя Кушніра, який виголосив гарячий привіт від канадських українців, що встигли вже першими здвигнути пам'ятник Шевченкові у Вінніпегу перед парламентом Манітоби. Ігнат Білинський представив двох промовців від Визвольного Фронту — голову АБН-у й колишнього голову правління, створеного в акті з 21 червня 1941 року у Львові, Ярослава Стецька, та професора Степана Ленкавського, наступника Степана Бандери на пості голови Проводу ЗЧ ОУН. В заступництві полковника Андрія Мельника, який не міг особисто приїхати, промовляв Олег Штуль-Жданович з Парижу. Д-р Василь Іваницький вітав приявних, як голова делегації українців з Аргентини, врешті промовляли ще голова СУБ з Лондону інж. Василь Леськів, інж. Аркадій Жуковський з Парижу та проф. Я. Рудницький з Вінніпегу.

Панове Йосип Лисогір і проф. Роман Смаль-Стоцький перевели презентацію почесних „Шевченкових Грамот Волі" — неприявним колишньому президентові Гаррі Труменові, лідерові республіканської меншости в Сенаті сенаторові Евереттові Дірксенів з Ілліной і спікерові демократичної більшости конгресменові Джанові МекКормикові з Массачусетс. Далі, особисто ту Почесну Грамоту перейняли капелян Сенату д-р Фредрик Бравн Гарріс, який зворушено заявив: „Я — українець", — та капелян Палати Репрезентантів о. Бернард Браскемп. Дальшими відзначеними тією Грамотою були Роберт Л. Луїс, заслужений для справи пам'ятника Шевченкові колюмніст з щоденника „Вашінгтон Стар", і проф. Лев Добрянський, президент Українського Конгресового Комітету. Пані Галичин і пані Дужанська прийняли Почесні Грамоти, признані після смерти двом заслуженим для української справи американсько-українським громадянам — колишньому президентові УККА і УНСоюзу Дмитрові Галичинові і покійному Іванові Дужанському з Чикаго. Преосв. єпископ Ярослав Габро з Чикаго закінчив бенкет молитвою.

Після того капеля-хор Бандуристів з Детройту, під орудою Івана Задорожного, виконала шість народних пісень, або до слів Шевченкових

Голлівудський артист українського роду Джек Пеленс (Володимир Палагнюк), після короткого вступу українською мовою, продеклямував в англійському перекладі Шевченкове „Мені однаково“.

Василь Шуст, артист бродвейських театрів у Нью Йорку, деклямує пірично-побутові вірші Шевченка.

поем, музичного авторства Г. Китастого, К. Стеценка, О. Сніжного, П. Потапенка і М. Михайліва. Як соліст виступив Осип Гошуляк. (І. К.)

НАЙШИРШИЙ ВІДГОМІН

Відкриття пам'ятника Шевченкові в столиці Америки в суботу, 27-го червня 1964 року мало найширший відгомін в американській і світовій пресі. Багато з американських газет, навіть найбільш віддалених міст і стейтів, віддали справі відкриття пам'ятника багато уваги вже в тижнях перед відкриттям, а велике зацікавлення тією справою позначається й фактом, що американські газети з деяких місцевостей не задовольнялись своїми кореспондентами у Вашингтоні, але ще й висилали спеціальних кореспондентів, в деяких випадках висилаючи їх разом з групами громадян українського походження, що їхали з цих місцевостей до Вашингтону на врочистість відкриття. Під час відкриття багато різних кореспондентів було на місці, крім кількох телевізійних камер та радіонадаєвих станцій, включно з „Голосом Америки”. Обширні повідомлення про відкриття пам'ятника, поміщуючи рівночасно ілюстрації з урочистостей, подали не лише місцеві та довоколишні газети, але й великі крайові щоденники, включно з „Нью Йорк Таймсом” та „Нью Йорк Гералд Трибюн”, цитуючи уривки промови ген. Айзенгавера та подаючи вяснення кому, чому і за що та в яких цілях пам'ятник збудовано. Майже всі часописи підкреслювали фрагмент „холодної війни” за Шевченка між українцями в Америці та Москвою, віддаючи при цьому відповідну увагу історичній волелюбності та сьогоднішній недолі українського народу.

Частина 1-шої сторінки „Свободи” з 30-го червня 1964 із повідомленнями та описами відкриття пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні.

III. ВЕЛИКОЇ ПОДІЇ СЛАВНЕ ЗАВЕРШЕННЯ

ВРОЧИСТЕ ВМУРУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ У ПІДСТАВУ ПАМ'ЯТНИКА.
ПРЕЗИДЕНТ ДЖОНСОН ГРАТУЛЮЄ. ВИСТУП ВАТСОНА КІРКОНЕЛА.
БЕНКЕТ І КОНЦЕРТ.

Славним завершенням тієї великої історичної події, що нею було здвигнення і торжественне відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові у столиці країни Вашингтона в дні 27-го червня 1964-го року, була врочиста церемонія вмурування в постамент пам'ятника пергаменової „Пропам'ятної Грамоти“ (текст якої був відчитаний під час відкриття пам'ятника попереднього року), гратуляційного листа президента З'єднаних Стейтів Америки Линдона Б. Джонсона та інших документів, як також землі з могили Тараса Шевченка в Каневі, що відбулося майже рік пізніше, 22-го травня 1965-го року. Опис цього славного завершення великої події подаємо за репортажем цього ж автора, що був надрукований у „Свободі“ у виданні з 25-го травня 1965-го року. Там сказано:

В суботу, 22-го травня, в столиці Америки над Потомаком відбувся останній акт преславної епопеї прийняття американською нацією Кобзаря України в Пантеон своїх Безсмертних. Цим актом було врочисте вмурування в постамент пам'ятника Тарасові Шевченкові на трикутній площі між вулицями 23 і 24 та „Пі“ підписаної членами Комітету Пам'ятника Шевченкові „Пропам'ятної Грамоти“, гратуляційного листа президента Америки Линдона Б. Джонсона, приготованої з нагоди відкриття пам'ятника „Пропам'ятної Книги“ із короткою історією пам'ятника та списком тисяч і тисяч осіб, які своїми жертвами вможливили здійснення цієї задушевної мрії американських українців, та інших документів, разом із священною землею з Тарасової могили в Каневі, що її пощастило здобути і привезти без ласки окупанта. Після цих урочистостей біля пам'ятника Шевченкові, в год. 4-тій по полудні в приміщеннях недалечкого готеля „Мейфловєр“, названого іменем корабля перших паломників до цієї обіцяної землі, почалися і тривали приблизно півтори години святочний бенкет і концерт з відповідними програмами.

Тієї суботи була чудова весняна днина. Сонце, що наче місяць у Шевченковій поезії „то виринали, то потапало“ за легкими хмарами, щедро обсіпало своїми променями могутню бронзову постать Кобзаря на мармуровому п'єдесталі та сотні людей із столиці та ближчих, дальших і навіть далеких місцевостей, що зібралися на площі біля пам'ятника, щоб бути свідками цієї останньої формальної врочистості, зв'язаної з будовою і відкриттям пам'ятника. А біля пам'ятника по обох боках гранітної стіни з плоскорізьбою прикутого до скали легендарного Прометєя, були уставлені американські зоряні та синьо-жовті українські національні стяги. З другого боку біля пам'ятника стояли з прапорами репрезентанти Української Селянської Партії, один з яких був в уніформі вояка Армії Української Народної Республіки, а другий в шараварах і

Відкриття Пам'ятника Тарасові Шевченку

ПРОПАМ'ЯТНА ГРАМОТА

БУДЕ ВІДОМО ВСІМ ГРЯДУЩИМ ПОКОЛІННЯМ, ЩО цього дня, в суботу 27-го червня 1964-го року від часу народження Христа, 188-го року від часу проголошення незалежності З'єднаних Держав Америки та 46-го року від часу відновлення самостійної, ні від кого незалежної, соборної і народоправної Української Народної Республіки, яка, не зважаючи на комуні-московську окупацію, живе й сьогодні в серцях українського народу,

КОЛИ Президентом З'єднаних Держав Америки був Достойний Лідон Б. Джансон,

КОЛИ Президентом Української Народної Республіки в екзилі був Достойний д-р Степан Витвицький,

КОЛИ Первоієрархом Української Католицької Церкви в З'єднаних Державах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Амвросій Сенишин,

КОЛИ Первоієрархом Української Православної Церкви в З'єднаних Державах Америки був Високопреосвященніший Митрополит Іван Теодорович,

КОЛИ Президентом Українського Конгресового Комітету Америки був професор д-р Лев Добрянський,

КОЛИ Президентом Наукового Товариства ім. Шевченка був професор д-р Роман Смаль-Стоцький,

КОЛИ Президентом Української Вільної Академії Наук у З'єднаних Державах Америки був професор д-р Олександр Архімович,

КОЛИ волелюбні народи світу із З'єднаними Державами Америки у проволі — після перемоги над імперіалістичним і народобичним нацизмом-фашизмом під час другої світової війни — були у звазятій холодній війні проти такого ж народобичного комуні-московського імперіалізму, не зважаючи на хвилеві кон'юнктуральні відпруження,

ОТЖЕ ЦЬОГО ДНЯ Достойний Двайт Д. Аґзенгавер, 34-ий Президент З'єднаних Держав Америки, в приязності ентузіастичної, багатотисячної маси народу, зокрема репрезентатів американського державного, культурного і суспільного життя та репрезентатів українських крайових установ з багатьох країн сьогоднішнього вільного світу, особисто відкрив цей Пам'ятник Тарасові Шевченку, Кобзареві України та вселяюському співцеві волі і справедливості, у 150-річчя з дня його народження.

ЦЕЙ ПАМ'ЯТНИК присвячений усім тим народам, що подбно, як український нарід, борються проти московського і всякого імперіалізму та самодержавства, за здійснення освітаних Тарасом Шевченком ідеалів волі, незалежності, справедливості і народоправства для всіх — отже цей Пам'ятник був здвинений на підставі Публічного Закону 86-749, що його схвалив 86-ий Конгрес і підписав 34-ий Президент З'єднаних Держав Америки Двайт Д. Аґзенгавер дня 13-го вересня 1960-го року. І далі, цей Пам'ятник — запроєктований і виконаний скульптором Леонідом Молодожанним — був збудований коштом, що їх покрито із добровільних пожертв понад 50,000 американських громадян, переважно українського роду, а закон про будову цього Пам'ятника здійснює окремо створений для цієї мети Комітет Пам'ятника Шевченку, репрезентуючи всю двомільйонову Громаду американських громадян українського роду.

ДАНО в столицному городі Вашингтоні цього дня 27-го червня 1964-го року, в 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка.

ЦЮ ГРАМОТУ для майбутніх поколінь, перед емуруванням її в місця Пам'ятника, підтверджую своїм власноручним підписом ми, члени Головної Управи Комітету Пам'ятника Шевченку:

[Handwritten signatures and names in various scripts, including Cyrillic and Latin, arranged in several lines.]

Фотокопія (поменшена) „Пропамятної Грамоти“.

Промовляє проф. д-р Роман Смаль-Стоцький, голова КПШ.

виштиті сорочці. Перед стіною з Прометеєм був кіш синіх і жовтих квітів та вінок із таких же квітів і стяжками та написом: Українське Євангельське Об'єднання Північної Америки. На площі побіч пам'ятника зайняли місця почесні сторожі, репрезентанти українських молодечих організацій: Пласту, Спілки Української Молоді та Об'єднання Демократичної Української Молоді в своїх одностроях. На уставлених на площі перед пам'ятником кріслах зайняли місця почесні гості, між ними президент Української Народної Республіки в екзилі д-р Степан Витвицький, особистий репрезентант президента ЗСА Линдона Б. Джонсона та його дорадник у справах столиці Чарлс А. Горскі, президент університету Акадія в Новій Шкотії в Канаді та головний промовець на цій врочистості проф. д-р Ватсон Кірконел зі своєю дружиною, члени Комітету Пам'ятника Шевченкові із своїм головою проф. д-ром Романом Смаль-Стоцьким, заступниками голови проф. Олександром Архімовичем і проф. Левом Добрянським, ексекутивним директором Йосипом Лисогором, секретарем д-ром Ярославом Падохом і касиром Ігнатом Білинським та іншими, а далі священники і проповідники наших Католицької, Православної і Євангелицької Церков, репрезентанти багатьох центральних організацій і установ, між ними зокрема репрезентанти Головного Уряду Українського Народного Союзу, які приїхали на цю врочистість у честь Патрона своєї установи прямо із своїх цілотижневих річних нарад, що відбувалися на Союзівці...

ПОЧИНАЄТЬСЯ ВРОЧИСТІТЬ

Майже щодо мінути точно у визначеному в програмі врочистости часі виступив перед поставлений біля пам'ятника мікрофон ексекутивний директор Комітету Пам'ятника та майстер теперішньої церемонії Йосип Лисогір, попередивши прийвних, що врочистість починається співом

американського й українського національних гимнів. Перший відспівала солістка Міської Опери в Нью Йорку Марія Лисогір, а другий почав і продовжував уже разом з публікою чоловічий хор „Прометей” з Філядельфії під диригентурою маестра Івана Задорожного. Після співу гимнів була зворушлива молитва, яку провів місцевий український католицький парох о. Теодор Данусяр. Тоді, на запрошення Й. Лисогора, до мікрофону підступив особистий репрезентант господаря цієї країни і її столиці президента Линдона Б. Джонсона та його дорадник Чарлз А. Горскі і відчитав спеціальне гратуляційне послання президента Джонсона до Комітету Пам'ятника Шевченкові. (Повний текст цього та ще одного попереднього послання — в українському перекладі — поданий на початку цієї книжки в розділі: „ЧОТИРИ ПРЕЗИДЕНТИ ЗСА ПРИВИТАЛИ ШЕВЧЕНКА У ВАШІНГТОНІ”).

Опісля із короткими промовами виступали ще голова КПШ проф. Роман Смаль-Стоцький, який склав подяку всім, які причинилися до здвигнення пам'ятника Кобзареві України в столиці Америки: американському Урядові і американському Народові та американсько-українській спільноті.

З черги проф. Лев Добрянський говорив про пам'ятник Шевченкові, як про „другу Статую Свободи”, як пам'ятник не для минулого, але для сучасного і майбутнього, бо величні ідеї Шевченка, ідеї волі і незалежності для всіх, все ще очікують на своє повне здійснення.

Опісля виголосив своє слово один з найвидатніших репрезентантів науки англо-саксонського світу, великий знавець літератури і культури слов'янських народів і зокрема українського, сам поет і науковець, колишній професор Гарвардського університету і тепер президент університету Акадія в Новій Шкотії в Канаді, проф. д-р Ватсон Кіркконел. Згадавши про своє знайомство з українцями та українською наукою і культурою, що датується від зустрічі з проф. Андрусишиним у Манітобському університеті в 1920-тих роках, проф. Кіркконел говорив про зображену на пам'ятнику могутню постать молодого Шевченка та його символіку і значення, як для українців, так і американців та всього культурного світу і його найвищих ідеалів та змагань.

ДОКУМЕНТИ ВМУРОВАНО

Після слова Кіркконела відбувся головний акт цієї врочистості — вмурування великої урни із нержавілої сталі з документами та землею з могили Шевченка в Каневі в постамент його пам'ятника в столиці Америки. Майстер церемонії чітким голосом запросив, щоб біля пам'ятника зайняли місце репрезентанти Комітету Пам'ятника та делегації багатьох крайових українських установ та організацій. Процесію делегацій очолювали зодягнені в національні костюми жінки з Української Жіночої Допомогової Організації в Нью Йорку. В делегації Українського Народного Союзу, крім членів Головного Екзекутивного Комітету Йосипа Лисогора, д-ра Ярослава Падоха і Романа Слободяна та голови Головної Контрольної Комісії д-ра Володимира Галана, які є членами Комітету Пам'ятника Шевченкові, були ще головні радні Тарас Шпікула з Чикаго, Дмитро Шмагала з Клівленду, адв. Анна Чопек з Бостону, Олена Олек з Чикаго та Осипа Олінкевич з Клівленду.

Між репрезентантами були доставці землі з могили Т. Шевченка в Каневі: голова Міської Ради міста Детройту д-р Маруся Бек та пан і пані Калмики.

*Промовляє пастор
Володимир Боровський*

*Промовляє
проф. Ватсон Кірконеф*

Численних жертводавців на поставлення пам'ятника репрезентував д-р Богдан Олесницький, лікар з Ньюарку.

Акту вмурування урни з документами і землею довершили творець і будівничий пам'ятника скульптор Леонід Молодожанин та архітект Радослав Жук. Урну поставлено в наперед приготоване місце та замуровано її гранітною плиткою в лівому углі постаменту. Тоді промовив ексекутивний секретар Українського Євангелицького Об'єднання пастор Володимир Боровський. Коротке слово мали також Леонід Молодожанин і архітект Радослав Жук, а український православний парох Вашингтону о. протоєрей Юрій Гулей провів кінцеву молитву. І тоді, як і під час відкриття пам'ятника рік раніше, хор заїнтонував а всі відспівали Шевченків „Заповіт”. І знову, як тоді та безліч разів раніше в численних українських громадах на американському континенті та як завжди на рідній Шевченковій, але все ще не своїй землі, повітрям сколихнули могутні звуки Шевченкового заклик: „...Поховайте та вставляйте, кайдани порвіте...!”

БЕНКЕТ І КОНЦЕРТ

Остаточним завершенням урочистостей вмурування документів і землі з Канева в постамент пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні були

Скульптор Леонід Мол-Молодожанин — творець пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.

Інж. Радослав Жук, архітект оформлення площі, на якій пам'ятник поставлений.

бенкет і концерт, що відбулися в недалечкому від пам'ятника готелі „Мейфловєр”. Бенкет, як і врочистість біля пам'ятника, започатковано співом національних гимнів, американського у виконанні Марії Лисогір і українського заїнтонованого хором „Прометей”. Відкрив програму бенкету заступник голови Комітету Пам'ятника Шевченкові проф. Олександр Архімович, а вступну молитву провів о. протоєрей Юрій Гулей. Привітання гостей від місцевого комітету Пам'ятника Шевченкові виголосили інж. Валентин Сім'янцев українською і полк. Вільям Рибак англійською мовами. Привітання приявного на цій імпрезі президента УНР в екзилі д-ра Степана Витвицького прочитав голова Представництва Виконного Органу Української Національної Ради д-р Євген Приходько. Слово про пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні та оформлення площі, на якій його поставлено, виголосили скульптор Лев Молодожанин і архітект Радослав Жук. Тоді почесний гість на цій імпрезі, проф. Ватсон Кірконел, виголосив свою спеціально з цієї нагоди написану поему на честь Шевченка. Святочну промову виголосив голова Комітету Пам'ятника проф. Роман Смаль-Стоцький і тоді відбулася головна врочистість вечора: вручення медалі Наукового Товариства ім. Шевченка найбільш заслуженому для здвигнення пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні та для поширення з цієї нагоди Шевченкових ідеалів волі і справедливости в Америці, президентові Українського Конгресового Комітету Америки та заступникові голови Комітету Пам'ятника Шевченкові, проф. д-рові Левові Добрянському. Проф. Л. Добрянський у своєму слові-відповіді сказав, що приймає ці почесні в імені і для всіх тих, що допомагали і допомагають йому у виконванні його завдань.

Кінцеве слово мав від імені жертводавців д-р Богдан Олесницький. Урочистість закінчив молитвою о. Теодор Данусяр. Майстрами церемонії були Едвард Попіль і мгр Теофіль Кульчицький, а впорядниками Ігнат Білинський, Я. Шав'як та Т. Царик.

Під час бенкету відбувся концерт, у програмі якого чоловічий хор „Прометей” з Філадельфії під диригентурою маестра Івана Задорожного та при фортеп'яновому супроводі Лідії Бульби виконав: К. Стеценка „Прометей”, Лисенка „Ой, нема, нема” і „У туркені по тім боці”, народну мелодію „Думи мої”, Гнатишина „Садок вишневий”, Стеценка „Встає хмара” і „Гей, злітались”, Потапенка „Сонце гріє”, Ніщинського „Закувала та сива зозуля”, Кошиця „Та болять ручки” і Китастого „Граї, кобзарю”.

Так то остання формальність поставлення і відкриття пам'ятника Шевченкові в столиці Америки та остаточна передача цього пам'ятника американському народові та під опіку американського уряду була завершена. Пам'ятник Кобзареві України в столиці Америки став „другою Статуєю Свободи”, став — як це висловився президент Джонсон у своєму ґратуляційному листі — „вічною пригадкою змагань за поширення людських прав і вольностей на всіх людей у світі...” Пам'ятник цей тепер уже включений в усі туристичні оглядини американської столиці і по всі часи він буде новим смолоскипом правди і волі, пошаною найбільшому борцеві за них та славою для народу, що його видав.

Члени Комітету Пам'ятника Шевченкові та деякі з почесних гостей біля пам'ятника під час врочистости вмурування документів і землі з Канева в його постамент. У першому ряді стоять (зліва): голова Союзу Українців Католиків „Провидіння” о. шамбелян Стефан Тиханський, проф. Лев Добрянський, проф. Роман Смаль-Стоцький, проф. Олександр Архімович, президент Української Народної Республіки в екзилі д-р Степан Витвицький, проф. Ватсон Кірконел і його дружина та Йосип Лисогір. У другому ряді (зліва): начальний редактор „Америки” Микола Пасіка, д-р Ярослав Падох, Едвард Попіль, інж. Аполінарій Осадца, д-р Володимир Галан, проф. Олександр Грановський, д-р Матвій Стахів і ред. Антін Драган. У третьому ряді (зліва): мгр Теофіль Купчицький, Роман Слободян, проф. Михайло Лисогір та дир. Юліян Ревай.

IV. ШЛЯХ ШЕВЧЕНКА ДО ВАШІНГТОНУ

НАПОЧАТКУ БУЛО СЛОВО. ПОЧИН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ. РЕЗОЛЮЦІЯ ДЖЕВІТСА. РЕЗОЛЮЦІЯ БЕНТЛІ. АКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО КОНГРЕСОВОГО КОМІТЕТУ АМЕРИКИ. ПУБЛІЧНИЙ ЗАКОН 86-749. ОФОРМЛЕННЯ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ. ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РІК. ЗБІРКОВА АКЦІЯ. КОНКУРС ТА ВИБІР ПРОЄКТУ ПАМ'ЯТНИКА. ВИБІР І АПРОБАТА ПЛОЩІ. ВРОЧИСТА ДЕДИКАЦІЯ ПЛОЩІ.

Як Шевченко мріяв про „праведний закон Вашингтона” для України, так і українці в Америці уже в заранні свого поселення на Вашингтонській землі мріяли про здвигнення Шевченкові пам'ятника в столиці тієї землі. Уже бо в січні 1898-го року, як це записано в „Свободі”, створено в Олифанті, в Пенсильвенії, перше на американській землі Товариство ім. Шевченка, що поставило собі за мету побудову пам'ятника „найбільшому синові України-Руси, Тарасові Шевченкові”.

Ми не знаємо, що сталося з цим товариством і що воно зробило для здійснення своєї цілі. Але думка про побудову пам'ятника Шевченкові виникала ще багато разів і при різних нагодах опісля. Вона виринула знову у зв'язку із 100-річчям смерті Шевченка, що сповнилося в 1961-му році. Як вона виринула і як вона розвивалася та оформлювалася?

НАПОЧАТКУ БУЛО СЛОВО

Початком цієї нової акції для побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні була стаття Івана Дубровського п.з.: „За пам'ятник Т. Г. Шевченкові у Вашингтоні”, надрукована в „Свободі” з 23-го червня 1956-го року. У цій статті м.і. написано: „Менше, як за п'ять років українці в усьому світі відзначатимуть 100-річчя смерті великого пробудителя Української Нації; і саме поставлення йому пам'ятника в ту річницю в світовій столиці було б не лише щирим пошануванням пам'яті Поета його земляками, але й виходом українства на широкий світовий шлях культурних зв'язків з вільним світом...”

Від цього й почалося. Правда, жадного відгомону на ту статтю не було, але редактор „Свободи” сам уже 13-го липня того ж 1956-го року звернувся листом до свого вашінгтонського кореспондента д-ра Юрія Старосольського, прохаючи його з'ясувати на місці технічні можливості побудови пам'ятника Шевченкові в столиці і забрати в тій справі голос. В результаті, в „Свободі” з 27-го вересня 1956-го року й появилася стаття д-ра Ю. Старосольського під красномовним заголовком: „Чи Вашингтон діждеться Шевченка”, що нав'язував до Шевченкових слів: Коли ми діждемося Вашингтона з новим і праведним законом? А діждемося таки колись!” У тій статті автор, з властивою йому солідністю, вияснив тло для евентуальної акції, звертаючи увагу однаково, як на її труднощі, так і на

ЇХНЕ СЛОВО БУЛО НА ПОЧАТКУ...

Проф. Іван Дубровський

Проф. д-р Юрій Старосольський

перспективи. Обі ці статті Івана Дубровського і Юрія Старосольського були тим „словом у началі”, що „сталось” величним ділом у формі пам’ятника Шевченкові у столиці Америки. Тому і подаємо їх тут у цілості.

ЗА ПАМ’ЯТНИК Т. Г. ШЕВЧЕНКА У ВАШІНГТОНІ

Коли людина приїздить до іншої країни чи навіть іншого міста, та ще й перший раз, то зрозуміло, що для новоприбулого все в тій країні чи місті нове, небачене, а тому й цікаве, захоплююче, іноді навіть вражаюче.

Подібне пережив і я, оглядаючи Нью Йорк з його велетнями-будинками, з його специфічним рухом і темпом життя; Вашингтон, який справедливо можна назвати містом-парком, містом чудових пам’ятників великих постатей минулого Нового і Старого світів.

Прибувши до Америки всього кілька тижнів тому з іншої частини світу, Австралії, і оглядаючи світову столицю, парки і пам’ятники, я звернув увагу на досить цікаве явище, що може й змусило мене написати цю коротку замітку і висловити свої думки на цю тему.

Кілька днів тому довелося мені оглянути один з парків Вашингтону, в якому стоять пам’ятники Жанни Д’Арк і другий — Данте. Читаю напис на першому: „Цей пам’ятник дівчині-героїні подарували жінки Франції американським жінкам”. На пам’ятнику Данте написано, що його подарували італійці. Коли я оглянув ці величні монументи, мені прийшла думка: а чому десь в цьому чи іншому парку Вашингтону нема пам’ятника Українському Данте — Тарасові Шевченкові, подарованого українцями для столиці вільної землі Вашингтона?

Загальновідомо, як високо цинив Шевченко американську свободу і великого борця за неї, першого президента Джорджа Вашингтона, що з такою любов’ю він висловив в одній із своїх поезій:

.....Коли
Ми діждемося Вашингтона
З новим і праведним законом?
А діждемось таки колись!"

Цей вірш на пам'ятнику Кобзареві в англійській і українській мовах став би символом не лише духового взаєморозуміння між свободолюбним американським і українським народами, але й символом зближення в спільній боротьбі з світовим ворогом — московським імперіалізмом у його комуністичній формі сьогодні.

Менше як за п'ять років українці в усьому світі відзначатимуть 100-ліття з дня смерті великого пробудителя Української Нації; і саме поставлення пам'ятника йому в ту річницю в світовій столиці було б не лише щирим вшануванням пам'яті культурних зв'язків з вільним світом.

Якщо ми не зробимо цього, то за нас можуть зробити „наші землячки” з московського Кремлю, як це вони зробили в Канаді, як оповідав мені знайомий.

Я глибоко переконаний, що на цю справу не завагається внести свою пожертву кожен українець, не лише в Америці, але й в інших країнах поселення.

Мені здається, що цією справою мали б зайнятися наші наукові установи: УВАН і Наукове Т-во ім. Шевченка та Український Конгресовий Комітет, створивши Комітет побудови пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні з визначних науковців, мистців та громадських діячів.

Всі можливості для цього є, треба лише доброї волі нас всіх, і я переконаний, що величний монумент Кобзаря у Вашингтоні буде.

Ів. Дубровський

(„Свобода, ч. 119, 23-го березня 1956)

Між Капітолом і Білим Домом...

ЧИ ВАШІНГТОН ДІЖДЕТЬСЯ ШЕВЧЕНКА?

Шевченко ждав — і не діждався Вашингтона. Чи діждеться Вашингтон Шевченка у вигляді монументу? Об'єктивно на це більші дані, як були колись на Шевченкову мрію. Тому мені здається, ідея п. Івана Дубровського (див. „Свобода” з 23-го червня ц.р.) не така вже нереальна, якщо йде про практичні можливості. Я не знаю, чи монумент Шевченка в столиці ЗСА виконав би як слід завдання пропаганди його імені та його пророчого діла і чи заспокоїв би сантиментальне бажання українців. Але напевно оте сантиментальне серце українця, скитальця чи вже громадянина ЗСА, раділо б, якби в столиці Америки, десь біля Вашингтона чи Лінкольна, стояв і наш мармуровий Шевченко. Та, очевидно, справа має не тільки сантиментальний чи пропагандивний, але й зовсім практичний аспект. Може найважливіше практичне питання — це гроші, але про це я не беруся говорити. З практичного аспекту вирине наперед формальна сторона.

Вашіngтон, як відомо, не має своєї самоуправи, а підлягає безпосередньо Конгресові. Тому, щоб поставити пам'ятник на якійсь площі в Вашингтоні, треба окремого закону. А це значить — треба наперед здобути для цієї ідеї якогось конгресмена чи сенатора і просити їх, щоб поставили відповідний законопроект у Конгресі. Проект піде звичайною законодавчою дорогою. Може не розпалить він пристрастей і не викличе довгих дискусій, як якийсь проект закону про натуральний газ чи фермерську допомогу або й сегрегацію. Але мусітиме він піти до відповідної комісії і далі до підкомісії. Там будуть переслухувати кого слід, може знавців історії та літератури, може спонзорів пам'ятника — це залежатиме від членів комісії. Але напевно питатимуть три окремі агенції, які завжди мають голос у справах пам'ятників, будованих у столиці: Національну Комісію Мистецтва, Столичну Комісію плянування і Національну Службу Парків. Проект, якщо приймуть в Комісії, піде на пленум тої палати, в якій було поставлене внесення, а коли й там пройде, то помандрує до другої палати для такої ж самої

процедури, і так далі, аж до підпису Президента, щоб стати законом. Це, звичайно, довга дорога.

Ось, останній 84-ий Конгрес прийняв два закони про пам'ятники: посол Борлесон подав проєкт закону про побудову пам'ятника Симонові Боліварові, визвольникові Південної Америки (дар венесуельського уряду) в лютому 1956 року, а Президент підписав готовий закон аж 29-го червня того ж року. Другий пам'ятник, Лейфові Еріксонові, першому відомому відкривцеві Америки, ждав ще довше: законопроект поставлено в Сенаті у липні 1955 року, напередодні конгресових вакацій, а Президент дістав його до підпису аж 2-го серпня 1956 року. І не треба думати, що це для конгресменів звичайна формальність; вони дискутують цілком, потребу і також естетичну сторону пам'ятника. У висліді закон уповноважить секретаря внутрішніх справ прийняти, в імені ЗСА, даний пам'ятник як дарунок, напр. американців українського походження, призначити на його місце з публічних ґрунтів ЗСА в дистрикті Колумбія і — якщо треба — подбати про відповідний п'єдестал.

Зовсім не малаважна й мистецька сторінка. Ясно, що ми хотіли б показати не тільки образ чи ім'я Шевченка, але також мистецький твір. Я оглянув багато вашінгтонських монументів і переконався, що не один із наших мистців міг би тут гідно репрезентувати себе і українське мистецтво. Але відома річ, що Вашингтон консервативний у смаку. Не тільки пам'ятники з початку цього століття, але й нові здебільша витримані в клясично „пам'ятниковому” стилі: особливо всі численні кінні постаті воєнних героїв, хоч гарні, але до знудження подібні стилем один до одного і до сотень таких же в Європі. В стилі панує реалізм, і тільки декуди є сліди імпресіонізму чи модерно спрощених або стилізованих форм. Абстрактних форм не бачив я взагалі.

З секретарем найважливішої з цих трьох агенцій, які мають голос у справах пам'ятників, з мр. Линтоном Вілсоном з Комісії Мистецтва, мали ми прецікаву розмову про мистецьке плянування розбудови Вашингтону. Мр. Вілсон запитався мене про евентуального творця Шевченкового пам'ятника. Я назвав йому ряд українських скульпторів: очевидно, Архипенкове прізвище було йому відоме. Він сказав, що дуже радо бачив би Архипенків твір у столиці, але, якщо він був би занадто модерний, а то й абстрактний у формі, то невідомо, як прийняв би його консервативний у поглядах Конгрес.

Якщо йде про пропаганду Шевченкового, а при тому й українського імені, то місце пам'ятника має чи не більше значення, як його вигляд. Говорячи чисто комерційними категоріями, гірший формою пам'ятник, але в місці великого руху людей, буде більш успішний, ніж прекрасний мистецькою формою твір, схований від людського ока. Вашингтон наставлений на туристів, а туристи в своїй масі мають утерті шляхи. Великий і пишний зелений пояс між Капітолом на сході та монументом Лінкольна на заході і вулиці та будівлі по обидва його боки — це неначе вісь Вашингтону і центр туристичного руху. Але там стоїть тільки мала частина столичних пам'ятників, яких є тут всього 94, включаючи пам'ятникові криниці-водограї, тристалітні японські лямпки над Потомаком, чи позолочені кінні постаті при вході на Арлінгтонський міст. Спонзор пам'ятника може запропонувати місце на нього, але Конгрес, або з його доручення секретар внутрішніх справ, за опінією згаданих комісій, остаточно призначить це місце. Чи призначив би він Шевченковому пам'ятникові таке місце, яке нам здавалося б гідним і „відповідним”? Ось, напр., пам'ятник Данте стоїть у прекрасному Мерідіян парку, але відносно небагато людей, а особливо туристів бачить його там. Там же стоїть і невелика кінна постать Жанни Д'Арк, копія статуї перед катедрою в Реймсі.

Найбільш репрезентативні місця зайняли в Вашингтоні — крім Вашингтона, Лінкольна й Джефферсона — військові герої Американської революції чи Громадянської війни. Ляфает сквер — парк навпроти Білого Дому, це неначе сквер пам'ятників з кінними постатями ген. Джексона (президента) посередині і чужинців Ляфаета, Рошамбо, Костюшка і стоячого Барона фон Штойбен (тут кажуть Стюбен) по чотирьох рогах. Пам'ятник Костюшка — це дарунок міста, роботи Антоні Попеля з 1910 року.

Таких скверів-парків, як цей Ляфаєта, у Вашингтоні чимало. Вони в добрих місцях, поперерізані стежками з лавками, обсажені старими деревами і — здається мені — могли б прийняти не один ще невеликий пам'ятник заввишки яких 9 до 12 стіп (пам'ятник Данте має 12 стіп, а Жанни Д'Арк усього 9 стіп.

Зелені травники-трикутники, де сходяться навкіс три великі вулиці, є теж гарним місцем на пам'ятники, але боюся, що кращі з них вже „зайняті” або „зарезервовані”. На одному з таких трикутників, при 13-ій вул. і славній Пенсильвенія евню, стоїть другий польський герой Американської революції — Казімерж Пуласкі. Його кінний монумент роботи Казімержа Ходзінського з 1910 року коштував 55,000 доларів, які призначив Конгрес. Там відбувають поляки свої щорічні маніфестаційні святкування.

Славні вашінгтонські „Circles”, круглі площі, від яких розбігаються вулиці на всі сторони, теж зайняті генералами-героями, які гордо дивляться перед себе з висоти своїх коней. Очевидно, не товариство це нашому скромному поетові. Зрештою, кругом цих величних пам'ятників іде безнастанний автомобільний рух, і нікому тут зупинитись, щоб прочитати напис чи хоч хвилинку призадуматись над людиною, якій цей пам'ятник поставлено.

Мені здається, що гарним і відносно легко „доступним” місцем на пам'ятники є гарні вашінгтонські парки. Може найкращий тепер Потомак парк, що тягнеться вздовж ріки Потомак між пам'ятниками Лінкольна і Джефферсона. Він зовсім новий, але з прекрасною перспективою розвитку і вже тепер став місцем променади туристів. Парк — це звичайно місце відпочинку. Там рух проложив повільний, і там мають вони час, щоб зупинитися. Пам'ятник, встановлений серед зелені, недалеко від стежок, легко притягне до себе їх. А на сходах п'єдесталу туристи відпочивають і увічнюють себе на тлі пам'ятника на фотознімці...

ЮСТ

(„Свобода”, 27-го вересня 1956)

ПОЧИН УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

Уже наступного дня після появи тієї статті д-ра Ю. Старосольського, 28-го вересня 1956 р. відбувались в Головній Канцелярії Українського Народного Союзу наради Культурної комісії. У повідомленні з тих нарад, надрукованому в „Свободі” з 2-го жовтня, записано, що на них „віддано деяку увагу обговорюваним тепер у „Свободі” можливостям здвигнення пам'ятника Т. Шевченкові в столиці країни Вашингтоні”.

Від того часу Культурна комісія УНС, взявши цю справу на свій порядок, обговорювала її практично і конкретизувала на кожних своїх нарадах.

Великою заохотою і сворідною „генеральною пробою” для продовження і конкретизації заходів щодо побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні було здвигнення і відкриття погруддя Шевченка, у виконанні Олександра Архипенка, на Союзівці, оселі УНСоюзу в Кетскільських горах, 16-го червня 1957-го року. На заклик Культурної комісії УНСоюзу в цій справі відгукнулось упродовж трьох тижнів кілька тисяч членів та понад 200 з усіх 500 Відділів УНС, склавши впродовж того часу тисячі доларів на побудову пам'ятника, у відкритті якого взяло участь приблизно 10,000 народу, що в наших обставинах, та ще й зваживши на віддаленість Союзівки, було справді небувалою подією і більше ніж заохотою до акції в справі побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.

Не диво, що Культурна комісія УНС уже на своїх нарадах 30-го липня того ж 1957-го року — як сказано в повідомленні в „Свободі” та в „Бюлетені Культурної комісії УНС” — „окремо обговорила евентуаль-

Дмитро Галичин

Сенатор Джекоб Джевїтс

ність ініціативи УНСоюзу для здвигнення пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні в 1961-му році, в сторіччя смерти Поета, і рішила перевірити можливості цього та з'ясувати цю справу Конвенції УНСоюзу в травні 1958-го року”.

Так і зроблено, нав'язавши в цій справі контакт із ньюйоркським сенатором ЗСА Джекобом К. Джевїтсом, 24-та Конвенція УНС, що відбулася в Клівленді в днях 26-31-го травня 1958-го року, схвалила однодушно резолюцію, в якій сказано:

„Тому, що в найближчому чотирирічному періоді припадає 100-річчя з дня смерти найбільшого Сина України Тараса Шевченка, і—

Тому, що Тарас Шевченко вважається патроном нашої організації, і

Тому, що ця справа вже була предметом нарад і розгляду Культурної комісії УНСоюзу, 24-та Конвенція доручає Головному Урядові, зокрема Екзекутивному Комітетові і Культурній комісії УНСоюзу:

1. Продовжувати ініціативу в розгляді можливостей побудови пам'ятника Т. Шевченкові в столиці країни — Вашингтоні, та —

2. Увійти в цій справі в порозуміння з іншими організаціями, щоб спільно, всією громадою здійснити цей задум і цю ініціативу”.

Конвенції УНСоюзу схвалюють резолюції для акції і виконання. Не диво, що в „Свободі” з 6-го вересня 1958-го року на першій сторінці подана була велика вістка про наради новообраної Екзекутиви УНСоюзу, в якій м.і. сказано: „...тому, що справа побудови пам'ятника Т. Шевченкові в столиці країни зв'язана із скмплікованою процедурою, включно із окремим законопроектом в Конгресі ЗСА, Екзекутивний Комітет УНСоюзу, виконуючи резолюцію Конвенції, рішив у першу чергу перевірити всі легально-процедуральні формальності і опісля здійснити другу частину резолюції, себто увійти в порозуміння з іншими організаціями...”

Після дальшої підготовки, телефонічних розмов і зустрічей, 8-го жовтня 1958 року вислано до сенатора Джевїтса підписаний тодішнім

головним передсідником УНС Д. Галичиним лист з докладним з'ясуванням справи та з конкретним проханням почати відповідну акцію, яка вможливила б реалізацію задуму і побудову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні.

Як стаття В. Дубровського в „Свободі” з 23-го червня 1956 р. започаткувала першу, сказати б, українську стадію розгляду і розвитку справи пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, так цим листом започатковано другу її стадію, конкретне полагоджування необхідних урядових формальностей.

На цього листа сенатор Джекоб Джевітс у своєму листі з 15-го жовтня 1958-го року, скерованому до Д. Галичина, пише: „Дякую Вам за Вашого листа з 8-го жовтня в справі побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні. Беру цю справу до Управління Дистрикту Колюмбії та до сенатської комісії для Дистрикту Колюмбії, членом якої я є. Діставши їхні коментарі, напишу Вам знову. З найкращими побажаннями і в надії побачити Вас скоро...Джекоб К. Джевітс”.

Виміна листів і телефонічні розмови зі сенатором Джевітсом та ексекутивним секретарем його канцелярії п. Майделсоном продовжувалися, і вкінці, в лютому 1959-го року, сенатор Джевітс приготував, а 19-го лютого того ж року зголосив у Сенаті З'єднаних Штатів Америки формальну резолюцію, яка в українському перекладі звучить:

„СПІЛЬНА РЕЗОЛЮЦІЯ, що уповноважує побудову статуї Тараса Шевченка на публічній площі в Дистрикті Колюмбія.

Постановлено Сенатом і Палатою Репрезентантів, зібраними в Конгресі З'єднаних Штатів Америки, що:

а) Будь-яке товариство або комітет, зорганізовані для такої мети впродовж двох років від дати схвалення цієї спільної резолюції, оцим уповноважується поставити на публічній площі Дистрикту Колюмбії статую українського поета і національного провідника Тараса Шевченка.

б) Повноважність, наділена під розділом а) цієї частини, перестане існувати, якщо впродовж п'ятих років після схвалення цієї спільної резолюції 1) побудова статуї не розпочнеться і 2) товариство або комітет не засвідчить секретареві внутрішніх справ наявної суми фондів на ціль виконання статуї, а секретар не вирішить, що такі фонди є вистачальні на таку ціль.

Частина 2. Секретар внутрішніх справ має повноважність і йому доручається вибрати відповідне місце, на якому побудувати статую, передбачену першою частиною. Вибір місця та проєкт і плян такої статуї мають бути предметом апробати Комісії мистецтва та Комісії планування національної столиці. Така статуя має бути побудована поза коштами З'єднаних Штатів Америки.”

Внесення цієї резолюції в Сенаті сенатор Джевітс попередив відповідною заявою, взятою із згаданого листа Д. Галичина. Передаємо її в українському перекладі:

Я зголошую для відповідного скерування законопроєкт, що уповноважував би здвигнення на публічній площі у Вашингтоні пам'ятника Тарасові Шевченкові, українському національному поетові, який, надхнений американською конституційною демократією, оспівував своєму народові волю і свободу. Пляни пам'ятника і його приміщення будуть предметом для апробати Департаменту внутрішніх справ, Комісії мистецтва і Комісії планування столиці країни.

Фонди, потрібні для здвигнення цього пам'ятника, будуть зібрані публічними збірками протягом п'ятих років від часу ухвалення цього закону. Я дістав запевнення, що не буде труднощів в здобутті цих грошей від понад одного мільйона американців українського походження. Швидке схвалення цього закону вможливило б посвячення цього пам'ятника, або місця під нього, в 1961 році, при нагоді 100-річчя з дня смерті Шевченка.

Тарас Шевченко був співцем свободи. Замолоду він визнав Джорджа Вашингтона за зразок народного провідника і оспівав його своїм землякам, як дійсного героя в їхніх власних вищих аспіраціях до волі.

Прийшов Шевченко на світ, як кріпак у селі недалеко ріки Дніпра, в серці України, в 1814 році, мистецький талант його був швидко визнаний його власним паном, який взяв його з собою до Петербургу, де віддав його в науку до вчителя мистецтва. Шевченків талант швидко звернув на себе таку велику увагу, що культурні кола двору Миколи I збрали гроші для викуплення його на волю.

Він продовжував свої мистецькі студії і опісля, 1840 року, видав свою першу книжку „Кобзар”, що означає „Селянський співець”. Зібрані в цій книжці поезії викликали широкий відгомін в українському світі своєю гльорифікацією українського минулого і його контрастом з нестерпною сучасністю. Він висловив свої надії на кращу майбутність свого народу. Потім, у швидкій черзі, видано інші поезії, що висловлювали і поширювали значення Кобзаря.

Шевченко відвідав знов Україну в році 1844, а в році 1845, після закінчення навчання в Академії Мистецтв у Петербурзі, вернувся до гурту молодих людей, які так само, як і він, захопилися ідеєю федерації вільних слов'янських республік, однією з яких мала бути Україна. За рік Шевченка ув'язнено за його поезії і засуджено на службу в російському дисциплінарному батальйоні в азійських степах із спеціальним наказом царя, щоб йому не дозволяли писати й малювати. Звільнено його щойно в 1857 році, коли він уже був зламаною людиною. Він помер в 1861 році у Петербурзі, напередодні звільнення кріпаків, але до самого кінця не захитався у своїй підтримці людської й української свободи й гідности.

Шевченкова поезія, не зважаючи на всі намагання офіційної цензури, була широко відома в усій окупованій росіянами Україні і стала зразком для тих українців, що жили на західних українських землях, в границях Австро-Угорської імперії. Для українців у всьому світі його ім'я стало синонімом оборони національної незалежности і демократії, національної взаємозалежности та співпраці і високим прообразом суспільного і національного думання.

Це Шевченкова поезія в 1917 році одушевила український рух за незалежність і підбадьорювала Українську Народну Республіку в її розпачливій боротьбі без сторонньої допомоги в обороні проти агресії російських комуністів. Це Шевченкова поезія підбадьорювала українців, силою включених в ССРСР, продовжувати свою боротьбу за волю, а під час Другої світової війни збуджувала і скріплювала український рух спротиву однаково, як проти фашизму, так і проти комунізму.

Сьогодні понад мільйон українців і американців українського походження живе у ЗСА. Деякі з них прибули сюди перед Першою світовою війною. Інші приїхали після Другої світової війни на основі закону про переселення переміщених осіб. Обидві групи стали американськими громадянами і грають свою конструктивну роллю в ЗСА. Їхні молоді чоловіки і жінки займають щораз відповідальніші становища в

Проф. Лев Добрянський

Конгресмен Алвін М. Бентлі

американському житті. Вони є ощадні, працьовиті, слухняні законам люди, а кожний зокрема і всі разом розуміють ту роль, яку Шевченко відіграв в цьому розвитку, нав'язуючи давні демократичні ідеї українців та їхні традиції з часу Другої Української (Козацької) Держави, і навіть ще давніші, до американських ідеалів незалежності, волі і рівності, що їх висловили Джордж Вашингтон та засновники Американської Республіки.

Це справді годиться, щоб пам'ятник такого національного героя, який навчав американських ідеалів патріотизму і служби людині, стояв і у столиці З'єднаних Штатів Америки, у Вашингтоні.

АКЦІЯ УККА

Це формально й практично завершувало ініціативу і перший етап заходів Екзекутиви і Культурної комісії УНСоюзу згідно з конвенційною резолюцією, що в другій своїй точці рекомендувала „увійти в цій справі в порозуміння з іншими організаціями, щоб спільно, всією громадою здійснити цей задум і цю ініціативу”.

Так і сталося. Саме в тому часі, наступного дня після зголошення сенатором Джевітсом резолюції в Сенаті, отже 20-го лютого 1959-го року, почався у Вашингтоні сьомий з черги Конгрес Американських Українців, який тривав до 22-го лютого і який, між іншим, схвалив резолюцію, щоб „посилити і підтримати морально і матеріально законопроекти, спрямовані на відкриття у Вашингтоні пам'ятника Тарасові Шевченкові, найбільшому українському Поетові, з приводу сотих роковин його смерті, як признання за його працю для ідеалів свободи”. Ця резолюція, разом із резолюцією Конвенції УНСоюзу з 29-го травня 1958-го року, записана в Конгресовому Протоколі (Рекорді) з 25-го березня 1959 року на пропозицію сенатора Джевітса.

Ще раніше, саме під час підготовки резолюції, запрошено до канцелярії сенатора Джевітса голову УККомітету проф. Л. Добрянського і ознайомлено його із справою. Проф. Добрянський з черги порозумівся з конгресменом Алвіном Бентлі в справі подібної резолюції у Палаті Репрезентантів, яку і вніс конгресмен Бентлі 17-го березня того року.

Текст резолюції конгресмена Бентлі, що має число H (ouse) J (oint) Res (olution) 311, ідентичний з резолюцією сен. Джевїтса, тільки до неї — замість не включених до самої резолюції вступних завваг сен. Джевїтса — додано таке попередження:

„Тому, що в Східній Європі минулого і цього сторіччя ім'я і праці Тараса Шевченка блискучо віддзеркалюють аспірації людини на особисту волю і національну незалежність; і

Тому, що Тарас Шевченко, поет-павреат України, був виразно надхнений нашою американською великою традицією боротись проти імперіалізму і колоніальної окупації свого рідного краю; і

Тому, що в багатьох частинах вільного світу відбудеться впродовж 1961-го року відзначування Шевченкового сторіччя в честь цього безсмертного чемпіона волі; і

Тому, що нам в нашій моральній спроможності, як вільним людям у незалежній державі (нації), припадає символізувати дійсно нерозривні духові зв'язки в писаннях Шевченка між нашою країною і 40-мільйонною українською нацією, тому постановлено...” — і далі як в резолюції сен. Джевїтса.

А в суботу 16 травня 1959 р. справу будови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні мала на своїм порядку нарад новообрана Рада Директорів УККомітету, на якій, на пропозицію А. Драгана, оформлено Організаційний Комітет для справи пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні із голів чотирьох братсько-запомогових організацій, УККомітету, Наукового Т-ва ім. Шевченка і Української Вільної Академії Наук та „Самопомочі”, а проф. Л. Добрянському доручено припильнувати справи схвалення запропонованих у цій справі резолюцій в Конгресі у Вашингтоні.

ПУБЛІЧНИЙ ЗАКОН 86-749

Від того часу у Вашингтоні й зосереджувалась головна акція, яку вів проф. Л. Добрянський при активній підтримці всього громадянства і зокрема Головного Уряду, Відділів і членства УНСоюзу. Для прикладу тільки згадаємо, що за кожним разом, коли треба було піддержати резолюції у відповідних сенатській та палатній комісіях, куди ці резолюції скеровано для розгляду, з Головної Канцелярії УНС, як і з Канцелярії УКК та при допомозі „Свободи”, мобілізовано сотні й тисячі листів та телеграм на адреси цих комісій і поодиноких її членів.

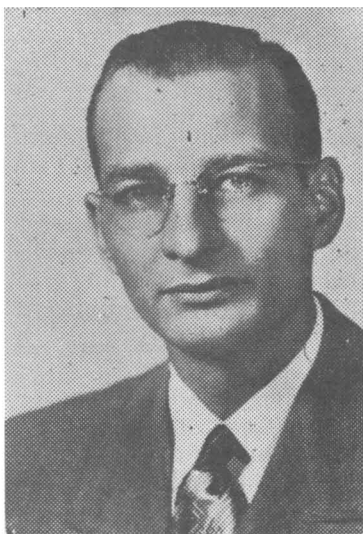
Розвиток акції у Вашингтоні та зв'язаної з цим активності громадянства подамо коротко в такому порядку, як про це появилися вістки у „Свободі”:

19-го лютого 1959 р. сенатор Джевїтс зголосив резолюцію в Сенаті.

17-го березня конгресмен Бентлі зголосив свою резолюцію в Палаті Репрезентантів. Обидві резолюції були негайно скеровані до відповідних комісій.

Щойно в квітні 1960 року почалася мобілізація листів від громадян і їх організацій для підтримки резолюцій. „Свобода” з 8-го квітня 1960 року надрукувала для прикладу англійський текст такого листа і подала адреси членів комісій, до яких треба писати.

Раніше, 31-го березня, конгресова підкомісія в справі внесених законопроектів в адміністраційній комісії (голова конгресмен Пол С. Джовнс) відбула переслухання в справі пам'ятника Шевченкові. Свідчили: проф. Роман Смаль-Стоцький, Дмитро Галичин, проф. Лев Добрянський, адв. Юрій Волиниць і, зокрема, конгресмен Бентлі, як автор резолюції.

Конгресмен Джон Лесінскі

*Публікація Конгресу ЗСА
„Європейський борець за волю.
Т. Шевченко 1814-1861”.*

86TH CONGRESS } HOUSE OF REPRESENTATIVES { DOCUMENT
2d Session } No. 445

Europe's Freedom Fighter

TARAS SHEVCHENKO
1814-1861

A DOCUMENTARY BIOGRAPHY OF UKRAINE'S
POET LAUREATE AND NATIONAL HERO

UNITED STATES
GOVERNMENT PRINTING OFFICE
WASHINGTON : 1960

2-го квітня 1960 р. справа пам'ятника Шевченкові в столиці була предметом телевізійної програми у Вашингтоні.

1-го червня 1960 р. резолюція Бентлі була прийнята конгресовою комісією, а 24-го червня т. р. резолюція була однодушно схвалена Палатою Репрезентантів.

Сенат не мав уже свідчень в комісії, схваливши резолюцію однодушно в середу, 31-го серпня 1960 р., напередодні закінчення сесії Конгресу.

В середу, 2-го вересня 1960, резолюцію підписав президент Двайт Айзенгавер, і вона стала законом країни, відомим, як Публічний закон 86-749. (Гл. фотокопія на ст. 6).

Окремо треба відзначити, що Палата Репрезентантів, схваливши резолюцію Бентлі, схвалила окремо в дні 7-го червня резолюцію ч. 524, запропоновану конгресменом Лесінским, яка постановила, щоб порядком публікації документів Палати Репрезентантів надрукувати урядову брошуру про життя і творчість Тараса Шевченка, як національного героя України. Ця резолюція була здійснена, і в Урядовому Друкарському Бюрі появилася ця брошура, як урядовий документ ч. 445, яка має, разом з індексом, 45 сторінок книжкового формату, портрет Поета в молодому віці, передмову проф. Лева Добрянського і статті: Кларенса Меннінга — „Тарас Шевченко”; проф. Д. Дорошенка — „Кобзар України”, проф. Юрія Бойка — „Тарас Шевченко і західньо-європейська література”, проф. В. К. Метюса — „Людина і символ”; проф. Романа Смаль-Стоцького — „Шевченко і жиди”, д-ра Луки Мишуги — „Шевченко і жінки” та проф. К. Меннінга — „Релігія Шевченка”. Брошуру доповню-

ють відповідні цитати з Конгресового Протоколу (Рекорду) та короткий бібліографічний покажчик, як і згаданий вже індекс. Заголовок брошури: „Europe's Freedom Fighter”, а далі — „Taras Shevchenko”.

На цьому закінчились повним успіхом складні і, без сумніву, трудні заходи для здобуття конгресового дозволу на здвигнення пам'ятника Шевченкові в столиці країни Вашингтона і тим самим завершено другий важливий етап розвитку в цій справі.

Негайно після того почався третій і — можна б сказати — перед самою будовою і відкриттям пам'ятника передостанній етап здійснювання великого пляну-задуму: оформлення відповідного Комітету, що зайнявся б здійсненням таких передбачених законом справ, як збірка фондів, розписання і переведення конкурсу та вибір проекту пам'ятника кваліфікованим журі, вибір площі та здобуття урядового затвердження, як самої площі, так і проекту пам'ятника, і, вкінці, будовою та поставленням пам'ятника. Вже сам тільки загальний перелік цих завдань свідчить про їх засяг і велич.

ОФОРМЛЕННЯ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ

Негайно після схвалення й підписання закону про будову пам'ятника Тарасові Шевченкові на публічній площі в Вашингтоні, Український Конгресовий Комітет Америки поробив необхідні заходи для оформлення окремого Комітету, що зайнявся б здійсненням закону. Основуючі збори Комітету відбулися з ініціативи УККомітету і в його приміщеннях в Нью Йорку в п'ятницю, 16-го вересня 1960-го року. В „Свободі” з 20-го вересня 1960, подано таке звідомлення з цих нарад:

П'ятницеві наради відкрив в імені УККомітету і ними проводив його президент Дмитро Галичин, інформуючи коротко про попередні рішення в цій справі Ради Директорів УКК та про різні проекти створення і оформлення окремого Шевченківського Комітету чи Комітетів, що зайнялися б вшануванням пам'яті Шевченка і будовою його пам'ятника у Вашингтоні. Маршалок Василь Мудрий, що секретарював на цих нарадах, познайомив учасників з текстом урядової резолюції в цій справі та її постановами і вимогами, які, між іншим, включають вимогу створення і заінкорпорування окремого Комітету для будови того пам'ятника впродовж двох років після схвалення резолюції та пред'явлення секретареві внутрішніх справ зібраної приватно відповідної суми грошей, потрібної на будову пам'ятника, як і започаткування будови впродовж п'яти років після схвалення резолюції. Він також з'ясував загальну пропозицію щодо оформлення Комітету, включно із кандидатурами на виконавчі пости в ньому. Після дискусії та загального обміну думками, збори прийняли однодушно (при одному здержаному голосі) такий запропонований ред. А. Драганом і піддержаний дир. Поритком, Т. Миником, м'гром В. Боровиком, п. Кметою та іншими загальний плян Комітету: Комітет для Вшанування Пам'яті Шевченка (Shevchenko Memorial Committee) складається з найвищих представників усіх американсько-українських центральних організацій, що будуть названі в поазбучному порядку без уваги на характер, величину, впливи чи ресурси і спроможності репрезентованої ними організації. Якщо б голова будь-якої з цих центральних національних організацій з будь-яких причин сам не міг своєї організації в цьому Комітеті репрезентувати, то він може запропонувати до нього свого уповноваженого заступника. На тлі цього Комітету діятиме Екзекутива, в склад якої входять: голова, два

заступники голови, ексекутивний директор, секретар і скарбник та референти, що очолюватимуть комісії: мистецьку, будівельну, фінансову, пропагандивну, публікаційну, зовнішніх і внутрішніх зв'язків, імпрезову і такі, які ще в тягу праці виявились би потрібними. Кожний з цих референтів добре собі та запропонує Екзекутиві на затвердження склад відповідної фахової комісії, до якої поодинокі організації можуть зголошувати своїх кваліфікованих кандидатів. Працю всього Комітету, зокрема його фінанси, перевірятиме Контрольна Комісія з 9-ох осіб, між ними скарбників чотирьох братських Союзів. Після затвердження такої організаційної схеми, обрано Екзекутиву Комітету і Контрольну Комісію в такому складі:

Президент — проф. д-р Р. Смаль-Стоцький, президент Ради Наукових Товариств ім. Шевченка;

Перший віце-президент — проф. д-р Юрій Шевельов, президент Української Вільної Академії Наук у ЗСА;

Другий віце-президент — проф. д-р Лев Добрянський, голова Українського Конгресового Комітету Америки;

Екзекутивний директор — Дмитро Галичин, головний предсідник Українського Народного Союзу і президент УККомітету;

Секретар — д-р Ярослав Падох, дійсний член НТШ, головний секретар УНСоюзу;

Скарбник — Платон Стасюк, сеньйор українських бизнесменів Америки.

Референти: мистецький — Святослав Гординський; будівельний — архітект проф. Олекса Повстенко; фінансовий — Ігнат Білинський; пропагандивний — ред. Василь Мудрий; зовнішніх зв'язків — сотник американської армії Йосип Лисогір; внутрішніх зв'язків — проф. д-р Василь Стецюк, секретар НТШ в ЗСА; імпрезовий — проф. д-р Зиновій Лисько.

Контрольна Комісія: Роман Слободян, головний касир УНСоюзу, Едвард Попіль, головний скарбник УРСоюзу, Т. Кульчицький, фінансовий секретар „Провидіння”, М. Дуткевич, секретар „Народної Помочі”, п-ні Олена Лотоцька — голова Союзу Українок Америки, дир. Юліян Ревай — голова „Самопомочі”, проф. д-р Володимир Калина — НТШ, проф. д-р Роман Осінчук — професіоналісти, дир. Іван Поритко — ОБВУА.

Цілий ряд із названих осіб були обрані „позаочно”, бо самі не були приявні на зборах. Все ж таки висловлювано думку, що участь в цьому Комітеті належить не тільки до найбільшої почеси, але й дає нагоду активно засвідчити відданість своєму Національному Пророкові та його ідеям, і від тих завдань, що їх накладає функція в Комітеті, ніхто не відмовиться.

У цьому персональному складі Комітету з часом зайшли деякі зміни. І так, першим заступником голови, після вибору його на президента УВАН, став проф. Олександр Архімович, на пост ексекутивного директора, після смерти сл. п. Дмитра Галичина в 1961-му році, прийшов новообраний головний предсідник УНСоюзу Йосип Лисогір, а пост касира після резигнації Платона Стасюка, обняв Гнат Білинський.

ШЕВЧЕНКІВСЬКИЙ РІК

У 1961-му році сповнилося 100 років від дня смерти Тараса Шевченка. З цієї причини новостворений Комітет Пам'ятника Шевченкові проголо-

сив той рік Шевченківським Роком. Це був, мабуть, перший виступ новоствореного Комітету й не від речі буде на цьому місці повторити його заклик в цій справі:

ЗАКЛИК КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ

„І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Не злим, тихим словом!”

Т. Шевченко

Українці в З'єднаних Стейтах Америки!

Цього року Божого 1961-го, дня 10-го березня, сповняється СТО РОКІВ з того часу, як у далекому, чужому й холодному Петербурзі помер на 47-му році життя, замучений ворогом, найбільший Син Українського Народу, його Геній і Пророк, вселюдський Борець за Волю, ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

„Немає з нас ні одного достойного проректи рідне українське слово над могилою Шевченка; вся сила і краса нашої мови тільки йому одному відкрилась!” — говорив тоді над відкритою могилою Шевченка його сучасник і друг, Панько Куліш. Це можемо повторити ми ще з більшим переконанням сьогодні, сто років пізніше. Немає бо нікого, що міг би висловити всю велич Шевченкових ідей, всю силу й красу Шевченкового слова, що живим, мертвим і ще ненародженим землякам його, на Україні і не на Україні сущим, розкувало душу, привернуло мову, перетворило рабів у вольних людей, дало їм Велику Мету і вказало шлях до неї. Кожний черговий рік, що проходить від дня народження і смерті Шевченка, підкреслює цю істину, бо збільшує перспективу, з якої краще й повніше видно велич Шевченка, силу й красу його ідей і слова.

Сто років, які минають від часу смерті Тараса Шевченка, дають нам не тільки нагоду, але й накладають на нас обов'язок вшанувати пам'лять духового Батька Української Нації якнайвеличавіше і якнайдостойніше. До цього приготовляється весь Український Нарід, але тільки ми, українці на вільній землі Вашингтона, праведний закон якого Шевченко ставив за вимріяну ціль для України, маємо до цього найкращі можливості.

З цією метою з ініціативи нашої центральної репрезентації — Українського Конгресового Комітету Америки — створився крайовий КОМІТЕТ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ з участю всіх наших центральних установ і організацій, який оцим проголошує рік 1961-ий

ШЕВЧЕНКІВСЬКИМ РОКОМ

і закликає всіх українців, громадян і мешканців цієї країни та їхні інституції й організації, докласти всіх зусиль, щоб у цьому Шевченківському Році вшанувати пам'ять нашого національного Генія і закріпити її навіки:

— кращим і повнішим усвідомленням його великих, волелюбних ідеалів та наполегливішим здійснюванням його заповітів;

— поширенням і популяризацією Шевченкової творчості, як серед нас самих, так і серед наших американських співгромадян;

— влаштуванням масових культурно-мистецьких імпрез, присвячених пам'яті Шевченка;

— масовою і найбільш щедрою, моральною й матеріальною підтримкою перебраних і продовжуваних тепер Комітетом Пам'ятника Шевченкові заходів і зусиль для здвигнення достойного Шевченка пам'ятника в столиці країни, Вашингтоні.

Для кращого і повнішого виконання цих завдань закликаємо всі Української Громади в ЗСА, щоб вони негайно зорганізували або завершили організацію місцевих Комітетів Пам'ятника Шевченкові, відділів Крайового Комітету, що здійснюватимуть ці завдання на місцях, у порозумінні з Крайовим Комітетом та у співпраці з ним.

Усе це є рішальне для гідного і достойного вшанування пам'яті Шевченка у сторіччя його смерті. Але при цьому пам'ятаймо, що це є другою частиною його заповіту, на першому місці якого поставлено заклик встати і порвати кайдани. Тож і ми, вшановуючи Шевченка у сторіччя його смерті, робимо це з головною метою: допомогти нашому Українському Народові порвати віковічні кайдани неволі та зажити на своїй прадідівській землі своїм вільним і ні від кого незалежним життям. Для цієї мети в Шевченківському році з ще більшою наполегливістю розбудовуймо наше організаційне життя, збільшуймо і збагачуймо його новими моральними і матеріальними вартостями, даймо збільшену підтримку нашій центральній репрезентації — Українському Конгресовому Комітетові, даймо йому більші засоби на поширення правди про Україну та оборону прав Українського Народу, бо тільки поверненням Українському Народові його прав та відновленням його суверенної ні від кого незалежної Самостійної Соборної Української Держави ми допоможемо збудувати найтривкіший пам'ятник Тарасові Шевченкові та найдостойніше вшанувати і увіковічнити його пам'ять!

КОМІТЕТ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ В ЗСА

ЕКЗЕКУТИВА

ПРЕЗИДІЯ: голова д-р Роман Смаль-Стоцький, містоголови д-р Юрій Шевельов і д-р Лев Добрянський, екзекутивний директор Дмитро Галичин, секретар д-р Ярослав Падох, касир Платон Стасюк. **ЧЛЕНИ:** Антін Батюк, Ігнат Білінський, Євген Зиблікевич, Антін Драган, Володимир Душник, Святослав Гординський, Йосип Лисогір, Олена Лотоцька, д-р Зиновій Лисько, Василь Мудрий, Олекса Повстенко, д-р Матвій Стахів, д-р Василь Стецюк, д-р Роман Сухий, Василь Шабатура. **КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ:** Михайло Дуткевич, Теофіль Кульчицький, д-р Володимир Капина, д-р Роман Осінчук, Едвард Попіль, Іван Поритко, Юліян Ревай, Роман Слободян.

ЧЛЕНИ КОМІТЕТУ — ЦЕНТРАЛЬНІ ГРОМАДСЬКІ УСТАНОВИ

Братство кол. Вояків I-ої Української Дивізії УНА в ЗСА, Демократичне Об'єднання Бувших Репресованих Українців з-під Советів, Злучений Український Американський Допомоговий Комітет, Карпатський Союз, Катлицьке Академічне Об'єднання „Обнова”, Ліга Української Молоді Північної Америки, Молоді Українські Націоналісти, Наукове Товариство ім. Шевченка, Об'єднання Американсько-Українських Ветеринарних

КОМІТЕТ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ

ЕКЗЕКУТИВА

Проф. Роман Смаль-Стоцький
голова

Проф. Олександр Архімович
заступник голови

Проф. Лев Добрянський
заступник голови

Йосип Лисогір
екзекутивний директор

Ярослав Падох
секретар

Ігнат М. Білинський
касир

ЧЛЕНИ

Проф.
Осип Андрушків

Антін Батюк

о. монс. Степан
Тихацький

Антін Драган

Володимир
Душник

Володимир Галан

Проф. Ол.
Грановський

Святослав
Гординський

Проф. Дам'ян
Горнякєвич

Олена Лотоцька

Володимир Мазур

Василь Мудрий

Аполінарій Осадца

Матвій Стахів

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ

Іван Винник

Михайло Дуткевич

Теофіл Купчицький

Євген Лозинський

Михайло Лисогір

д-р Роман Осінчук

Едвард Попіль

Іван Поритко

Роман Слободян

ПРАЦІВНИКИ АДМІНІСТРАЦІЇ

*Юліян Ревай
адміністратор*

*Юрій Тамарський
фільм*

*Леонід Полтава
преса*

*Франк Савчур
адм. асистент*

*Іван Базарко
адм. асистент*

Лікарів в Америці, Об'єднання бувших Українських Вояків в Америці, Об'єднання Демократичної Української Молоді, Об'єднання колишніх вояків УПА, Об'єднання Мистців-Українців в Америці, Об'єднання Прихильників Визвольної Боротьби України, Об'єднання Прихильників Української Народної Республіки, Об'єднання Українських Академічних Товариств Національного Солідаризму „Зарево”, Об'єднання Українських Купців і Промисловців, Об'єднання Українців в Америці „Самопоміч”, Об'єднання Українців Революційно-Демократичних Переконань, Однотумці Організації Українських Націоналістів за Кордоном, Організація Державного Відродження України, Організація Оборони Чотирьох Свобід України, Організація Української Молоді Америки „Пласт”, „Провидіння” — Союз Українців Католиків в Америці, Спілка Визволення України, Спілка Української Молоді Америки, Союз Українок Америки, Союз Українських Національних Демократів в ЗСА, Союз Українських Студентських Товариств Америки, Союз Учасників Української Визвольної Боротьби, Товариство Американсько-Українських Професіоналістів, Товариство бувших Вояків УПА в ЗСА, Товариство Українсько-Американських Адвокатів, Товариство Українських Інженерів в Америці, Товариство Українських Правників в ЗСА, Українська Вільна Громада, Українська Гетьманська Організація, Українська Учительська Громада, Українська Народна Поміч, Українська Православна Ліга в ЗСА, Українське Євангелицьке Об'єднання Північної Америки, Українське Товариство, Українське Національно-Демократичне Об'єднання, Український Золотий Хрест, Український Народний Союз, Український Національно-Державний Союз в ЗСА, Український Робітничий Союз, Український Союз Політичних В'язнів, Українсько-Американські Ветерани, Центральне Об'єднання Буковинців в ЗСА.

ЗАКЛИК УНС

До цього заклику Комітету Пам'ятника Шевченкові долучилися окремим закликом до своїх членів Екзекутива та Культурна Комісія Українського Народного Союзу. В їх заклику, опублікованому в „Свободі” з 14-го січня 1961 року разом із Закликом Комітету Пам'ятника Шевченкові, сказано:

Інж. Роман Рогожа

Інж. Іван Скіра

У рямках Комітету Пам'ятника Шевченкові діяли дві комісії: Комісія Молоді з інж. Романом Рогожою і Юрієм Ференцевичем у провіді, та Комісія маніфестації під час відкриття пам'ятника у Вашингтоні із складним завданням встановити лад та порядок і їх пильнувати. Комісію очолював інж. Іван Скіра і в її склад ще входили: Богдан Артимишин, Володимир Боднар, Олександр Данько, Юрій Ференцевич, Роман Кобрин, д-р Іван Козак, Степан Шегда і Богдан Скасків.

СОЮЗОВЦІ!

Американська Україна, разом з українськими поселенцями в багатьох інших вільних країнах світу, єднається в цьому році духово з усім великим Українським Народом у доземному поклоні своєму Генієві і Пророкові, Тарасові Шевченкові, у сторіччя його смерті. Проте, тільки ми, українці у вільних країнах світу, і зокрема в З'єднаних Стейтах Америки і в Канаді суцї, маємо всі і нічим не обмежені можливості пом'янути Тараса Шевченка не злим, тихим словом у справді вольній сім'ї. І до цього ми наполегливо приготуємося під проводом Комітету Пам'ятника Шевченкові у ЗСА та Комітету Українців Канади.

У цих почесних всенародних зусиллях важливе місце і роля припадають нашій організації, Українському Народному Союзові, що зродився з Шевченківських ідей 67 років тому та який під знаком тих ідей записав сторінки історії Американської і Канадійської України, прийнявши Шевченка за свого Патрона та й давши відповідну ініціативу для теперішнього вшанування його пам'яті.

Тому закликаємо Вас:

Включайтеся всеціло у виконання програми вшанування пам'яті Шевченка, наміченої і здійснюваної крайовими і місцевими Комітетами в ЗСА і Канаді! Дайте максимальну моральну і матеріальну підтримку акціям для здвигнення пам'ятників Шевченкові у Вашингтоні і Вінніпегу та активно і всеціло включайтеся у всенародні зусилля пом'янути нашого Пророка відповідними культурно-мистецькими імпрезами на місцях. Нехай 1961-ий рік буде справді і в кожному відношенні Шевченківським Роком, нехай пам'ять про Тараса Шевченка буде вічна і нехай вічно живуть між нами його волелюбні ідеали!

ЕКЗЕКУТИВА І КУЛЬТУРНА КОМІСІЯ УНС:

Дмитро Галичин, Йосип Лисогір, Анна Герман, Ярослав Падох, Роман Слободян, Володимир Галан, Антін Драган.

Шевченківський Рік, проголошений Комітетом Пам'ятника Шевченкові у сторіччя смерті Поета, відзначили Українські Громади в ЗСА, як і українці у всьому світі, врочистими імпрезами та — коли мова про українців в ЗСА — посиленою збіркою фондів на будову пам'ятника у Вашингтоні.

Український Народний Союз і „Свобода” зі свого боку опублікували в тому році двомовну, в українському оригіналі та англійському перекладі, збірку Шевченкових поезій: „Шевченкові думи і пісні” та — спільно з Науковим Т-вом ім. Шевченка більший збірник-альманах „Наш Шевченко”, всеціло присвячений пам'яті і творчості Поета. Збірник випущено у повному, 20-тисячному тиражі „Свободи” і він мав великий відгомін тут і за залізною заспоною.

В поодиноких містах Америки, старанням наших громадян, були названі іменем Шевченка вулиці та площі.

ЗБІРКОВА АКЦІЯ

Очевидно, що після схвалення закону про будову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, головною проблемою була справа придбання відповідних фондів на ту ціль. Тим то Комітет Пам'ятника Шевченкові, негайно після його оформлення, найбільш інтенсивно повів відповідну збіркову кампанію, в рамках якої створено — по день 31-го жовтня 1963-го року — всіх 266 місцевих Комітетів Пам'ятника Шевченкові, із основною метою зайнятися збіркою фондів на місцях. Далі, на кожную громаду призначено відповідну збіркову „квоту” та поведено найширшу акцію популяризації збірки. Вислід цієї збірки по день 31-го жовтня 1963-го року був досить імпозантний: \$287,438.89 зібраних пожертв і \$15,698.89 відсотків від льокати цих фондів в банках і щадницях, разом зібрані фонди на пам'ятник Шевченка та відсотки від них виносили в дні 31-го жовтня 1963 суму: \$303,137.36. Це найбільша сума, яку в такому періоді часу пощастило українцям в Америці зібрати. На цю суму склалось кругло 22,000 жертводавців. Найбільшу суму (\$5,000.00) пожертвував зі своєї каси Український Народний Союз, як і пожертви його відділів та членів становлять основну суму всієї збірки.

КОНКУРС ТА ВИБІР ПРОЄКТУ ПАМ'ЯТНИКА

Рівночасно із започаткуванням збірки фондів, Комітет Пам'ятника Шевченкові обміркував і 26-го червня 1960 р. проголосив конкурс на проєкт пам'ятника. Текст конкурсу говорить сам за себе:

КОНКУРС НА ПРОЄКТ ПАМ'ЯТНИКА Т. ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШІНГТОНІ

У зв'язку із сторіччям смерти Тараса Шевченка і 150-ми роковинами його народження, що припадають у 1964 р., Крайовий Комітет Пам'ятника Шевченкові проголошує конкурс на проєкт пам'ятника у столиці Америки, Вашингтоні. На рекомендацію Мистецької Комісії встановляється такі умови конкурсу:

1. **ВЕЛИЧИНА ЦІЛОГО ПАМ'ЯТНИКА:** висота цілости не повинна бути більша як 30 стіп (одна стопа прибл. 30 сантиметрів). Пам'ятник має зображувати постать Поета в бронзі на постаменті. Можуть бути додані й інші фігури, тривимірні або в плоскорізьбі, одначе треба мати на увазі, щоб кошти будови пам'ятника, разом з усіма влаштуваннями, не переходили суми чверть мільйона долярів.

2. **ВИГЛЯД ПОЕТА:** бажанням широкіл кіл громадянства є, щоб Поет був зображений у своїх молодих роках, до заслання 1847 р. Одначе, проєктодавці мають вільну руку робити так, як це вони уважатимуть за потрібне. Постаць Поета повинна бути більша як оригінальної величини. Найважливіше завдання проєктодавців — знайти відповідну ідею пам'ятника, яка б по-мистецькому зобразила національне й вселюдське значення Шевченка.

3. **ОТОЧЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА:** Департамент Парків у Вашингтоні, якому підлягають усі пам'ятники і який буде опікуватися також пам'ятником Шевченка, бажає, щоб пам'ятник мав також і ужитково-публічний характер. Для цього майбутній пам'ятник буде вкомпонований

в окрему цілість, що може складатися з таких елементів, як тераса із сходами, водограї, клюмби, дерева, лавки тощо. Тому бажано, щоб проєктодавці обдумували свої проєкти в порозумінні з архітектами.

4. **ВЕЛИЧИНА ПЛОЩІ:** тому, що діляниця Вашингтону, де проєктується поставити пам'ятник, перебуває тепер у стані перебудови (нові бльоки урядових будинків, нові вулиці та скасування деяких існуючих), форма і величина площі під пам'ятник ще остаточно не вирішені. Проєктодавці повинні орієнтуватися на розмір площі, що має приблизно 150 стіп довжини з кожного боку, оточеної вулицями і обсадженої високими деревами. Вмонтування пам'ятника у площу буде завданням архітектів.

5. **ВЕЛИЧИНА ПРОЄКТІВ:** скульптурні проєкти мають бути виконані в скалі-мірилі 1 цаль-стопа, тобто 1/12 оригінальної величини. Проєкти мають бути виготовлені з тривкого матеріалу (гіпс, дерево, плястик тощо). Проєкт має бути попатинований на колір оригіналу (бронзи, каменю).

6. **ДОДАТКОВІ ПРОЄКТИ:** крім скульптурного проєкту, автори повинні прислати також шкіци, які показували б, як вони уявляють собі оточення пам'ятника. Для цієї мети мають бути долучені шкіци поземного пляну пам'ятника і перспективний рисунок з доквіллям. Скаля рисунків: 1 стопа площі — 1/8 цалья на рисунку.

7. **ДОСТАВА ПРОЄКТІВ:** проєктодавці доставляють свої проєкти власним коштом. Усі забезпечення під час конкурсу і зворот творів — коштом Комітету. Побажано, щоб автори висилали свої проєкти з адреси інших осіб, на те, щоб зберегти анонімність проєктантів. Проєкти мають бути подані під гаслом, а прізвища й адреси авторів — у закритій коверті, позначеній тим самим гаслом.

8. **ЧАС ДЛЯ ВИКОНАННЯ ПРОЄКТІВ:** проєкти мають бути надіслані Комітетові до 28-го лютого 1962 р. Один автор може подати не більше як два проєкти.

9. **ЖЮРИ:** Екзекутива Комітету покличе, в порозумінні з Мистецькою Комісією, журі для оцінки надісланих проєктів і вибору найкращого. Склад журі буде своєчасно оповіщений. Журі видасть оцінку не пізніше як за два тижні від часу передачі йому проєктів.

10. **НАГОРОДИ:** Комітет Будови Пам'ятника Т. Шевченкові визначив п'ять нагород за найкращі проєкти, а саме: одна перша нагорода в сумі 1,500 дол., дві другі нагороди по 1,000 дол. кожна, і дві треті нагороди по 750 доларів. Поза нагородами передбачені почесні відзначення.

11. **УПОВНОВАЖНЕННЯ ЖЮРИ:** Журі матиме право не призначати якоїсь із вище вчислених нагород, якщо для цього не буде відповідних творів. Завдання журі — відзначити найкращий з мистецького погляду проєкт, одначе відзначення якогось проєкту першою нагородою ще не зобов'язує Комітет поставити пам'ятник саме за цим проєктом, бо Комітет мусить брати до уваги такі справи, як кошти будови, його пристосованість до даного місця, узгіднення з Мистецькою Комісією міста Вашингтону і ін.

12. ВИКОНАННЯ ПАМ'ЯТНИКА: Комітет підпише окремий договір з автором пам'ятника, який буде остаточно схвалений до будови. Коли б, однак, виявилось, що пам'ятник є твором ще мало досвідченого в монументальній скульптурі мистця, Комітет матиме право поручити йому для помочі іншого скульптора з потрібним досвідом.

13. ДОЛЯ ПРОЄКТІВ: нагороджені проекти стають власністю Комітету, інші будуть відіслані авторам.

14. АДРЕСА ДЛЯ НАДСИЛАННЯ ПРОЄКТІВ: Shevchenko Memorial Committee of America, Inc. 302-304 West 13th Street, New York 14, N.Y.

ЗА ЕКЗЕКУТИВУ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ:

Роман Смаль-Стоцький
голова
Йосип Лисогір
екз. директор
Ярослав Падох
секретар
Святослав Гординський
голова Мистецької Комісії

Який був вислід конкурсу? Це подав до відома Комітет Пам'ятника Шевченкові окремим повідомленням, надрукованим у „Свободі” та в інших українських публікаціях 3-го серпня 1962-го року. В цьому повідомленні сказано:

**ПОВІДОМЛЕННЯ
КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ**

Комітет Пам'ятника Шевченкові повідомляє Жертводавців на пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні та все Українське Громадянство про наступне:

1. ПРОЄКТИ, НАДІСЛАНІ НА КОНКУРС

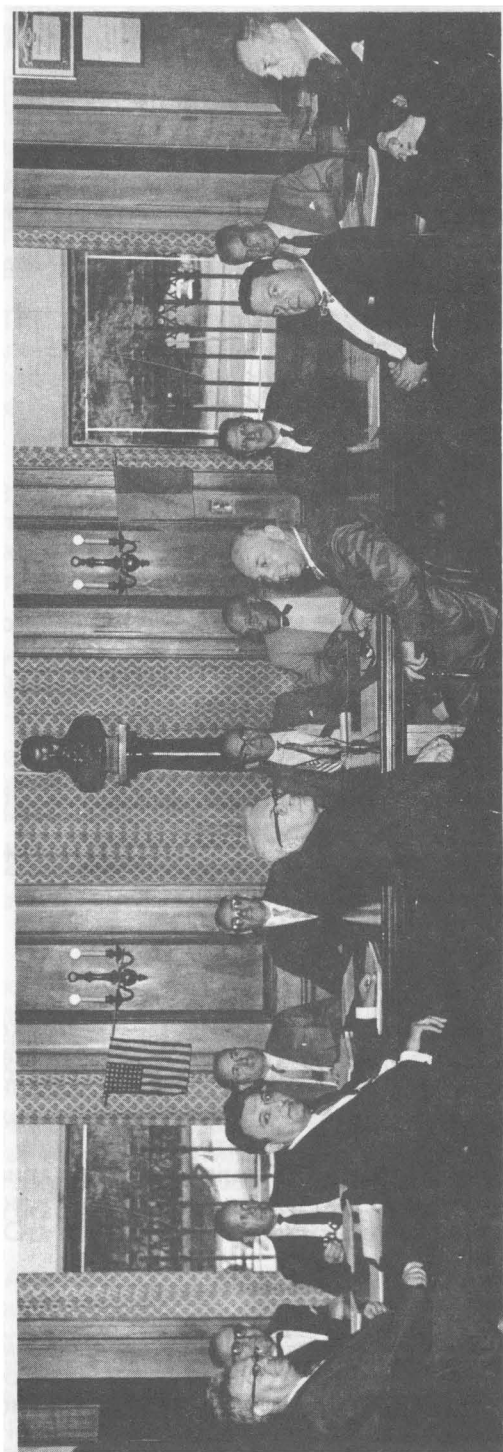
На конкурс на проект пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні прислано 17 проектів, які до 14 липня 1962 р. переховувалися в замкненому приміщенні Українського Інституту Америки в Нью Йорку, під опікою і доглядом окремого комітету в складі: інж. арх. Орест Гладкий, проф. Григорій Костюк та адміністратор КПШ Юліян Ревай.

Конверти з іменами проєктодавців переховувалися в сейфі Ферст Нешенел Ситі Бенк в Нью Йорку, до якого два різні ключі мали секретар Комітету Ярослав Падох та адміністратор Комітету Юліян Ревай.

2. ЖЮРІ

Згідно з умовами конкурсу, Головна Управа Комітету Пам'ятника Шевченкові в порозумінні з Мистецькою Комісією Комітету покликала журі для оцінки надісланих на конкурс проектів і вибору найкращого. Склад журі є наступний:

ЧЛЕНИ ЖЮРІ КОНКУРСУ НА ПРОЄКТ ПАМ'ЯТНИКА ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ У ВАШІНГТОНІ
ПІД ЧАС НАРАДИ З ПРЕДСТАВНИКАМИ КОМІТЕТУ

Члени журі й комітету (зліва): Антін Малюца, Юліян Ревай, Григорій Костюк, Аполінарій Осадца, Петро Андрусів, Орест Гладкий, Дам'ян Горняткєвич, Улас Самчук, Е. Paul Jellwein, Йосип Лисогір, Gilmore D. Clark, Dr. Erik Larsen, Robert V. Hale, Donald D. Lue.

1. Петро Андрусів, артист-маляр,
2. проф. Володимир Міяковський, шевченкознавець,
3. проф. Дам'ян Горняткевич — мистецтвознавець,
4. проф. Антін Малюца — мистецтвознавець,
5. Аполінарій Осадца — архітект,
6. Улас Самчук — літератор.
7. Gilmore D. Clarke, Engineer-Architect, former Chairman of Fine Arts Commission, Washington, D.C.;
8. Donald de Lue, Sculptor;
9. Robert B. Hale, Curator of American Paintings and Sculpture, Metropolitan Museum of Art, New York City;
10. E. Paul Jennewein, Sculptor, President of American Sculptor Society;
11. Dr. Erik Larsen, Chairman, Department of Fine Arts, Georgetown University, Washington, D.C.

3. НАГОРОДЖЕНІ ПРОЄКТИ

Дня 14-го липня 1962 р., о год. 11-ій перед полуднем, в приміщеннях Українського Інституту Америки зібралися всі вище згадані члени журі, крім проф. Володимира Міяковського, в числі десятих осіб, які, обравши на свого голову Аполінарія Осадцу, спільно оглянули всі 17 надісланих на конкурс проєктів пам'ятника і однодушно признали лише дві нагороди, а саме першу в сумі \$1,500 за проєкт, позначений гаслом „Прометей”, і другу нагороду в сумі \$1,000 за проєкт, позначений гаслом „485”. Відкривши конверту з гаслом „Прометей”, стверджено, що автором проєкту, нагородженого першою нагородою, є Леонід Мол-Молодожанин з Вінніпеґу, а автором проєкту, нагородженого другою нагородою під гаслом „485”, є Андрій Дараган з Брукліну, автор проєкту пам'ятника Шевченкові, побудованого у Вінніпеґу.

Схвалення проєкту, за яким буде поставлений пам'ятник у Вашингтоні, буде предметом обговорення найближчої наради Пленуму Головної Управи Комітету Пам'ятника Шевченкові.

4. ПОЧЕСНО ВІДЗНАЧЕНІ ПРОЄКТИ

Згідно з умовами конкурсу, Головна Управа, на рекомендацію Мистецької Комісії Комітету, признала п'ять почесних відзначень таким проєктам, згідно з чергою їх надіслання на конкурс: 1. Проєктові, позначеному гаслом „Поет”, авторами якого є Сергій Макаренко і Надія Сомко-Макаренко з Нью Йорку; 2. Проєктові, позначеному гаслом „Мірко”, авторами якого є Мирослав Д. Німців та Валентин Сім'янець з Вашингтону; 3. Проєктові, позначеному гаслом „131”, автором якого є Сергій Литвиненко з Нью Йорку; 4. Проєктові, позначеному гаслом „M2”, автором якого є Григорій Крук з Мюнхену та 5. Проєктові, позначеному гаслом „Баш”, автором якого є Роман Коваль з Вінніпеґу. Всі ці твори одержали грошеву премію по 500.00 доларів.

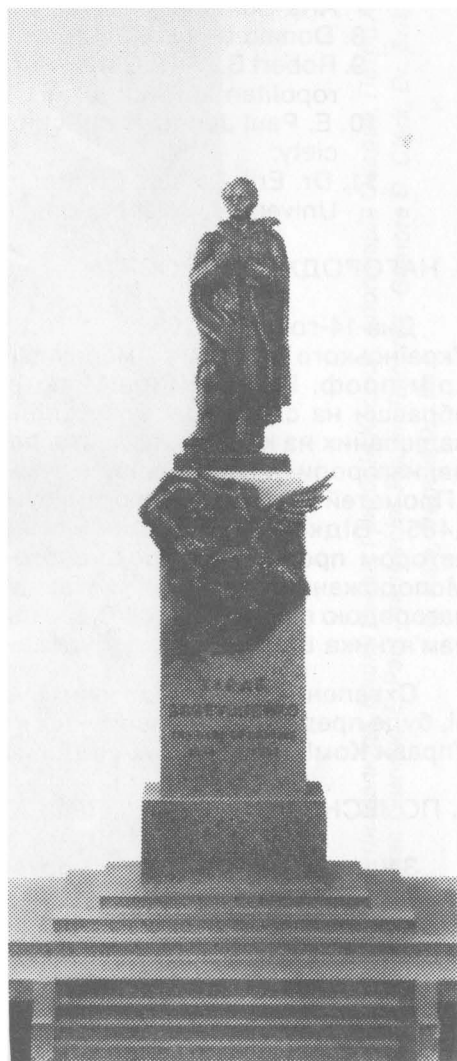
5. ВИСТАВКА ПРОЄКТІВ ПАМ'ЯТНИКА

Надіслані на конкурс проєкти будуть виставлені в приміщенні Українського Інституту Америки. Автори проєктів, які не бажають, щоб їх

НАГОРОДЖЕНІ І ВІДЗНАЧЕНІ ПРОЄКТИ

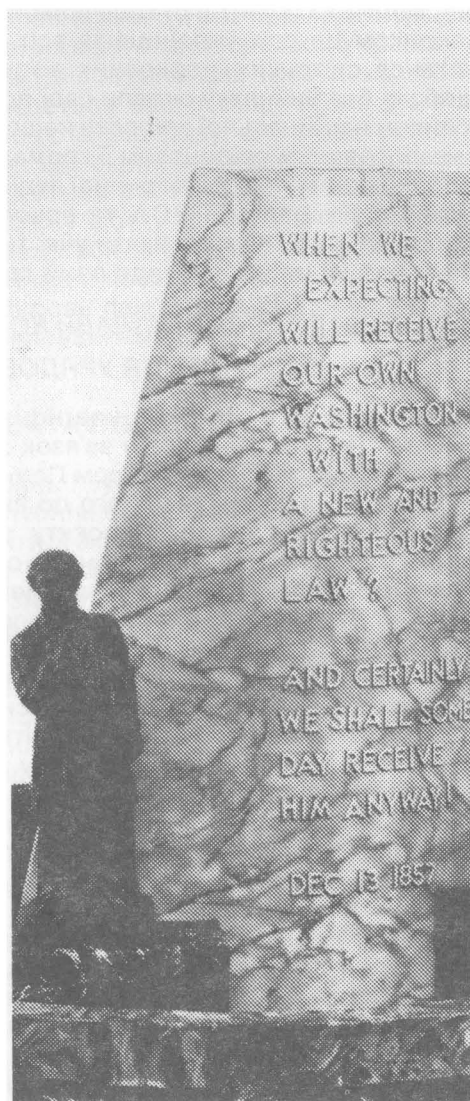
Проект Леоніда Молодожанина

Проект „131”, авторства
Сергія Литвиненка

*Проект „Поет”, авторства Сергія
і Надії Макарєнків*

*Проект „Мірко”, авторства
М. Німцева і В. Сім’янцева*

праці були виставлені, або не бажають, щоб їхні прізвища були виявлені, повинні ро це повідомити кацелярію Комітету не пізніше як 10-го серпня 1962 р.

6. ЗБІРКА ПОЖЕРТВ НА ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКОВІ — НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕРЕПИС В ЗСА

Комітет Пам'ятника Шевченкові при цій нагоді звертається з новим закликом до всіх українців та всіх українських центральних і місцевих установ, світських і церковних, а зокрема до всіх українських шкіл в ЗСА, щоб усі без винятку склали свої пожертви на пам'ятник, який має стати іспитом національної зрілості нашої національної громади у вільнім світі і незаперечним свідцтвом її громадської солідарності. Наближаючись до закінчення нашої історичної акції побудови пам'ятника найбільшому з українців у столиці ЗСА та всього вільного світу, закликаємо всіх добровільно й негайно взяти участь в цьому справжньому національному переписі нашої громади в цій країні.

ПРЕЗИДІЯ ГОЛОВНОЇ УПРАВИ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ ЗАВЕРШЕННЯ УРЯДОВИХ ФОРМАЛЬНОСТЕЙ

Мавши вже обраний кваліфікованим журі проект пам'ятника, Комітет негайно ввійшов у зв'язок з автором обраного і нагородженого проекту, мистцем-скульптором Леонідом Молодожанином, і відповідним контрактом заангажував його до виконання проекту, що він і вчинив.

На цьому підготовка проекту пам'ятника ще не закінчувалася, бо проект вимагав ще відповідного одобрення й прийняття Мистецькою Комісією столиці. Найбільш наполегливі заходи в цій справі робив уже на місці у Вашингтоні заступник голови Комітету Пам'ятника та голова УККомітету проф. Лев Добрянський, при тісній співпраці ексекютивного директора Йосипа Лисогора та інших членів Комітету, як і скульптора Л. Молодожанина. Всі ці великі зусилля і заходи дали вкінці бажаний результат, як в середу, 17-го квітня 1963-го року, Мистецька Комісія столиці на своєму пленарному засіданні прийняла і затвердила запропонований проект пам'ятника Шевченкові, як достойний того, щоб стояти в столиці Америки. Про цю важливу подію повідомила „Свобода” в числі з 19-го квітня 1963. В тому повідомленні сказано:

„Вашінгтон. — В середу, 17 квітня 1963, тут відбулися наради урядової Мистецької Комісії, на яких остаточно затверджено приготований скульптором Леонідом Молодожанином проект пам'ятника Тарасові Шевченкові в столиці країни, як також запроєктоване архітектором Радославом Жуком оформлення площі, на якій пам'ятник стоятиме. Цим завершено всі урядові формальності, зв'язані із здійсненням схваленого Конгресом і підписаного Президентом ЗСА закону про побудову пам'ятника Тарасові Шевченкові на публічній площі в столиці країни. На нарадах, на яких Мистецька Комісія винесла це кінцеве рішення, були приявній заступник голови Комітету Пам'ятника проф. Лев Добрянський та ексекютивний директор Комітету Йосип Лисогір, як також скульптор Леонід Молодожанин і архітект Радослав Жук, обидва із Канади. Нарадами Комісії проводив її голова Чарлз Фінлі. Винісши це кінцеве рішення, Комісія заповіла також дальшу свою співпрацю, головно висловила готовість служити радою і порадою щодо прибрання (лендскейпінг) площі. Мистець Леонід Молодожанин, проект якого був прийнятий раніше окремим журі та відзначений першою нагородою,

приступає негайно до виконання великого на 7 стіп моделю пам'ятника, з якого вже буде виконаний у відповідному побільшенні і сам пам'ятник. Мистець запевнив, що він докладе всіх сил і зусиль, щоб пам'ятник був своєчасно готовий та поставлений. Дедикація площі запланована на осінь ц.р. і негайно після того почнеться її оформлення та поставлення пам'ятника, найбільш величаве і врочисте відкриття якого заплановане на весну 1964-го року в 150-ту річницю народження найбільшого сина України Тараса Шевченка, до прославлення якого й має причинитися цей пам'ятник. Тим то здійснення задушевних мрій Американської України — побудова пам'ятника в столиці землі Вашингтона для Шевченка, який очікував та вірив, що й Україна діждеться свого Вашингтона з його праведним законом — вступає в свою останню фазу: вже в наступному році Вашингтон діждеться Шевченка, що скріплює надію, що вже не далекий той час, як і Україна діждеться свого Вашингтона з його праведним законом. Подаючи цю радісну вістку до загального відома, Комітет Пам'ятника Шевченкові сподівається і очікує, що наша українська спільнота в Америці зустрине і прийме її новими зусиллями і новими збільшеними пожертвами на фонд будови пам'ятника та увіковічення його пам'яті також і постійним поширюванням та здійснюванням його ідеалів”

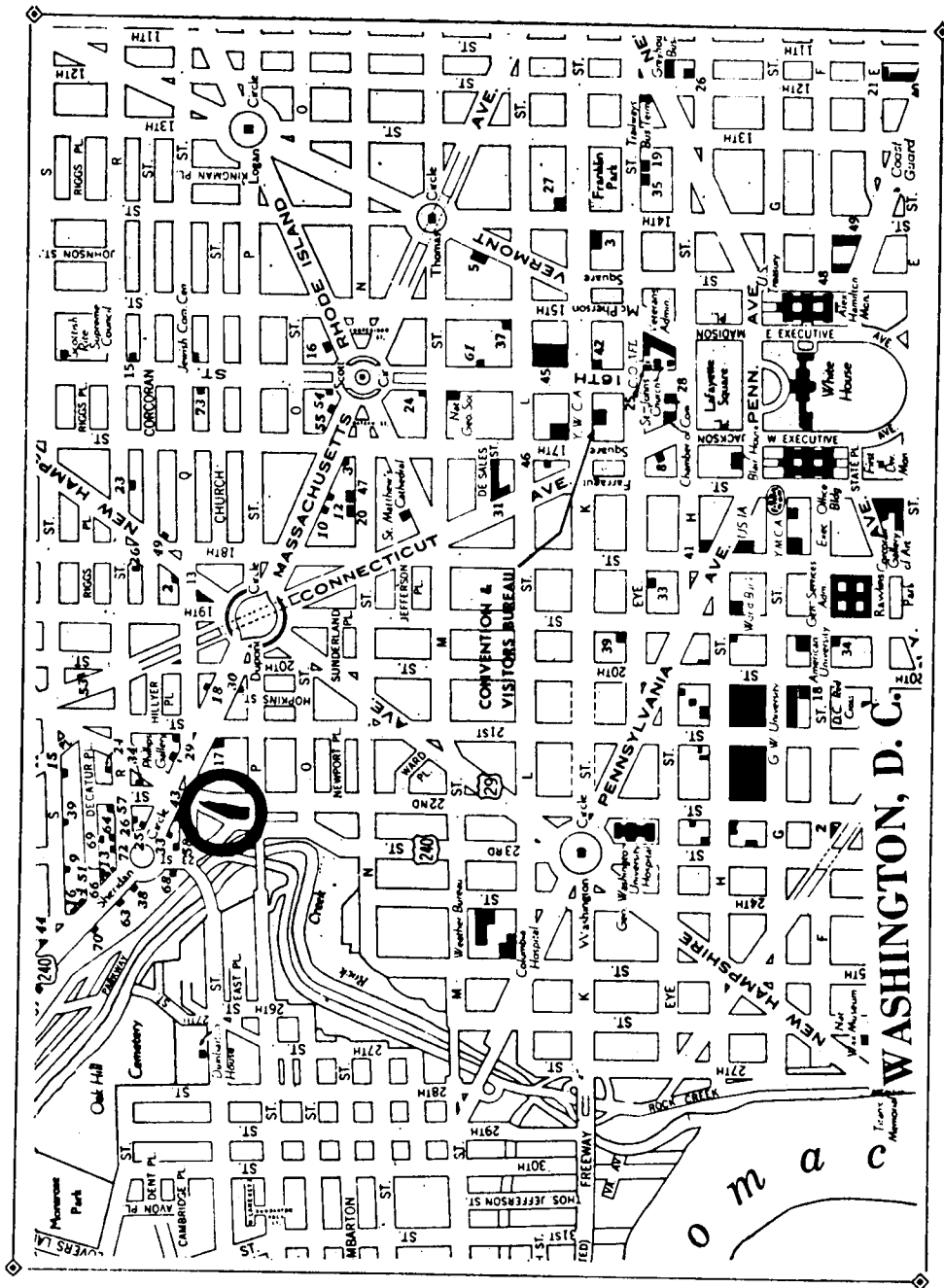
ВИБІР І АПРОБАТА ПЛОЩІ

Не меншої дбайливості та старань і зусиль вимагали насамперед вибір і опісля апробата відповідної публічної площі в столиці країни, на якій можна було б пам'ятник поставити. Також і в цьому випадку головні старання і зусилля робив проф. Лев Добрянський.

Насамперед треба було знайти і вибрати відповідну площу. Робив це проф. Добрянський при дуже доброзичливій співпраці Комісії парків у департаменті внутрішніх справ, зокрема її репрезентанта Джета. Було кілька площ до вибору. Члени Комітету відбули ряд поїздок до столиці й оглянувши кілька площ та познайомившись із загальним дальшим плануванням столиці, остаточно рішилися на площу між вулицями 22 і 23-ою та “Р” (Pi) в північно-західній частині столиці.

Вибір площі Комітетом був, можна б сказати, тільки вступом до її справжнього вибору, що вимагав апробати столичної плянувальної комісії. Після довгих і важких зусиль досягнуто й цю мету, як Комісія в дні 6-го грудня 1962-го року цей вибір апробувала. „Свобода” з 8-го грудня 1962 р., повідомляючи про цю подію, писала:

Комісія Плянування Столиці на своєму засіданні в четвер, 6-го грудня 1962, остаточно апробувала площу під будову пам'ятника Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, полагаючись позитивно цю вже одну з останніх важливих формальностей у цій справі. Апробована площа, що знаходиться при вулиці „Р” (Pi) між 22-ою і 23-ою вулицями в безпосередньому віддаленні від Массачуссетс евеню, при якій приміщені більшість амбасад, була обрана Комітетом Пам'ятника Шевченкові та опісля затверджена і запропонована для тієї цілі секретарем внутрішніх справ. Тим часом, згадана Комісія Плянування Столиці на своєму засіданні 25-го жовтня 1962 чомусь вагалася апробувати цей вибір та відложила справу, і були деякі побоювання, що вона могла б її відкликати аж до вигаснення закону 86-749, що його схвалив Конгрес і підписав Президент та який дозволяє на будову пам'ятника Шевченкові у столиці на публічній площі. Закон втратить свою силу, якщо б у 1964-му році

Плян північної частини столиці ЗСА Вашингтону, на якому чорним кільцем позначено площу, на якій поставлено пам'ятник Т. Шевченкові.

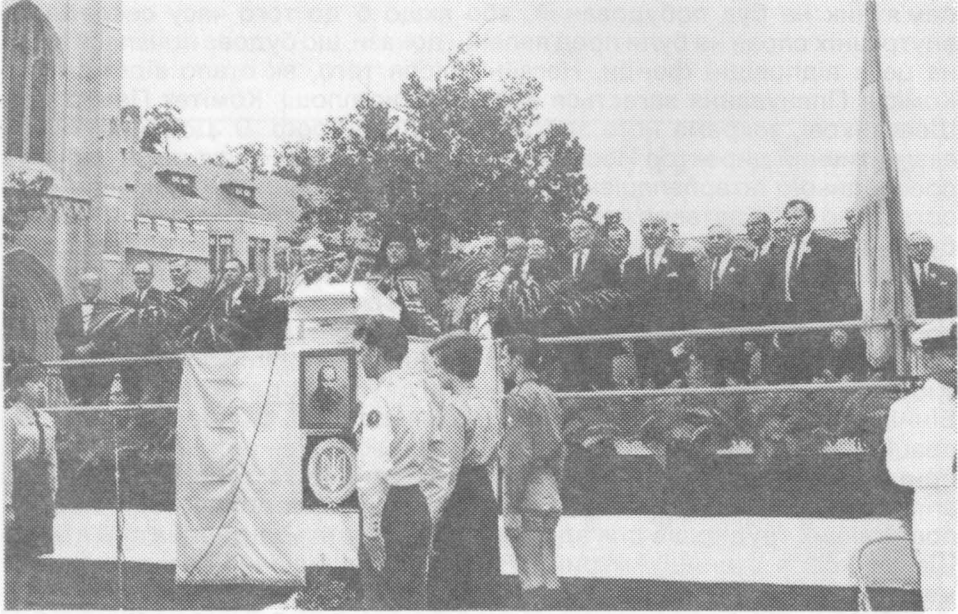
пам'ятник не був побудований, або якщо б до того часу секретареві внутрішніх справ не були пред'явлені докази, що будова почалася та що на це є відповідні фонди. негайно після того, як стало відомим, що Комісія Плянуння вагається з апробатою площі, Комітет Пам'ятника Шевченкові, зокрема його заступник голови проф. Л. Добрянський та ексекутивний директор Йосип Лисогір, вжили багато заходів, включно з посередньою інтерпеляцією в Білому Домі, й добилися того, що площа остаточно була затверджена. Наради Комісії в четвер, 6-го грудня 1962 були попереджені нарадами Екзекутиви тієї Комісії в середу, 5-го листопада, на яких справу з'ясували проф. Лев Добрянський та інж. А. Осадца. Після апробати площі, залишаються ще деякі менші формальності, в цьому й узгляднення деяких рекомендацій, що їх висловила столична Мистецька Комісія, апробувавши в принципі обраний окремим журі проєкт пам'ятника у виконанні скульптора Молодожанина з Вінніпегу. Над узглядненням тих рекомендацій п. Молодожанин тепер працює і мав би закінчити цю свою працю до кінця цього місяця. Із принциповим прийняттям проєкту пам'ятника та тепер остаточною апробатою площі під його будову вже не передбачається жадних поважніших труднощів для здійснення закону та здвигнення пам'ятника Шевченкові в столиці Америки. На позитивні рішення багатьох урядів мав поважний вплив той ентузіазм, що його виявила американсько-українська спільнота, як і українці в цілому світі до акції в справі побудови пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, зокрема складеї на ту ціль пожертви, що сумарично переступили вже чверть мільйона доларів.

УРОЧИСТА ДЕДИКАЦІЯ ПЛОЩІ

Так то крок за кроком, при великих зусиллях Комітету і його керівників та при замітній жертвенності і в обставинах великого ентузіазму для цієї справи здійснювано великий задум побудови пам'ятника Тарасові Шевченкові в столиці Америки. Багатомовним предвісником того, чого можна було очікувати під час запланованого на кінець травня 1964-го року відкриття пам'ятника, була врочистість дедикації площі під будову пам'ятника, що відбулася в суботу, 21-го вересня 1963-го року. Опис цієї події поданий в „Свободі” з 24-го вересня 1963. і в ньому сказано:

Представники Уряду і Конгресу ЗСА та понад 2,000 осіб з багатьох міст і місцевостей ЗСА і Канади взяли участь у величавих врочистостях, що відбулися у столиці ЗСА, Вашингтоні, у зв'язку з дедикацією площі під будову пам'ятника Тарасові Шевченкові в суботу, 21-го вересня 1963, заповідаючи цим найбільшу маніфестацію-врочистість, якої можна очікувати під час відкриття пам'ятника, що має відбутися з кінцем травня 1964-го року в 150-річчя народження Шевченка.

Урочистість почалася о год. 2-ій по полудні на площі між вулицями 22 і 23-ою та при вулиці "Р" (Пі). На місці, де має стояти пам'ятник, було підвищення-подіум, прикрашене американськими і українськими національними барвами та з американським і українським прапорами по боках. По середині підвищення стояла трибуна для промовців, покрита синьо-жовтим прапором. На трибуні лицем до людей, які заповнили площу, був портрет Шевченка, вбраний в живі квіти. Ліворуч трибуни стояла зодягнена в білі, ще літні однострої оркестра морської фльоти, та сама, що звичайно бере участь у всіх державних та урядових врочистос-

Урочистість дедикації площі під будову пам'ятника Т. Шевченкові у Вашингтоні 21 вересня 1963 р. Члени почесної президії і гості стоять під час відіграння українського й американського національних гимнів урядовою оркестрою.

тях, виконуючи американський та інші національні гимни, якщо імпреза має зв'язок з іншою державою. На площі багато крісел, але на них могла приміститися тільки мала частина приявних, інші стояли. Між приявними багато священиків обидвох віровизнань, як також Сестри Василіянки. Перед початком імпрези почали виходити на підвищення та займати місця провідники імпрези, гості і деякі з членів Комітету й інших репрезентантів.

ВРОЧИСТІСТЬ ПОЧИНАЄТЬСЯ

Врочистість започаткував Йосип Лисогір, ексекутивний директор Комітету Пам'ятника Т. Шевченкові, головний президент Українського Народного Союзу та віце-президент Українського Конгресового Комітету, закликаючи приявних, стоячи вислухати національних гимнів. Він і проводив цілою врочистістю на площі. Приявні були глибоко зворушені, як офіційна оркестра морської фльоти почала куртуазійно грати насамперед український національний гимн „Ще не вмерла Україна”. Це мабуть вперше в історії цей гимн був виконаний офіційною оркестрою в столиці країни у безпосередньому віддаленні від Білого Дому і Капітолю. Після українського гимну, ця сама оркестра виконала американський гимн, і тоді перед трибуну виступив ВПреосвященніший Мстислав, Архиєпископ Української Православної Церкви в ЗСА, та провів відповідну до нагоди молитву.

ВИСТУПИ ПРОМОВЦІВ

Першим із промовців забрав слово проф. д-р Роман Смаль-Стоцький, голова Комітету Пам'ятника Шевченкові та президент

Головної Ради Наукових Товариств ім. Шевченка. „Ми зібралися тут, у столиці ЗСА, зблизька і здалека, щоб започаткувати будову пам'ятника Кобзареві України, Тарасові Шевченкові” — почав свою промову англійською мовою проф. Смаль-Стоцький, з'ясовуючи коротко постать Шевченка, добу, в якій він жив, та вселюдське значення його ідей та боротьби і терпіння за них. „Вірні заповіті Тараса Шевченка, ми зібралися сьогодні тут, щоб почати його пам'ятник. Хай дух Батька Тараса поблагословить наш задум. Ми пам'ятаємо і ніколи не забудемо його слів: „Борітеся — поборете, вам Бог помагає! За вас правда, за вас слава і воля святая!” — закінчив проф. Стоцький свій виступ українською мовою, зачитувавши слова Шевченка.

Черговим промовцем був проф. Лев Добрянський, президент УККомітету, заступник голови Комітету Пам'ятника і голова Крайового Комітету Тижня Поневолених Націй — який доклав найбільших зусиль для переведення відповідного законодавства про будову пам'ятника Шевченкові у столиці країни. Він згадав, що Джорджтаунський університет, в якому він є професором економіки, відзначає в цьому році своє 175-річчя, а в наступному році, тут у безпосередньому віддаленні від того університету, буде відкритий пам'ятник Тарасові Шевченкові у 150-річчя його народження. Обидві річниці замітні тим, що як університет за весь час свого існування поглиблює і поширює світло правди і науки, так і Шевченко є символом тієї правди, що нею є воля і справедливість для всіх. Шевченко — це не тільки минуле, він — це теперішнє і майбутнє, це живий дух змагання до вічних правд волі і незалежності, він гарантія, що також Україна та всі ще сьогодні поневолені нації будуть вільні і незалежні — говорив професор Лев Добрянський.

ПРИВІТ ВІД ПРЕЗИДЕНТА ЗСА

Привітання прийвним на святі та всім, що стараються про здвигнення пам'ятника Шевченкові у столиці країни, передав президент Джон Ф. Кеннеді через свого спеціального асистента і посланця з Білого Дому, Чарлза Горського. „Президент ґратує і дякує вам за пам'ятник, що усім нам пригадуватиме великого Поета, великого Патріота і великого Борця за волю”, — закінчив свій виступ промовець.

УКРАЇНСЬКИЙ ПОДАРУНОК ДЛЯ АМЕРИКАНСЬКОЇ НАЦІЇ

Репрезентантом уряду на врочистостях був директор парків в департаменті внутрішніх справ, Сеттон Джет. Він у першу чергу висловив вдячність і ґратуляції українцям за їх старання і наполегливість у заходах для побудови пам'ятника Шевченкові у столиці країни. Обрана площа під пам'ятник належить до кращих у столиці. Урядові дуже подобався проєкт пам'ятника і він уважає, що це „чудовий подарунок для Нації”.

Прекрасно опрацьовану промову сенатора Томаса Дадда з Конектикату, із великим знанням Шевченка і його доби та Шевченкової вартости як для українців, так і для людства, прочитав — з уваги на те, що Сенатор був перешкоджений — його син Томас Дадд, мол.

ВИСТУП Б. КОНГРЕСМЕНА БЕНТЛІ

До найзамітніших виступів під час врочистостей дедикації площі належала промова б. конгресмена Алвіна Бентлі, який в 1960-му році був

проектодавцем резолюції в Палаті Репрезентантів про дозвіл на будову пам'ятника Шевченкові на публічній площі. Свої завваги він попередив міркуваннями, що багато людей вважає, що закордонну політику плянує і виконує тільки виконавча влада. Справа пам'ятника Тарасові Шевченкові в столиці може послужити доказом, яку важливу роль в тій політиці виконує й законодавча влада, Конгрес. Ще недавно в Америці та в її уряді було багато навіть освічених людей, які могли не знати і про Шевченка і про Україну. Цілком інакше виглядає справа сьогодні, після схвалення закону про будову пам'ятника. Промовець вважає за історичний факт, що схваленням закону про будову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні уряд ЗСА офіційно визнав існування України, як незалежної нації. Свій виступ закінчив конгресмен Бентлі закликком, щоб американці, зокрема українського роду, ніколи не припиняли своїх зусиль в користь визволення поневолених, щоб не зражувалися хвилими невдачами, але продовжували свої зусилля та допомагали поневоленим народам у їхніх змаганнях, які можуть закінчитись тільки повним успіхом — здобуттям волі і незалежності.

Короткі привітання склали під час врочистостей сенатор Павло Юзик з Канади, голова Українського Національного Об'єднання в Канаді Гнат Поворозник та представник Комітету Українців Канди д-р Мартинюк. Приявні були репрезентанти українців з Аргентини, Іван Григоращук і Мих. Мушинський. Представлено ряд гостей, між ними особистого репрезентанта д-ра Степана Витвицького, президента УНР в екзилі, кількох урядовців в департаменті внутрішніх справ, що найбільше причинилися до вибору площі та затвердження проекту пам'ятника, як також членів столичного Комітету пам'ятника Шевченкові, що був господарем врочистостей.

ЖИВЕ СЛОВО ШЕВЧЕНКА

Живе слово Шевченка прогомонило під час урочистостей в його найкращому мистецькому оформленні та виконанні. Вірш „Мені однаково” в англійському перекладі віддеклямував артист Василь Шуст, а уривок із „Свята в Чигрині” з „Гайдамаків” продеклямував сеньйор української сцени, дир. Йосип Гірняк.

ІСТОРИЧНА ЛОПАТА

Після промов і привітань та рецитацій, відбулася врочистість першої лопати землі, що нею й започатковано будову пам'ятника Шевченкові. Першу лопату землі викопав представник уряду, директор парків Сеттон Джет. Після нього те саме вчинили проф. д-р Роман Смаль-Стоцький і проф. д-р Лев Добрянський. Керівник програми Йосип Лисогір вияснив, що для цієї врочистості вживається та сама історична лопата, якою започатковано в столиці будову пам'ятників Вашингтонові і Лінкольнові.

НЕВМИРУЩИЙ „ЗАПОВІТ”

На закінчення врочистостей на площі український хор „Кобзар” з Філядельфії під диригентурою д-ра Антона Рудницького відспівав Шевченків „Заповіт”, що його вислухали всі стоячи. В дальшому підходили до місця інші з багатьох приявних, продовжуючи церемонію копання землі.

Директор столичних парків Сеттон Джет викопує першу попату землі. Поруч нього (зліва) Йосип Лисогір та проф. Р. Смаль-Стоцький. З правого боку — проф. Лев Добрянський.

Закінчив врочистість зворушливою молитвою о. Теодор Данусяр, парох місцевої української католицької церкви.

Довго після закінчення врочистостей, яким приглядалося й багато прохожих мешканців столиці, люди стояли на площі, живо поділяючись враженням із тількищо пережитої історичної події — започаткування будови пам'ятника найбільшому Синові України в столиці Америки.

КОНЦЕРТ І БЕНКЕТ

Ввечері того ж пам'ятного дня 21-го вересня 1963, у великій балевій залі готелю Мейфловєр відбувся врочистий концерт і бенкет. Концерт розпочався співом американського гімну, у виконанні мішаного хору „Кобзар” з Філядельфії під орудою Антона Рудницького. Названий хор відспівав кантату Миколи Лисенка „Радуйся, ниво” та — у другому своєму виступі — кантату Лева Ревуцького „Хустина” й „Жартівливу пісню” Юлія Мейтуса, а „Наймичку” Олени Андреевої відспівала сольо Євгенія Василенко. Солістами хору були Марія Мурована, Євг. Василенко, Омелян Татунчак, Володимир Поліщук. Піяніст Роман Рудницький

відіграв Бориса Лятошинського „Суїту” оп. 38, „Український танок” Антона Рудницького і на наддаток Ліста „Мадярську симфонію”. Артистка Ньюйоркської Міської Опери Марта Кобрин-Кокольська відспівала „Минають дні, минають ночі” М. Лисенка і „Радуйся, ниво” А. Рудницького. Артист Йосип Гірняк віддеклямував передсмертний вірш Шевченка „Чи не покинуть нам, небого”, а Василь Шуст — англійською мовою — „Гамалію”. Обидва артисти-декляматори попередили свої деклямації коротким поясненням даних поем. Закінчено концерт відспіванням „Ще не вмерла”.

Бенкет був започаткований піднесло-поетичною молитвою, яку відчитав о. Теодор Данусяр. Коротким вступом відкрив бенкет проф. Роман Смаль-Стоцький, передави дальший провід майстрові церемонії, ексекутивному директорові Українського Конгресового Комітету Америки адв. Степанові Яремі. На бенкеті промовляли конгресмен Майкел Фіген з Огайо, проф. Лев Добрянський, конгресмен Рей Дж. Мадден з Індіани, конгресмен Тадей Й. Дульські з Боффало, полк. Вільям Рибак та по-українськи — голова Комітету Пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні Валентин Сім’янців і головний секретар УНСоюзу, секретар Комітету Пам’ятника Шевченкові в Америці, д-р Ярослав Падох. Бенкет закінчив короткою красномовною молитвою (українською мовою) о. прот. Юрій Гулей, парох української православної церкви у Вашингтоні.

Адв. Степан Ярема, проф. Лев Добрянський і проф. Р. Смаль-Стоцький передавали почесні Шевченківські Грамоти заслуженим для діла пам’ятника американським та українським громадянам. Адв. С. Ярема представляв теж видатніших американських і українських приявних учасників бенкету. Велика зала не могла вмістити всіх приявних, яких було кругло 1,200 осіб, розмічених з конечности ще й на бальконі.

Голова КПШ проф. д-р Р. Смаль-Стоцький (зліва) та проф. Лев Добрянський і адв. Степан Ярема (третій і четвертий зліва) передають Шевченківську Грамоту Волі конгресменові Алвінові Бенті.

V. БИТВА ЗА ШЕВЧЕНКА

НАСТУПАЮТЬ НА ТРИ ШЛЯХИ. МОСКОВСЬКА „СОВЕТСКАЯ КУЛЬТУРА” І ЗА НЕЮ „РАДЯНСЬКА КУЛЬТУРА” ПОЧИНАЮТЬ НАСТУП. „ВАШІНГТОН ПОСТ” ВІДКРИВАЄ ДРУГИЙ ФРОНТ. „СЛОВО ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ” З КИЄВА. „ОБЛУДНЕ, ПІДСТУПНЕ СЛОВО”. ВІДПОВІДЬ ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ В АМЕРИЦІ І КАНАДІ. „ПРОВАЛ ПІДСТУПНОЇ МОСКОВСЬКОЇ ЗАТІІ”. ПІДСУМКИ І ВИСНОВКИ. СПРАВА ВИПРОШЕНОЇ ЗЕМЛІ З КАНЕВА. ВИГРАНА БИТВА.

Серед великого ентузіазму та з подивугідною наполегливістю і послідовністю здійснюваний американськими українцями задум здвигнення відповідного пам'ятника Тарасові Шевченкові у сторіччя його смерті викликав, як можна було сподіватися, страшну лють Москви, що й виявилось насамперед у статті якогось професора М. Пархоменка, надрукованій у московській „Советській Культурі” з 24-го грудня вже в 1960-му році і, очевидно, опісля передрукованій в київській „Радянській Культурі” з 29-го грудня 1960 р. Стаття називалася : „Тарас Шевченко і поборники холодної війни” та була коментарем на повідомлення у вашінгтонській газеті „Стар” з 28 вересня 1959-го року про одностороннє схвалення Сенатом ЗСА резолюції, яка уповноважує до побудови пам'ятника Шевченкові на публічній площі в столиці Америки. Проте, відклик на „Стар” та плутанина в коментуванні поданого тією газетою повідомлення були тільки зачіпкою. Очевидно, що пропагандист, як і советська рабовласницька диктатура, здавали собі справу з популярності Шевченка та його культу серед українського народу і не поважувалися виступити проти самої ідеї побудови пам'ятника у Вашингтоні. Навпаки, автор мусів вдавати, що цей задум навіть нібито схвалює, пишучи: „Давно час спорудити якнайкращий пам'ятник Тарасові Шевченку в Сполучених Штатах Америки, де живе чимало українців. Будемо сподіватися, що він буде споруджений хоч би до сторіччя з дня смерті Великого Кобзаря...” Інакше бо цей пропагандист і не міг написати, бо здавав собі справу, що виступом проти задуму американських українців вшанувати Шевченка пам'ятником у Вашингтоні міг би спричинитись до прискіпшення провалу советського рабовласництва. Отже, нібито схваливши задум самого пам'ятника, він тим більше лютує на „українських буржуазних націоналістів”, що — виходило б — добре і в найбільшій мірі виміряли свій удар з пам'ятником Шевченка. Відкликаючись на заввагу газети „Стар”, що запланований пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні буде аргументом у теперішній холодній війні, московська „Советская Культура”, а за нею і її київський „філіял”, дослівно писали:

„У підготовці цієї війни просто-таки похмуру роль відіграє Лев Добрянський. Це він порадив міністерству внутрішніх справ і американському сенату діяти і цього разу „на зло Москві”.

„Спритний пройдисвіт, він втягнув у цю негідну гру і сенат, і самого президента. Резолюція, підписана президентом 13 вересня (1960), дозволяє спорудити пам'ятник Т. Шевченкові в штаті Колумбія, але „не коштом США"! Державний бюджет Сполучених Штатів так міцно орієнтований на воєнні цілі, що на будівництво пам'ятника поетові в ньому не знайшлося ні цента. І тепер Добрянський та іже з ним „вивчають шляхи збирання коштів на будівництво пам'ятника“!

„Але, як завжди в таких випадках, чим злиденніше і мізерніше все це виглядатиме, тим більший галас постараються зняти добрянські і йому подібні. Вже й зараз надриваються від крику, брехливо обвинувачуючи радянське літературознавство в тому, що воно трактує Тараса Шевченка як „революціонера марксистської школи“ і тлумачить його поезію „як творчість більшовика, що вмер до настання свого часу“.

„Ще несамовитіше кричать ці покидьки української буржуазно-націоналістичної еміграції, силкуючись довести, що „він належить“ їм, не тому, могутньому, вільному українському народові, який буде тепер своє нове життя в братній сім'ї радянських народів“.

Це був початок атаки, яка опісля продовжувалася на всі лади, явно і скрито, але завжди по цій самій приблизно лінії. Згадує про це С. Гординський у своїй статті „Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Вашингтоні“, надрукованій у „Пропам'ятній книзі“ Комітету Пам'ятника. С. Гординський пише:

З хвилиною, коли будова пам'ятника Шевченкові з плянів почала переходити в конкретне здійснювання, заворушилися й противники вшанування Шевченка монументом в столиці ЗСА. Ще незабаром після ухвали Конгресом пам'ятника Шевченкові на організаторів цієї справи накинулась московська „Советська культура“, а за нею й київська „Радянська культура“ (29 грудня 1960 р.). Роздратований і лайливий тон тієї статті був зовсім зрозумілий, це ж бо численна українська еміграція і її скоординовані, демократичним способом вибрані, організації взялися будувати Шевченкові пам'ятник у столиці ЗСА без попереднього цензурного дозволу Москви. Незадовго з критикою пам'ятника виступила й російська преса в ЗСА, а певні кола, яким немила була сама думка про пам'ятник українському Поетові в американській столиці, згуртувалися навколо газети „Вашінгтон Пост“, яка на різні лади пробувала зірвати справу пам'ятника. Цей гурт впливових політичних чинників пробував вмовити в американське суспільство, що Шевченкова творчість є одночасно і проти католиків та православних, і проти москалів, жидів та поляків, і проти демократії, а навіть, що Шевченко є ідеологічним предтечею російського комунізму, за що, мовляв, йому комуністи в ССРСР віддають пошану і ставлять йому пам'ятники. Група „Вашінгтон Пост“-у твердила, що справа пам'ятника Шевченкові викликає спротив названих вище віровизнань і національних груп у межах ЗСА, хоч офіційні представництва цих чинників не виявляли спротиву. „Вашінгтон Пост“ провадив зразу енергійну акцію в тому напрямку, щоб Конгрес відкликав ухвалений закон. Коли ця акція на терені Конгресу не вдалася, тоді „Вашінгтон Пост“ почав пресію на адміністрацію столиці, щоб сповільнити затвердження будівельних проектів і тим способом довести до вигаснення закону. Одночасно він звертався навіть за опінією до представника УССРС при ОН, Л. Кизі, щоб цією нібито позитивною опінією скомпромітувати пам'ятник, як „комуністичний“. Названий советський представник заявив, що він ніби не проти Шевченка й пам'ятника, тільки проти тих, хто його ставить... Противники пам'ятника мали надію, що Мистецька Комісія при Департаменті парків відкине вже затверджений проект, або пересуне його будову на пізніше і тим зірве цілу справу. Ця акція групи „Вашінгтон Пост“-у зразу викликала була замішання в колах адміністрації столиці. Деякі члени комісії стали вагатися в своїй опінії й отягатися з рішенням.

Проти тієї протишевченківської і тим самим протиукраїнської кампанії повів провід УККА та провід Комітету Пам'ятника Шевченкові енергійну оборонну

акцію. Поведено акцію масових протестних листів, а також основних доповідей у формі листів, які опрокидали кожен тезу „Ваш. Пост”-у. Найбільше праці в тім напрямі перевели президент УККА проф. Л. Добрянський і голова Комітету Пам’ятника Шевченкові, президент НТШ проф. Р. Смаль-Стоцький. Цілий ряд членів Конгресу ЗСА підтримали нашу оборонну акцію. Ця оборонна акція мала позитивний вислід. Врешті Мистецька Комісія підтвердила своє попереднє рішення.

Два конгресмени польського походження, Т. Дульський і Дж. Лесінський, використали наші листи в Конгресовому рекорді, і вони появилися друком окремою книжкою п. н. „Шевченко — пам’ятник звільнення, свободи і незалежності всіх поневолених народів”.

Після остаточного перерішення справи пам’ятника Т. Шевченка на публічній площі у Вашингтоні в користь поставлення такого пам’ятника, наступила друга фаза битви за Шевченка, яку започаткувало „Слово” діячів культури з Києва „до українців, до всієї української громади в США, до Комітету пам’ятника Т. Г. Шевченкові”, в якому сказано:

ВЕЛИКОМУ КОБЗАРЮ — ГІДНУ ШАНУ
Слово до українців, до всієї української громади в США,
до „Комітету пам’ятника Т. Г. Шевченка”

Дорогі земляки поза Україною суцці!

З почуттям глибокої пошани і любові до генія нашого українського народу, до великого поета, революціонера-демократа Тараса Григоровича Шевченка, звертаємося ми до Вас з щирим словом з берегів Дніпра, з рідної радянської України, з сонячної столиці нашої республіки — древнього і вічно молодого Києва.

Ім’я великого сина України Тараса Григоровича Шевченка людство називає серед найсвітліших своїх імен. Народи світу знають його як непримиреного борця проти рабства і кривди, проти соціального і національного гноблення. Могутній і пристрасний голос Шевченка, долаючи відстань і час, знайшов шлях до розуму і сердець мільйонів людей на всій землі.

В особі Шевченка людство вбачає великого гуманіста, співця дружби народів і борця за свободу, щастя, прогрес.

Шевченко і його творчість мають виняткове значення в житті нашого народу. Образ поета, його титанічна творча і громадська діяльність запалювали в минулому покоління борців проти самодержавства, його бунтарська поезія вела людей на барикади революції, його поетична і художня спадщина стали для нас безцінним національним багатством. Ім’я Шевченка — символ чесності, правди, непохитної мужності і гарячої любові до трудової людини. Полум’яне слово Кобзаря і сьогодні наводить жах на тиранів і катів, таврує ганьбою поневолювачів усіх мастей, підіймає мільйони людей на боротьбу за світле майбутнє.

Патріот, вірний син українського народу, Шевченко одночасно був великим інтернаціоналістом. Загальновідомі мрії Тараса Григоровича про те, „щоб усі слов’яни стали добрими братами”, його дружба з негром Олдріджом і польськими прогресивними діячами, глибока пошана до російських діячів культури — визволителів поета з кріпацтва, його любов і братерство до видатних російських революціонерів-демократів.

Весь свій могутній талант Шевченко віддав народові, присвятив боротьбі за його щастя. Саме це і робить його титанічну постать ще

більшою, його життєвий подвиг ще величнішим, його багатющий творчий доробок справді неоціненним. Ось чому він став зрозумілим, дорогим і близьким усім народам нашої багатонаціональної радянської Батьківщини. В Радянському Союзі немає жодного міста, жодного села, найменшого селища, де б не звучав прекрасний поетичний голос великого Кобзаря. Шевченкові дні вже давно стали знаменними не тільки для українців, а й для усіх радянських народів у нашій сім'ї великій, вільній, новій.

Про любов і повагу радянських людей до великого сина України красномовно свідчать факти. Понад сто пам'яток поетові споруджено в країні Рад, створено 5 музеїв. Ім'я Шевченка носить понад 300 населених пунктів, 9 театрів і 4 вищих учбових заклади, у тому числі Київський університет. Його ім'ям названі заводи, колгоспи і радгоспи, будинки культури, кінотеатри, лікарні, стадіони, вулиці, парки тощо. В нашій країні твори поета друкуються мільйонними тиражами. Твори Шевченка виходили майже всіма мовами братніх народів Радянського Союзу, а також болгарською, корейською, німецькою, польською, угорською та іншими мовами. Особливо великим попитом користується „Кобзар”. За роки радянської влади на Україні він виходив 53 рази тиражем близько 2 млн примірників. Знаменитий шевченківський „Заповіт” видано 45 мовами світу.

Шануючи пам'ять великого Кобзаря, уряд України встановив три державних премії імені Шевченка. Ці премії щорічно присуджуються за кращі твори української літератури і мистецтва, які здобувають широке визнання і високу оцінку нашого народу.

Трудящі Радянської України разом з усіма братніми народами нашої країни готуються в наступному 1964 році велично і урочисто відзначити знаменну дату — 150-річчя з дня народження Тараса Григоровича Шевченка. Минулого року на сесії ЮНЕСКО українська делегація внесла пропозицію, яка була схвалена, про відзначення в 1964 році цієї славної річниці в усьому світі.

Виражаючи прагнення всіх радянських народів гідно вшанувати великого Кобзаря, Уряд Союзу Радянських Соціалістичних Республік вирішив спорудити в столиці нашої країни — Москві пам'ятник Т. Г. Шевченку, який буде відкрито в дні святкування 150 роковин з дня його народження.

Завдяки турботам Комуністичної партії, завдяки торжеству лєнінських ідей дружби і братерства народів, літературна і мистецька спадщина Т. Г. Шевченка за роки Радянської влади набула всенародного поширення і стала дорогоцінним скарбом всієї світової культури. І як Дніпро при могилі Тараса несе свої хвилі в море, так і шевченкова творчість новими і новими потоками вливається в океан людського духу, переповідаючи новим поколінням про нашого мужнього Прометея.

Масштаб художнього таланту безсмертного Кобзаря настільки великий, що не лише його сучасники, не лише ми, але й наступні покоління відчуватимуть силу його могутнього слова. Цей благородний вплив великого співця народної долі зазнає на собі не лише українська література, а й література інших народів. Шевченко став вселюдським співцем свободи, поетом світового значення, полум'яним виразником прагнень усіх народів. В наш час поезія Шевченка звучить в унісон з прагненням всіх гноблених і колоніальних народів і кличе їх до боротьби

за своє визволення від пут капіталізму. Кожному серцю зрозумілі слова Тараса про загальне людське щастя і мир:

...на оновленій землі
врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі.

Дорогі земляки на далекій чужині.

Залишаючи батьківський край, ви брали з собою грудку рідної землі. І скільки б потім не мандрували морями, скільки країн не пройшли за довгі роки поневірянь, грудка тієї рідної землі завжди була з вами і нагадувала вам любу Батьківщину, її давніші страждання, її теперішню славу, її багату історію, її мужніх синів, які втілюють в собі красу і славу України.

Завжди і всюди, в найглухішій далині, за найважчої роботи ви згадували твори Шевченка — великого національного поета України. За морями і горами ви вшановуєте пам'ять великого поета, влаштовуєте шевченківські здвиги, вечори, вистави. Кожна звістка про шанування пам'яті Тараса Шевченка за межами нашої Батьківщини щиро радує нас, як вияв любові українців на чужині до Кобзаря і свідчення ваших нерозривних зв'язків з матір'ю Україною.

Зараз на Україні і в усьому Радянському Союзі широко розгорнулася підготовка до 150-річчя з дня народження Тараса. Українці на чужині в ці дні також докладають зусиль, щоб світ ще більше дізнався про життя і творчість Шевченка, про Україну, славне історичне минуле і сучасне життя українського народу.

Святим обов'язком кожного українця, де б він не був, є всемірне шанування великого Кобзаря і поруч з цим поширення серед інших народів шевченківських ідей гуманізму, братерства і дружби народів, миру.

Нам відомо про збирання коштів для побудови пам'ятника Шевченку в столиці Сполучених Штатів Америки — Вашингтоні.

Спорудження пам'ятника великому Кобзареві у Вашингтоні ми розглядаємо як свідчення шанування Шевченка українцями, що живуть в США, і як вияв глибокої поваги з боку американського народу до великого сина України, до всього українського народу.

Нам, діячам культури України, всім українцями на рідній землі приємно, що в Сполучених Штатах Америки буде збудований пам'ятник Кобзарю. Ми хочемо, щоб пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні був би для вас, земляки, куточком рідної землі, ми думаємо надіслати на американський континент священої землі з Чернечої гори, де вічно спочиває Тарас. Ми з радістю взяли б участь в урочистій церемонії відкриття вашого пам'ятника, бо Шевченко і Україна невіддільні. Ми за гідну шану Великому Кобзареві.

Але ми рішуче виступаємо проти спроб недругів Радянського Союзу використати творчість поета проти нашої країни, проти вселюдської справи — боротьби за мир. Ми рішуче виступаємо проти спроб деяких людей використати його світле ім'я в своїх брудних політичних цілях. Їх намагання витратити трудові копійки, зароблені на пам'ятник Шевченка потом українців, що проживають в США, для пропаганди проти українського народу і Радянського Союзу в цілому викликають обурення і огиду.

Трудящі Радянської України глибоко впевнені в тому, що ви, наші далекі земляки, поділяєте це занепокоєння. Для кожного зрозуміло, що спорудження пам'ятника Тарасу Шевченку на американській землі не повинно стати засобом розпалювання ворожнечі до нашої країни, до нашого народу, а має сприяти встановленню більшого взаєморозуміння між всіма українцями, між радянським і американським народами, збереженню і зміцненню миру в усьому світі. Цей висновок зробить кожна неупереджена людина.

В ці дні підготовки до славного Шевченкового ювілею, народи світу радіють з того, що зроблено перший крок на шляху зміцнення загального миру: три великих держави — Радянський Союз, Сполучені Штати Америки і Великобританія підписали Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, в космічному просторі і під водою.

Життя і творчість Тараса Шевченка, гарячого поборника єднання і дружби народів, надихає всіх нас на боротьбу за мирне співіснування, загальне і повне розброєння, міцний мир в усьому світі.

Дорогі земляки.

В дружньому Посланні „до земляків моїх в Україні і не в Україні” великий Тарас урочисто заповідав:

І чужому навчайтесь,
Й свого не цурайтесь.

Ці слова Кобзаря є прямим дороговказом для всіх українців у світі. Хай шевченківські роковини перетворяться у дні пропаганди величних ідеалів поета і сприятимуть зміцненню культурних зв'язків різних країн з Радянською Україною.

Ми глибоко переконані, що, шануючи Шевченка, людство віддає належне могутньому таланту і світлій пам'яті великого поета-мислителя і революціонера-демократа. Ми віримо, що образ Шевченка буде невтомно закликати до щирої дружби, згоди і співробітництва між усіма народами земної кулі.

М. Рильський, П. Тичина, О. Корнійчук, Є. Патон, Л. Ревуцький, В. Сосюра, М. Бажан, О. Гончар, Ю. Смолич, М. Стельмах, А. Малишко, І. Вільде, Л. Дмитерко, П. Козланюк, Г. Юра, Н. Ужвій, В. Касіян, К. Данькевич, Й. Бойшай, П. Вірський, М. Тарновський, Г. Майборода, Б. Антоненко-Давидович, П. Майборода, Є. Шабліовський, В. Гмиря, В. Івченко, Д. Павличко, Д. Гнатюк, О. Підсуха, Л. Руденко, В. Коротич, Л. Костенко, В. Чеканюк.

„ОБЛУДНЕ, ПІДСТУПНЕ СЛОВО”

Першою на це „Слово” відгукнулася „Свобода” в редакційній статті, надрукованій у виданні з 10-го грудня 1963-го року під заголовком: „Облудне, підступне слово”, в якій сказано:

У київській „Літературній Україні” — в 59-му числі з 29-го листопада 1963-го року, появилось під заголовком: „Великому Кобзареві — гідну пошану” довге „Слово до українців, до української громади в США, до Комітету пам'ятника Т. Г. Шевченку”. Під цим „Словом” стоять імена 34

діячів культури підсоветської України — поетів, письменників, науковців, композиторів, мистців, артистів: М. Рильський, П. Тичина, О. Корнійчук, В. Патон, Л. Ревуцький, В. Сосюра, М. Бажан, О. Гончар, Ю. Смолич, А. Стельмах, А. Малишко, І. Вільде, Л. Дмитерко, П. Козланюк, Т. Юра, Н. Ужвій, В. Касіян, М. Данькевич, П. Вірський, Й. Бокшай, М. Тарновський, Г. Майборода, В. Антоненко-Давидович, П. Майборода, М. Божій, Є. Кирилюк, Б. Гмиря, В. Івченко, Д. Павличко, Д. Гнатюк, О. Підсуха, Л. Костенко, Л. Руденко і В. Чеканюк.

Починається це „Слово” зворушливим, ніби патріотичним зверненням: „Дорогі земляки, поза Вітчизною суцї! З почуттям глибокої пошани і любови до генія українського народу, до великого поета, революціонера-демократа Тараса Григоровича Шевченка звертаємося ми до вас з щирим словом з берегів Дніпра, з рідної Радянської України, з соняшної столиці нашої республіки — древнього і вічно юного Києва”.

Насамперед треба ствердити, що це — перше офіційне з-поза залізної заслони звернення до української громади в ЗСА та до її установи, Комітету Пам'ятника Шевченкові, в якому — як відомо — заступлені фактично всі наші національні установи. Це вже поступ, бо досі подібні звернення стосувалися виключно до групки т.зв. „прогресистів”, яка не має жадної сили, значення і вартости. Очевидно, що велика українська громада в ЗСА нічого більше не хотїла б, як почути вільне і справді щире слово „з берегів Дніпра, з рідної України, з соняшної столиці нашої республіки — древнього і вічно юного Києва”. Наша громада прийняла б і відповіла б на таке слово з такою самою щирістю, побратньому, з відкритим серцем. На превеликий жаль, „Слово”, про яке мова, не тільки не щире, воно підступне, фальшиве і провокаційне. І є всі підстави думати, що походить воно не з берегів Дніпра, не з древнього Києва, а з Москви, яку в тому ж таки „Слові” називається „столицею нашої Батьківщини”.

Перша частина „Слова” відноситься до Тараса Шевченка і має всі ознаки намагання під параваном патріотичних фраз перепачкувати фальшиву інтерпретацію довгими роками спотворюваної з наказу червоної Москви творчости Шевченка.

Далі в цьому „Слові” розповідається про те, як у Советському Союзі шанують Шевченка, як поширюють його творчість, відзначають його пам'ять. Сказане вгорі вияснює й цю справу, і кожному відомо, для чого це робиться: Шевченко і його ідеї занадто великі й могутні, їх не можна ані розстріляти, ані запроторити на Сибір чи заморити голодом, як це зроблено із сотнями українських письменників та діячів культури, підписів яких годі дошукуватися під „Словом”. Тож червоні тирани і народовбивці силкуються бодай натягнути творчість Шевченка на своє червоне копило, щоб зловживати його великою популярністю серед українського та інших народів для своїх цілей.

У третій частині „Слова” говориться про будову пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, який є головною причиною появи „Слова”. І це зрозуміло. Це ж бо будується пам'ятник у столиці ЗСА, будується на підставі схваленого Конгресом і підписаного Президентом країни закону, в супроводі могутнього і спонтанного руху відзначування Шевченкових роковин українцями у вільному світі. І це безсумнівно, що цей могутній рух змусив поневолювачів України — саме з огляду на популярність Шевченка серед народу — почати й собі акцію. До речі, рішення побудувати пам'ятник Шевченкові в Москві винесено вже після

того, коли пам'ятник Шевченкові стояв на площі парламенту у Вінніпегу і коли був схвалений закон про пам'ятник у Вашингтоні.

Нецензуровані окупантом листи з України, що дісталися до редакцій наших часописів, до Комітету Пам'ятника Шевченкові чи поодиноким громадян, вияснюють виявлену при різних нагодах раніше і тепер в „Слові” увагу до пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні. Інвалід з Києва, колгоспник з-під Житомира, робітник з Харкова чи студент з Одеси, які пишуть листи й посилають у них свого символічного карбованця на будову цього пам'ятника, прекрасно знають, що його ставлять у столиці Америки тому, що Шевченко бажав для України праведного закону Вашингтона, а не тому, що він був „последовним інтернаціоналістом” або кликав до боротьви за „визволення з пут капіталізму” — як пишеться в „Слові”.

Ось із цих і з інших причин червоним деспотам та народобивцям йде про те, щоб сторпедувати справу пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, сторпедувати за всяку ціну, навіть за ціну безпосереднього звернення до тих, кого в редакційному вступі до „Слова” називається „злочинцями”, а в самому „Слові” — „людцями, що хочуть використати світле ім'я Шевченка для своїх брудних політичних цілей”.

У „Слові” висувається дві конкретні пропозиції: прийняти під пам'ятник переслану офіційно землю з могили Шевченка і запросити до участі у відкритті пам'ятника представників комуністичного режиму. Спробу із землею роблено вже раніше, за посередництвом одного з наших громадян. Розраховуючи на великий пієтизм до Шевченка серед американських українців, московські ставленці в Києві думали таким чином примазатися до пам'ятника у Вашингтоні. З тою спробою не пощастило. А коли заступник головного предсідника УНСоюзу інж. Куропась без згоди офіційних чинників взяв грудку землі з могили Шевченка, то в тій же Москві, яку в „Слові” величається „столицею нашої Батьківщини”, йому заявили „нельзя” — і землю відібрали. Земля з могили Шевченка буде змішана з тією землею, на якій стоятиме пам'ятник Кобзареві у Вашингтоні, але не з ласки Москви, бо вона ту землю поневолює і на тій землі вчиняє нечувані в історії акти народобивства через виморювання мільйонів українців зорганізованим нею штучним голодом 30 років тому, через масові розстріли, заслання, через русифікацію України, через фальшування творчости Шевченка. Земля з Шевченкової могили, передана з ласки поневолювачів-тиранів, була б профанацією його імені.

Щодо участі у відкритті пам'ятника, то українці Америки з найбільшою радістю і почестями прийняли б представників українського народу. Україна бо й Шевченко — справді невіддільні. Але український народ таких представників не може вибрати, — їх вибирає і висилає Москва. Дитина знає, що все, що діється в Советському Союзі, діється з наказу Москви.

Ми, українці в Америці, глибоко віримо в живучість свого народу. Не тільки віримо, але й знаємо, як він, навіть у найстрашніших умовинах большевицької дійсности, живе і творить великі культурні цінності. Ніхто, навіть червоний сатрап, не може скувати живої душі. До творців цих цінностей належать і деякі з тих, що підписані під „Словом”, і не одного з них українці Америки прийняли б по-братньому, як рідного кров'ю і душею. Мабуть і не всі, що під цим „Словом” підписались, знали, яку провокаційну ціль воно в собі криє.

У „Слові”, яке появилось за кілька днів після відвідин Хрущова у Києві, між іншим, пишеться: „...ми рішуче виступаємо проти злбних спроб недругів Радянського Союзу використати творчість поета проти нашої країни, проти вселюдської справи — боротьби за мир... Підготовка до славного Шевченківського ювілею збіглася з подією, яка має важливе значення для зміцнення загального миру: три великі держави — Радянський Союз, Сполучені Штати Америки і Великобританія — підписали гаряче підтримуваний народами земної кулі договір про заборону випробувань атомової зброї... Життя і творчість Тараса Шевченка, палкого поборника єдності і дружби народів, надихає нас на боротьбу за мирне співіснування, за загальне і повне розброєння, за міцний мир у всьому світі”.

Зіставлення цієї тепер такої модної в деяких американських колах політики із протестом проти „людців”, які, мовляв, намагаються використати пам’ятник Шевченкові проти „вселюдської справи — боротьби за мир”, не можна розцінювати інакше, як підсунення аргументу „Вашінгтон Постові” в його безоглядній кампанії за скасування закону про встановлення пам’ятника. Очевидно, що автори „Слова” знають про цю кампанію „Вашінгтон Посту”, як не посередньо із преси, то безпосередньо від московського ставленця Кизи в О.Н., до якого редакція тієї газети зверталася.

У „Слові” можна знайти чимало такого роду облуди. Наприклад, автори його „рішуче виступають” проти „людців”, що „витрачають трудові копійки, зароблені на пам’ятник Шевченку потом українців, які проживають у США, для пропаганди проти українського народу, Радянського Союзу...” А те, що Москва буквально дере шкіру з українців Америки, стягаючи з них мільйони доларів за дозвіл переслати їхнім рідним в Україні найкращі з речей — про це, звичайно, у „Слові” не сказано.

Так на ділі виглядає це „співіснуння” з погляд, шире „Слово” до українців в Америці. Ми не маємо жадно сумніву, що його подиктовано з „столиці нашої Батьківщини” — Москви. Деякі підписані під цим „Словом” імена переконливо це потверджують.

Колись отець Грушка, засновник і перший редактор „Свободи”, описуючи свої відвідини у Вашингтоні і зустріч з негром, який мив сходи Капітолю, писав „кров’ю серця”, що він сам сльозами радості вмивав би сходи вільного українського парламенту в Києві, якби такий існував. Так і для нас, українців в Америці, не було б більшої радості, якби ми, відкриваючи пам’ятник нашому національному Пророкові в столиці країни Вашингтона, про праведний закон якого для українського народу Шевченко мріяв, якби ми з тієї нагоди могли привітати і до серця пригорнути представників нашого народу „з берегів Дніпра, з древнього, але вічно юного Києва”. Але не судилось. Проте, ми певні, що пам’ятник Тарасові у Вашингтоні причиниться до того, що прийде такий час, і справжні представники українського народу покладуть вінок найкращих українських квітів біля пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні, а вдячний, волелюбний український нарід збудує в Києві пам’ятник Юрієві Вашингтонові, американському символі тих найвищих ідеалів, що їх залишив Тарас Шевченко українському народові.

Черговим відгомонам на „Слово” була:

„ВІДПОВІДЬ ДІЯЧАМ КУЛЬТУРИ
ПІДСОВЕТСЬКОЇ УКРАЇНИ ВІД ДІЯЧІВ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
В АМЕРИЦІ Й КАНАДІ”:

Дорогі земляки!

Вашого листа до українців, до української громади в ЗСА, до Комітету пам'ятника Т. Г. Шевченкові у Вашингтоні, ми прочитали з великою увагою.

Прочитали з великою увагою поперше тому, що його підписали здебільшого шановані нами старші й молодші творці й діячі української науки, літератури й мистецтва, а подруге ще й тому, що це вперше за двадцять років, після вимушеного нашого великого ісходу з рідного краю, Ви знайшли змогу промовити до нас, як до синів одного народу.

Нам було приємно прочитати, що Ви позитивно оцінили зусилля нашої громади в ЗСА збудувати власними силами пам'ятник великому поетові українського народу в столиці З'єдинених Стейтів Америки — Вашингтоні. З зацікавленням прочитали ми, що Ви були б раді приїхати до нас і взяти участь в урочистому відкритті пам'ятника Шевченкові. Вияв такого вашого бажання ще раз показує, яку могутню силу має слово нашого національного генія, коли воно отак еднеє всіх українців. Відкриття пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні — це таке велике свято українського народу, що взяти в ньому участь — то честь і право всіх українців, де б вони не перебували. Ми сподіємося, що Ваше бажання настільки щире й активне, що Вам пощастить перебороти всі перешкоди й приїхати на це наше свято.

Ми поділяємо Ваші думки, що ім'я поета України Тараса Шевченка, великого гуманіста, виразника правди і всебічної свободи всіх поневолених, заслужено стоїть серед найсвітліших імен людства. Ви слушно кажете, що Шевченко був великим українським патріотом, вірним сином свого народу і що одночасно він з глибочиною пошаною ставився до інших народів. Поважати і любити інші народи може по-справжньому тільки той, хто поважає й любить свій народ. А Шевченко не тільки любив Україну, свій поневолений народ, а й боровся за його права, не побоявшись в'язниці, каторги й досмертного вигнання з рідного краю. І що найважливіше, — страждав і боровся Шевченко не за якусь там абстрактну Україну, не за саму лише назву її, не за куце право раба говорити своєю мовою і співати своїх пісень, а за велику, справді вільну й незалежну Україну, де справжнім господарем і сувереном був би сам український народ. Ця універсальна, велика, вселюдська ідея свободи, що, як Ви правдиво пишете, близька й зрозуміла всім поневоленим народам світу; а ми сконкретизуємо — починаючи від усіх народів російської імперії, що тепер зветься ССРСР, до найменших народів Африки й Азії, які сьогодні прокидаються в своїй національній свідомості й, прискореним темпом, навіть випереджаючи Україну, здобувають свою державну незалежність. За цю універсальну ідею всебічної свободи народів, за справжній патріотизм та за зразкову-гідну пошану до всіх народів світу ми й шануємо нашого Кобзаря.

Шевченко мріяв, пише Ви, „щоб усі слов'яни стали добрими братами”. Це, додамо ми, не тільки мрія, це — мета й пекуча потреба рівності й дружби між народами. Вона була виплекана в колі найближчих друзів і однодумців Шевченка — у Кирило-Методіївському Братстві.

Саме їх політичний маніфест — „Книга Биття українського народу” — та інші програмові документи стверджували більше як сто літ тому, що „Україна буде Річчю Посполитою”, непідлеглою, рівною серед рівних, вільною серед вільних, де не буде ані „старших”, ані „молодших”, ані „великих”, ані „малих”. Таку ідею справжнього інтернаціоналізму, ідею справжньої дружби між вільними і рівноправними народами заповів усім своїм нащадкам, а серед них і Вам з нами, Тарас Шевченко. Ви пригадуєте слова Шевченка:

І чужому навчається,
Й свого не цурайтесь.

Ми приймаємо цю пригадку й при тому кажемо Вам: пам'ятаємо, повторюємо й навчаємо своїх дітей. І пам'ятаємо не тільки ці два рядки, а всю цілість ідеї-заповіту Шевченкового „Послання”. Живемо серед великого англомовного моря. Та коли б Ви відвідали наші численні товариства, клуби, школи, юнацькі організації, наші наукові установи, літературно-мистецькі вечори, малярські виставки, т-ва українських лікарів, інженерів, професорів Америки й Канади, або ще показовіше — збори наших робітничих, фермерських, кооперативних організацій, чи наші численні церкви — Ви скрізь почули б українську мову.

Та нам би хотілось почути, як там у Вас, на українській державній території, серед українського мовного моря, виконується цей заповіт Т. Шевченка?

Поза цим, Ваш лист має ряд тривожних, суперечливих і просто з арсеналю холодної війни запозичених фраз і тверджень. Та ми не будемо їх коментувати. Обійдемо зовсім мовчанкою суперечне з тоном Вашого листа вступне слово від редакції „Літературної України”. Натомість зупинимось ще на деяких важливих питаннях.

Наш „древній і вічно юний Київ” ви скромно називаєте лише „столицею нашої республіки”, а Москву — „столицею нашої Батьківщини” (з великої літери!). Цей пасаж викликає у нас цілу гаму гірких думок. Та не будемо їх висловлювати. Ми тільки запитаємо: невже кривава інквізиція Сталіна, вибачте — „доба культу особи” — так безнадійно позначилася на свідомості навіть діячів культури Української РСР? Невже доречно було б тут пригадати, як ставився Шевченко до всіх рабів і „дядьків отечества чужого”, до всілякого „варшавського сміття” й „грязі Москви”, до всіх тих перевертнів, що допомагають „москалеві господарювати та з матері полатану сорочку знімати”?!

Теза — „Москва, столиця нашої Батьківщини” — тісно в'яжеться з програмою партії, що була ухвалена XXII З'їздом КП РС. Ця програма, як відомо, запланувала „стирання національних відмінностей” за утопічною аналогією з „стиранням клясових граней”. Думаємо також про одверто проклямоване і здійснюване вимішування населення та наукових, технічних, господарчих, культурних і громадсько-адміністративних кадрів по всіх республіках. Думаємо про русифікацію шкіл, та про урядове проголошення російської мови „другою рідною мовою” неросійських народів СРСР. Думаємо про вирок смерті неросійським народам, як націям. Нова програма русифікації всіх націй РСРС проводиться в житті з холодною послідовністю, про що свідчать постійно численні матеріали в самій радянській пресі. Мимоволі спадає на думку, що крім обіжника Валуєва 1863 року й „Емського указу” 1876 року та геноциду 1930-их років — історія ще не знала такого цинічного антилюдського курсу умиртвлення поневолених народів, як націй.

Ми живемо далеко від рідної землі. Нам трудно бачити в повному обсязі, як директиви XXII З'їзду КПРС про „зближення націй” відбилися у щоденному житті нашого народу. Але коли навіть в такому листі до українців, що „поза вітчизною суцї”, ви змушені були назвати Москву „столицею нашої Батьківщини”, коли ми з радянської преси довідуємось про гальмування згори поширювання української радянської книжки й преси на користь російської, про брак українських підручників та викладачів українською мовою для технічних наук, про русифікацію театрів і журналів у центрі українського Донбасу, про зарахування Олександра Довженка до російської кінокультури (див. „Театральную Енциклопедию”, 1963) та експорт його творів за кордон, як російського кінорежисера і письменника — і безліч подібних фактів — то нам видається, що все це наслідки звичайного російського великодержавного шовінізму, розпаношеного й коронованого новою програмою КПРС.

Нотуємо це все з свідомістю нашої великої спільної трагедії, а не для того, щоб Вас особисто в чомусь обвинувачувати. Ділимося з Вами тою тяжкою тривоگوю за долю нашого народу, яка огортає нас тут і не дає спокою. Нам хотілось би думати, що Ваш лист може означати початок кінця тієї політики, що під фірмою „дружби народів” тотально заперечує природні права неросійських націй на державну незалежність та в основі руйнує ґрунт для справжньої дружби народів.

В цих умовах ще сильніше і актуальніше звучать заповіді Шевченка. Ті заповіді владно вимагають здійснення їх!

То хай же, — повторимо ми Ваші побажання, — Шевченківські роковини стануть днями поширення і здійснення — додамо від себе — величних, але ніким не спотворених, ідеалів Поета. Хай вони сприяють зміцненню культурних, а ми б ще побажали: і дипломатичних, і торговельних зв'язків різних народів з Україною, як державою суверенною, без чужих наглядців. Хай же стануть ці Шевченківські роковини початком нашого з Вами, культурними діями України, ближчого взаємозрозуміння. Нехай же упадає назавжди залізна завіса!

Щиро кажемо Вам: ми радо б з Вами зустрілися і поговорили. Просто, безпосередньо, як люди з людьми. У звичайних, без офіційних формальностей, зустрічах і розмовах діячі культури легше могли б зрозуміти одні одних. Аджеж ми, як і Ви, любимо і шануємо нашого безсмертного Кобзаря. Ми, як і Ви, працюємо мірою всіх наших сил на добро й розвиток культури й науки нашої нації. Ми так, як і Ви, хотіли б бачити цілий світ остаточно звільненим, як Ви влучно пишете, „від усякої тиранії й імперіялістів всіх мастей”. Ми так, як і Ви, не хочемо нової світової війни, не хочемо бачити над Україною й людством смертоносних свічок термоядерних бомб. Ми, як напевно Ви, хотіли б дожити до здійснення Шевченкових ідеалів свободи й любови, коли справді таки нарешті

...на оновленій землі
Врага не буде, супостата,
А буде син, і буде мати,
І будуть люди на землі!

Петро Андрусів, Василь Барка, Іван Бакало, Олекса Біланюк,
Євген Блакитний, Данило Богачевський, Богдан Бойчук,
Василь Витвицький, Анатоль Гак, Микола Гайдак, Анатоль
Галан, Василь Гайдарівський, Йосип Гірняк, Петро Голубен-

ко, Всеволод Голубничий, Святослав Гординський, Дам'ян Горняткевич, Василь І. Гришко, Нестор Городовенко, Яків Гурський, Докія Гуменна, Любослав Гуцалюк, Олімпія Добровольська, Ілля Демиденко, Людмила Демиденко, Роман Ільницький, Іван Кейван, Григорій Китастих, Олекса Кобець, Патриція Килина, Едвард Козак, Ісидора Косач-Борисова, Григорій Костюк, Ганна Кузьміна-Шерей, Роман Купчинський, Юрій Лавриненко, Зіновій Лисько, Леонид Лиман, Іван Лисяк-Рудницький, Оксана Лятуринська, Василь Маркусь, Петро Мегик, Михайло Міщенко, Олександр Неприцький-Грановський, Володимир Петришин, Леонид Полтава, Степан Процюк, Володимир Радзикович, Валеріян Ревуцький, Богдан Рубчак, Улас Самчук, Дмитро Соловей, Юрій Стефаник, Остап Тарнавський, Кость Туркало, Юрій Тарнавський, Левко Чикаленко, Микола Шлемкевич, Григорій Яловий, Як Славутич, Василь Софронів-Левицький, Роман Осінчук.

На окрему увагу в оцінці „Слова” діячів культури з Києва заслугове надрукована в „Листах до приятелів” (книжка 11-12, 1963) стаття Юрія Дивнича п. з.:

„ЛИСТ: З УКРАЇНИ ЧИ МОСКВИ?”:

Після ансамблю Вірського американські українці вдруге дістали сердечний привіт типу „ми з України”:

„Ми думаємо послати на американський континент священну землю з Чернечої гори”; „Ми б з радістю взяли участь в урочистій церемонії відкриття вашого пам'ятника, бо Шевченко і Україна невіддільні.”

Так говориться в „Слові до українців, до української громади в США, до „Комітету пам'ятника Т. Г. Шевченкові” (Літературна Україна, 29 листопада 1963),* що його підписали 33 письменники Радянської України і президент Академії Наук України, В. Патон. Серед тих письменників є також кілька безсмертних, а „не так званих письменників”, як пише про них один редактор однієї газети, що виходить українською мовою в США. Ми також не маємо підстав сумніватись, що загальнознана частина тих, які підписали листа, є щирі у вищенаведених запевненнях.

Але лист, немов той сандвіч, перешарований протилежними думками й почуттями. Отже, на звернення в роді: „дорогі земляки поза Вітчизною суцї”, лягають безпосередньо лайки, в роді: „людці з брудними політичними цілями”, які намагаються недостойно „витратити трудові копійки, зароблені на пам'ятник Шевченкові потом українців, які проживають у США”.

Що це за політична психологія, що за „тип” політичний виглядає із того цинічного сандвічу з хліба і кізняка? Це по перше, старий ще Петром 1-им уведений і Сталінін найповніше застосований прийом відривати від живого тіла, обезголовлювати націю, знищувати її організаторські соціально-політичні, економічні й культурні провідні елементи, нацькувати на них маси „земляків”. В данім випадку: — лист цілком за пам'ятник Шевченкові у Вашингтоні, але проти тих, хто якраз той пам'ятник заініціював і цілу незвичайно складну справу його організував. Яка б не була слаба українська еміграція, але поки вона існує і діє, доти

Москва не може сказати собі, що тримає в кулаці всі українські сили. І тому й у даному випадку проривається на неї злість. Адже сама ідея і рух за спорудження пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні змусили Кремль нарешті будувати пам'ятник Шевченкові в Москві. Принаймні про це свідчить хронологія подій.

По-друге, перед нами типова для провідної верхівки російська безцеремонність, з якою трактується партнера, як останнього наївника й дурня. Лист має на меті нав'язати думку, ніби Москва, яку названо в листі „столицею Вітчизни”, здійснила Шевченків заповіт „про сім'ю велику, вільну, нову”. Значить, знову сталінська теза про „радянський рай”, про „квітуху Україну”, — теза, яка була проголошена якраз у час страшного повільного вмирання мільйонів дітей України від організованого Москвою голоду 1932-33 року і геноциду іншими методами масового терору. І це тоді цинізм дійшов був до того, що спорудженням пам'ятника Шевченкові в Харкові і Києві хотіли закрити безпрецедентне в історії винищення народу і його культури. Більш диявольського знущання над Шевченком і його народом не придумати.

А може справді настала зміна в національній політиці в СРСР? Може справді є поворот до 20-х років, коли все ж таки був якийсь хоч і нерівний компроміс та коли бодай українським партійцям можна було легально воювати за здійснення і поліпшення конституції СРСР? Даремні були б надії! Ось уже третій рік шалено проводиться в життя ухвалена 22 з'їздом цинічна програма русифікації, злиття націй і мов в одну (зрозуміло яку) націю і мову. І тому знову вживають для камуфляжу ім'я Шевченка. Це вже стало своєрідним показником московської політики супроти України: як тільки Москва задумає завдати особливо страшну чергову рану українському відродженню, вона піднімає вгору, немов ікону, зображення найулюбленішого сина того народу.

Так само розраховані на безмежну наївність і самі собою прекрасні слова про те, що шевченківські роковини „сприяли зміцненню культурних зв'язків інших країн з Радянською Україною”. Варто тільки порівняти скільки закордонного світу об'їздили російські поети з Москви, і як майже не пускають київських молодих поетів побачити світ. Ба навіть книжок їх не дістанете в Нью Йорку. Весь світ бачив, як захоплено вітала українська громада в ЗСА ансамбль Вірського. І весь світ бачив, як таємні сексоти й одверті наглядачі не пускали членів ансамблю для вільних живих розмов і зустрічей із своїми заокеанськими братами. Чи пропонуючи приїхати до нас, дістанете дозвіл без страху за наслідки погостювати у знайомих і незнайомих земляків, поговорити без підслухувача і без суфльора? Чи скажете на відкритті пам'ятника у Вашингтоні, що нам усім треба змагатись за здійснення заповітів Шевченка у його рідній Україні? А чи повторите із „Слова”, що заповіти Шевченка вже виконано і робити Шевченковим заповітам в Україні більше нічого?

Горе нам! Яка ж поневолена мусить бути та країна, сини якої мусять ставити між собою такі питання! Автори „Соняшних клярнетів”, „Синьої далечіні”, „Будівель”, „Серця” та інших правдивих творів є більш ніж бажані гості. Трудно уявити собі приємність від того, що вони частуватимуть вільний світ сандвічами мейд ін Москов. Але, на мою думку, нехай і почастують. Зрештою, на відкриття пам'ятника Шевченкові в Вашингтоні, як відкрите, всенародне свято, запрошені всі, хто хоче вшанувати українського поета, що став поетом вселюдським.

Тепер трошки хронології, щоб вяснити дивний збіг деяких виступів проти пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні із виступами проти організаторів спорудження того пам'ятника. 18 жовтня 1963 року проти спорудження пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні виступала „Вашінгтон Пост”. Зразу ж, 25 жовтня включилась у цю кампанію еміграційна газета „Новое Руское Слово”, а 1 листопада і газета „Россия” — обидві анти-українські і єдинонеділимські. Коли інша вашінгтонська газета „The Sunday Star” виступила на оборону пам'ятника Шевченкові, тоді редакція „Вашінгтон Пост” звернулась до офіційного голови делегації в ОН від Української РСР, Луки Кизі, за його думкою в тій справі. Кизя радо дав заяву, про яку „Вашінгтон Пост” написала, що вона „підлила олії в наростаючу суперечку”. Кизя звичайно за Шевченка, але проти організаторів пам'ятника йому. Сам роздуваючи справу пам'ятника на холодну війну, Кизя перекидає це на організаторів справи пам'ятника. За залякуваннями Кизі про холодну війну і навіть атомну послідував лист 34-х із Києва, які повторили ті залякування. Про обмін листами між „Вашінгтон Пост” і Кизею дало повідомлення до радянської преси ТАРС.*

Маємо велику гру. На які можливі виграші надіється Москва? Теоретично є кілька можливостей. Зірвати зовсім будову пам'ятника Шевченкові в Вашингтоні — це найбільший виграш, бо вбивається разом двох зайців — підривається престиж української культури, українського питання зокрема і вплив американських українців в очах Америки, а водночас підривається престиж Америки в очах понад 40-мільйонного населення України. Якщо не вдасться зірвати справу пам'ятника зовсім, то другий варіант можливого виграшу — спорудження пам'ятника з милости і ласкавого дозволу Москви, і вилучення Шевченка з ідейного багажу свободолюбців. І найменший з можливих виграшів — сіяння радянофільства і розбрату серед еміграції.

Не дати ні одного з тих виграшів — завдання американських українців. Воно одначе вимагає політичної зрілості і майстерства не меншого, ніж у противників.

грудень 1963

Юрій Дивнич

*Як повідомила світову пресу московська амбасада в Вашингтоні, вона хоче взяти участь у „любій церемонії” відкриття пам'ятника Шевченкові. При цьому мимоволі виникає питання, а де ж вашінгтонська амбасада Радянської України, про самостійність якої говорив у Нью Йорку сам Хрущов. (Ред.)

ПІДСУМКИ І ВИСНОВКИ

Підсумки зв'язаної із „Словом” діячів культури з Києва „Битви за Шевченка” подала „Свобода” у своєму виданні з 19-го березня 1964 р.

„ПРОВАЛ ПІДСТУПНОЇ МОСКОВСЬКОЇ ЗАТІЇ”:

Минуло вже три місяці з того часу, як у київській „Літературній Україні” з 29-го листопада 1963-го року опубліковано під шумним наголовком — „ВЕЛИКОМУ КОБЗАРЕВІ — ГІДНУ ШАНУ!” — відоме „Слово”-звернення 34 діячів культури підсоветської України „до українців, до всієї української громади в США, до Комітету пам'ятника

Т. Г. Шевченка". Це „Слово"-звернення відбилося найширшим відгомонам серед українців у вільному світі, і сьогодні вже можна поробити деякі підсумки і висновки з цього відгону, як його репрезентують голоси вільної української преси.

ЩЕ ПРО „СЛОВО"

Після публікації „Слова" в „Літературній Україні", наша вільна преса, або бодай її частина із „Свободою" включно, одержала ще одну його версію, переслану пресовим відділом амбасади ССРСР у Вашингтоні із супровідним листом, датованим 27-го грудня, отже через місяць після появи в „Літературній Україні", і підписаним за пресовий відділ амбасади Юрієм І. Бобраковим.

Між одним і другим текстом „Слова" є поважні розходження. Порівнюючи обидва тексти, ми знайшли 47 змін. Для орієнтації текст, надрукований в „Літературній Україні", називатимемо першим, а пересланий амбасадю — другим. Зайвим було б наводити всі ті розходження, бо на це треба було б, практично, передрукувати обидва тексти. Згадаємо тільки деякі.

Наприклад, у першому тексті є фраза: „Виражаючи прагнення всіх радянських народів віддати належне великому Кобзареві, уряд Союзу Радянських Соціалістичних Республік вирішив спорудити в столиці нашої **Батьківщини** (підкреслення наше) Москві пам'ятник Т. Г. Шевченку..." В другому тексті ця сама фраза звучить: „...в столиці нашої **країни** — Москві..." В першому тексті читаємо: „Дорогі земляки на далекій чужині! Кожна звістка про пошанування пам'яті..." В другому тексті, між наведеними з першого тексту першим і другим реченням додано: „Залишаючи батьківський край, ви брали з собою грудку рідної землі. І скільки б потім не мандрували морями, скільки б країн не пройшли за довгі роки поневірянь, грудка тієї рідної землі завжди була з вами і нагадувала вам любу Батьківщину, її давніші страждання, її теперішню славу, її багату історію, її мужніх синів, які втілюють в собі красу і славу України. Завжди і всюди, в найглухішій даліні, за найважчої роботи ви згадували твори Шевченка — великого національного поета України. За морями і горами ви вшановуєте пам'ять поета, влаштовуєте шевченківські здвиги, вечори, вистави. Кожна звістка..." і далі вже, як у першому тексті.

Як згадано, таких і подібних розходжень ми запримітили 47! Чому така різниця в двох текстах? Хто і в якій цілі їх редагував і, головно, хто їх писав? Розбіжність є навіть у заголовку (у першому тексті сказано „Великому Кобзареві", а в другому „Великому Кобзарю", і в підписах, бо під першим текстом фігурують Є. Кирилюк та Н. Ужвій, — яких вже немає під другим текстом, натомість є тут Є. Шабліовський та В. Коротич, яких немає під першим текстом. В супровідному листі Бобракова сказано, що лист підписали 36 „відомих українських діячів", але там є їх тільки 34. Порівняння розходжень між першим і другим текстами, „Слова" з абсолютною певністю дозволяє твердити, що в другому тексті, отже в тому, що його розіслала советська амбасада до редакції вільних українських газет, проведено ряд змін і додано ряд фраз, які можуть „вхопити за серце" українського емігранта, або пропущено ці фрази в першому тексті, бо комуністи воліють не доводити їх до відома читачів „Літературної України".

Черговий висновок — „Слово" було справді дбайливо спрепароване і мало далекоїдучі цілі.

„Свобода” була першою, що про появу цього „Слова” повідомила і на нього zareагувала. У виданні цього щоденника з 6-го грудня 1963-го року насамперед подано коротку вістку про появу „Слова” в „Літературній Україні”, а чотири дні пізніше, у виданні з 10-го грудня т. р. надруковано редакційний коментар, де вже в заголовку подано оцінку: „Облудне, підступне слово”.

До речі буде згадати, що до появи „Слова” „Свобода” поставилася з найбільшою увагою з двох мотивів. Поперше — „Слово” було скероване безпосередньо до вільної української громади в ЗСА та до її установи — Комітету Пам’ятника Шевченкові, що їх досі із зрозумілих причин в Советському Союзі ігнорували, звертаючись завжди тільки до з кожного погляду нікудишньої групи „прогресистів”, яка большевикам вислугуєється. Подруге, „Слово” опубліковано в найбільшому розпалі кампанії проти пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні, яку вели деякі американські кола, користуючись при цьому власне тими самими аргументами-вигадками, що були згадані в „Слові”, зокрема твердженнями про надзвичайну пошану, яку виявляють компартія і уряд для Шевченка в Советському Союзі, та про намагання, як писав „Вашінгтон Пост” — „невеликої групи” українських націоналістів використати пам’ятник Шевченка у Вашингтоні для „своїх нездійснених цілей” — повернення волі, незалежності й суверенності українському народові. На облудність і підступність „Слова” вказувало й те, що в ньому вжито дослівно тих самих фраз, що їх ужив советський ставленець в Об’єднаних Націях, Лука Кизя, в листі до „Вашінгтон Пост” з виразною метою: прославляючи Шевченка, дати ворожій до справи встановлення йому пам’ятника у Вашингтоні групі американців потрібні їй аргументи.

ГОЛОСИ СИРЕН

З особливою увагою підходити до „Слова” змушували аргументи й аспекти не тільки міжнародного порядку, але й нашого внутрішньоукраїнського. Не входитимемо вже в психологію поневоленого народу без тяглої державно-політичної традиції, можна залишити на боці й нашу добросердечну вдачу, яка завжди готова до прощення. Але не можна легковажити психології стуженої за Рідним Краєм політичної еміграції, яку часом кількама патріотичними фразами можна збити з пантелику і втягнути в наставлені ворожі сіті.

А „Слово”, при всій своїй підступності, було справжнім голосом сирен. Що ж більше може вхопити за серце українського емігранта, як добре слово про Україну та про Т. Шевченка! А під ним ще й підписані деякі імена, які мають своє значення і свою силу. В таких випадках і обставинах мало-хто з нас згадає імена розстріляних творців і діячів української культури, мало-хто загляне — наприклад — в „Українську Радянську Енциклопедію” та приглянеться всім підписам, щоб — за словами Шевченка — пізнати, чия на деяких з них шкура. Вистачить, наприклад, прочитати, що пише згадана енциклопедія про підписаного під тим „Словом” Олександра Корнійчука, не кажучи про деяких інших, що справді „гірше ката” розпинають вдову-сиротину.

Але, поминаючи й цей факт, немає жадного доказу не тільки на те, хто те „Слово” укладав, але й на те, чи справді всі підписані під ним його підписали. Факт, що це „Слово” появилася через два дні після відвідин Хрущова в Києві і — з уваги на згаданий вже міжнародний комплекс, до якого воно відноситься — може мати також свою вимову. Але для наболілої тугою за рідним краєм душі емігранта добрі слова про Україну і

про Шевченка, навіть серед отруйного сміття, прозвучать як голоси сирен, за якими не один з емігрантів готов піти сліпо у вогонь і воду. Це, без сумніву, мали на увазі дійсні ініціатори і дійсні автори „Слова”, вставляючи в нього дві самі по собі шляхетні пропозиції: прийняти для вмурування в пам’ятник Шевченкові у Вашингтоні священну землю з могили Тараса і запросити „діячів української культури” до участі в урочистих церемоніях відкриття того пам’ятника.

„Свобода”, розпоряджаючи найбільшим апаратом і в наших обставинах відносно найбільшими і найкращими можливостями всебічної перевірки справи, вважала за свій обов’язок висловити свою опінію в можливо найкоротшому часі. І вона це зробила, хоч і забрало їй це тиждень часу. Коментар „Свободи”, надрукований у виданні з 10-го грудня 1963 р. під заголовком: „Облудне, підступне слово”, передав наведені вгорі думки, хоч і в дещо іншій формі, і зводився до таких головних тверджень:

1) „Слово” є першим прямим зверненням з-поза залізної заслони до української громади в ЗСА, яку досі там цілком ігноровано, фальшиво ідентифікуючи американських українців з малою, безвартісною і безсилою групою т. зв. „прогресистів”. Це вже певний поступ, який заслуговує на увагу.

2) У „Слові” багато патріотичних фраз про велич Т. Шевченка, що могли б радувати кожне українське серце. Але все це поплутано з комуністичною пропагандою, яка утотожнює Шевченка — як на глум — з передвісниками рабовласницької комуністичної філософії та окупаційного комуністичного режиму в Україні.

3) У „Слові” пропонується українцям в Америці та Комітетові Пам’ятника Шевченкові прийняти до цього пам’ятника землю з могили Т. Шевченка і запросити „діячів української культури” з підсоветської України на урочистість відкриття пам’ятника. Проте із змісту „Слова”, як і з часу його публікації, виходить недвозначно, що це аж ніяк не є властивою ціллю „Слова”.

4) Дійсна, хоч прихована, ціль „Слова” недвозначна: дати американським противникам пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні потрібні їм аргументи, а якщо кампанія проти пам’ятника не мала б успіху — звінечити всю суть і ціль будови пам’ятника Шевченкові, як борцеві за волю, справедливість і незалежність української та всіх поневолених націй.

5) Кинути кістку незгоди між українців у вільному світі і тим послабити їхній суцільний фронт допомоги українському народові в його боротьбі за волю і незалежність.

6) „Свобода” виразно підкреслила різницю між „Словом”, його ініціаторами та дійсними авторами, і між бодай частиною тих, що під ним підписані. Тоді й сьогодні ми вважали і вважаємо, що дійсними авторами „Слова” є ті, що керують советською пропагандивною фабрикою в Москві з її філіями у Києві, Мінську та столицях інших „республік”.

Дальший розвиток подій під кожним оглядом потвердив це становище.

„СЛОВО НЕЗГОДИ”

Усі цілі, що їх намагалися досягнути дійсні автори „Слова”, сьогодні для них уже нездійсненні, за винятком одної. Акція проти пам’ятника

закінчилася невдачею. Немає вже й виглядів на те, щоб советська офіційна участь у відкритті пам'ятника — і ще й на запрошення відповідального за його будову комітету — обезідейнила та спотворила його так, як спотворюється творчість Шевченка в Советському Союзі. Але не зникла ще третя підступна ціль „Слова”, того „яблука незгоди”, кинутого між українцями в діаспорі. Тому до речі буде розглянути ту ситуацію уважніше. При цьому на початку хочемо подати деякі міркування.

Ми є вільною громадою у вільному суспільстві, в якому „згода не погоджуватись” — одне з найосновніших прав та привілеїв. Влада „народу, через нарід і для народу” можлива тільки тоді, якщо нарід має право вибирати собі своїх представників і вільно висловлювати свою думку. Публічна думка в будь-якій справі не була б можливою без публічного її обговорення. Але публічне обговорення будь-якої справи ставить також свої вимоги, зокрема вимагає доброї поінформованості, себто знання фактів і — як це окреслено в багатьох судових процесах за зневагу — „чесної opinio в чесних цілях”. Наша дискусія в справі „Слова” була для об'єктивного спостерігача дуже цікавою пробою нашої зрілості. Але найцікавішою вона була, без сумніву, для тих, що її викликали — дійсних авторів „Слова”. Проте, залишімо характеристику цієї дискусії та висновки з неї на кінець цих міркувань, познайомившись раніше з голосами за і проти.

ЗДИРАЮТЬ МАСКУ

Большевізм — це є велика і трагічна облудність від часу приходу його до влади починаючи, а на коментованому „Слові” кінчаючи. Це ж облудністю і брехнею, приманливими обіцянками „землі і волі” затягнули комуністи збаламучені маси в свою петлю і душать їх нещадно вже майже пів століття. Історія комуно-московської окупаційної влади в Україні це, без сумніву, найбільш трагічний розділ історії світу. Ця сама влада існує там і нині, і та сама влада прислала нам „Слово”. Чи можна оцінювати його інакше, як облудне! Чи можна в ньому добачати заперечення найстрашнішого досвіду, що його зазнав наш нарід упродовж чотирьох десятиків років большевицького поневолення, оплативши той досвід мільйонами невинних жертв! Большевізм і Шевченко — це дві протилежності, і тільки брехнею, розрахованою на наївних, тільки замилуванням ока непоінформованих може бути все те, що комуністи пишуть і роблять нібито в пошану Шевченка. Тож і своєю суттю „Слово” є тільки машкарою, за патріотичною формою якої треба дошукуватися злочинних цілей.

Так поставилася до „Слова” переважна більшість нашої публічної opinio, якщо міряти її тиражем преси, яка ту opinio репрезентує. Негативне становище зайняли до „Слова”, крім „Свободи”, такі наші пресові органи, як „Народна Воля” („Америка” ще досі в тій справі не висловилася, хоч її негативне становище до „Слова” відоме з інших виступів), „Гомін України”, „Канадійський Фармер”, вінніпегський „Український Голос”, лондонська „Українська Думка”, мюнхенський „Шлях Перемоги”, мюнхенська „Сучасність” у статті її співредактора Вол. Стахова, хоч протилежне становище зайняли в „Українському Самостійнику” д-р Богдан Кордюк та інші. Таке ж негативне становище, як відомо, зайняли і найбільш авторитетний у цій справі Комітет Пам'ятника Шевченкові, і Український Конгресовий Комітет Америки, і

такі великі наші організації, як Український Народний Союз, Український Робітничий Союз, Організації Визвольного Фронту та багато інших. Їхні аргументи зводяться в основному до згаданих уже в цій статті, включаючи й інші, не менш переконливі.

Але віддаймо увагу й тим, що думають інакше.

ТІ, ЩО РАДЯТЬ „ЗАПРОСИТИ”

Крім тих, що — як „Свобода” — побачили в „Слові” підступність окупантського комуністичного режиму, не бракує й таких, які взяли „Слово” за добру монету, вважають його за переломову подію, навіть окреслюють як своєрідний „революційний акт” українських підсов’єтських діячів культури, дармащо варіант того „Слова” розіслала советська амбасада у Вашингтоні. Для всіх них характеристична одна спільна риса: вони абсолютно ігнорують усі „обставини”, як і цілість змісту „Слова”, маючи на увазі тільки пропозицію прийняти землю і запросити „діячів культури” до участі у відкритті пам’ятника.

До тих, що хочуть „запросити”, належать, зокрема: торонтське „Вільне Слово” (хоч на своїх сторінках віддало воно місце іншим голосам, зокрема рішучому й переконливому слову відомого діяча, емігранта з підсоветської України п. Семена Підгайного), вінніпегський „Новий Шлях”, орган УНО, що навіть передрукував те „Слово” в цілості, новооульмівські „Українські Вісті”, австралійська „Вільна Думка” та ще деякі. Їхні аргументи зайво наводити, бо вони вриваються у відкриті двері: немає українського патріота на еміграції, який не бажав би, щоб Шевченка всі щиро шанували, який не бажав би найтіснішого духового зв’язку з Україною, який не співчував би творцям української культури в найтрудніших окупаційних умовах, який не бажав би найчисленнішої репрезентації українського народу на відкритті пам’ятника у Вашингтоні. Прихильники запрошення не аналізують „Слова”, не приглядаються уважно навіть підписам під ним (в останньому, шевченківському виданні тієї ж „Літературної України”, яка опублікувала „Слово”, один з підписаних під тим „Словом”, Микола Тарновський, знову називає всіх тих, що будують Шевченкові пам’ятник у Вашингтоні, „звироднілими виродками”, „недолюдками” і ін.). Правильно д-р Денис Квітковський-Квітка у своїй статті в „Самостійній Україні” за лютий 1964 назвав цю комуні-режимну затію „поцілунком Юди”.

Було б несправедливістю, якби ми не сказали доброго слова й про цих опонентів, бодай більшість їх. Їхні бо голоси, щоб запросити „діячів культури” з України на відкриття пам’ятника Шевченкові у Вашингтоні, без сумніву, подиктовані шляхетними почуваннями не до одного чи другого імені, що стоїть під „Словом”, але до вжитої в самому „Слові” фрази про „діячів української культури”. Це річ похвальна, що прихильники запрошення, добачивши в „Слові” можливість увійти в якийсь зв’язок з Україною, відразу відкрили своє серце і свою душу. Думаємо, що власне ці почування не дозволили їм об’єктивно розглянути цілість, побачити факти й зазирнути за куліси, що є першим і головним обов’язком редактора. Вони, натомість, дали „серцю волю”, що, як відомо, може легко завести якщо вже не в неволю, то, щонайменше, під дурного хату.

При цьому не можна не висловити й жалю, що серед деяких опонентів і прихильників „Слова” дійшло вже до того, що — на нашу думку — було одною з головних цілей: сварні. На тему „Слова” вже не

дебатують, а починають сваритися торонтське „Вільне Слово” з вінніпегським „Українським Фармером”, а вінніпегський „Новий Шлях” — з торонтським „Гомоном України”. Зле було б, якби в цій сварці дійсні автори „Слова” осягнули свою ціль.

Наш огляд був би неповний, якби ми не згадали про ще один сумний „аспект” дискусії в справі „Слова”, про який — правду сказавши — не варто було б згадувати, бо на це він і не заслуговує, не мавши головної передумови: чесної думки в чесних цілях. Маємо на думці „прогресивні” публікації в цій країні та в Канаді. Їх автори, очевидно, своєї думки не мають і виконують роль тих дерев’яних „меккартів”, яких рухають і за яких говорять червовомовці.

Окреме місце в цьому дискусійному концерті займає одна з наших льокальних газет, але в тій газеті стільки плутанини, що її не можна серйозно трактувати.

Так у загальних зарисах виглядає справа „Слова” майже через чотири місяці після його публікації. Ми прийняли його і поставились до нього, як ставиться в таких випадках кожна суспільність. На цьому „Слові” ми ще раз випробували моральний стан, політичну свідомість та зрілість нашої громади. Вважаємо, що наша громада видержала цю пробу і склала іспит, внаслідок чого хитро задумана і дбайливо запланована нова затія комуністичного ворога українського народу зазнала повного провалу.

ШЕВЧЕНКО НА ЧЕРВОНО

Слушність тверджень опонентів „Слова” більше ніж потверджується тепер, у зв’язку з характером відзначування 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка в Советському Союзі, як це можна бачити з повідомлень советської преси. Символом цих святкувань може бути „шевченківське число” київського журналу „Україна” з 8-го березня 1964 р., в якому на обкладинці і в тексті вміщено два портрети Шевченка, обидва помальовані на червоно. Так є там і в дійсності: московсько-большевицькі поневолювачі України та їхні вислужники по волі чи неволі вилазять зі шкіри, щоб помалювати Шевченка на червоно. Всі гучні і — ніде правди діти — великі зібрання, сесії і конференції, присвячені Т. Шевченкові, проходять під трьома головними аспектами: 1) „доказувати” спорідненість людських і волелюбних Шевченкових ідей з діаметрально протилежною до них народовбивчою політикою рабовласницько-колоніальної комуністичної системи; 2) брехати в живі очі і вмовляти в національно поневоленіх і содіяльно немилосердно експлуатованих комуністичною Москвою українців, що Шевченко був найбільшим другом Московії і 3) проклинати „українських буржуазних націоналістів” за те, що демаскують комуно-московські брехні про Шевченка, зберігають чисті й не осквернені жадною пропагандою Шевченкові ідеї, розвивають науку шевченкознавства, прославляють справжнього, непофальшованого Т. Шевченка, як співця волі та справедливості для українського і всіх поневоленіх народів, і ставлять йому пам’ятники в столицях вільних країн, включно з Вашінгтоном. А вже чимось цілком несамовитим в нормальних обставинах і нормальним у несамовитій советській дійсності було призначення Шевченківської премії катові України Нікіті Хрущову. І ми, українці на волі, мали б запрошувати до участі в наших урочистостях репрезентантів того божевільного режиму, що підшилися

під назву „діячів української культури”, використавши для цього одне чи друге чесне українське ім'я.

Очевидно, що пам'ятник у Вашингтоні поставив советських поневолювачів та фальшивників Шевченка і його творчости в дуже прикре становище. Для них — так зле і так недобре. У цитованій вже „Україні” якийсь Микола Білкун у памфлеті „Не ваш!” — з очевидним натяком на опублікований у „Свободі” в спільному виданні НТШ і УНС альманах „Наш Шевченко” — згадавши злим і голосним словом „малошановних Добрянських, Смаль-Стоцьких та інших”, бідкається: „Найбільша веремія зчинилася навколо спорудження пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні. Ой, як було б добре, коли б громадскість Радянської України хоч словом заікнулася проти спорудження того пам'ятника! Ой, як можна було б тоді галасувати, що комуністи узурпували Кобзаря! А воно не вийшло!!...”

А, проте, „вийшло”! Побоявшись — і не без причини — виступити одверто проти пам'ятника, облудним „Словом” підставлено противникам цього пам'ятника фальшиві аргументи. З цим не пощастило. Тоді „на всякий випадок” в тому ж „Слові” зроблено спробу, як уже не пощастить знівечити плян будови пам'ятника, то бодай хляпнути на цей пам'ятник червоною фарбою, якою замальоване світле обличчя Тараса в „Україні”. Для тієї мети десь в якійсь фабриці комуністичної пропаганди приготовано „Слово” і підписано під ним всілякі українські імена. Але нам ще у свіжій пам'яті, як то українська рука випустила отрую з пістолі, яку в ту руку вложив ніхто інший, як сам шеф злочинного МВД в Москві. Отже, і з цією облудою „Слова” не пощастило. Значить — „вийшло”! Раніше чи пізніше поневолений український нарід довідається всю правду про нову московську затію з облудним „Словом” і — ми віримо — благословитиме своїх братів на волі сущих за те, що не дали себе обманути, не зрадили Шевченкових ідеалів і обстояли його правду, „голосну і правдиву, як Господа слово”!

СПРАВА ВИПРОШЕНОЇ ЗЕМЛІ З КАНЕВА

У „битву за Шевченка” попав — сміло можна б сказати — „як Пилат до Вірую”, — цілком припадково Платон Стасюк, один із відомих та заслужених наших піонерів-бізнесменів з Нью Йорку, касир Комітету Пам'ятника Шевченкові, із випрошеною ним в окупанта землею з могили Шевченка в Каневі.

Цю свою припадкову справу П. Стасюк опісля з'ясував у виданій ним же в 1963 р. брошурі „Як це справді було?” А було це так:

В серпні 1961 р. П. Стасюк зі своєю дружиною відбув туристичну подорож по Україні. При цій нагоді він — без сумніву в найкращій вірі — запланував дістати і привезти з могили Шевченка в Каневі грудку землі, щоб її змішати із землею, на якій стоятиме пам'ятник Шевченка у Вашингтоні. Не орієнтуючись у політичній ситуації (до чого він щиро признається), П. Стасюк з власної ініціативи і — як кажеться — „на власну руку” порозумівся в цій справі з місцевими советськими властями і вчинив з цього формальність: за згодою цих властей найняв у Києві авто з шофером і фотографа і в Каневі відбув знову формальну церемонію одержання грудки землі, яку вручила йому заступниця директора Музею Т.Г.Шевченка Лідія Михайлівна Гордієнко. Все відбулося формально і все „увіковівнено” фотоапаратом.

Про це повідомили також відомі київські „Вісті з України”, згадавши також, що „наш земляк, який живе в Сполучених Штатах Америки,

приїхав сюди як турист”, що „він побував у столиці Радянської України Києві” та „був прийнятий головою Товариства культурних зв'язків з українцями закордоном Ю. Смоличем і мав з ним дружню розмову...” і т.д. Це „товариство” та його „Вісті з України” є комуно-московською агентурою в Києві, яка спеціалізується в безконечних лайках на „буржуазних націоналістів” закордоном. Ясно, що формальна передача землі з могили Шевченка в Каневі — та ще й в обставинах, як раніше грудку такої землі відібрано в Москві від іншого туриста, інж. Степана Куропася, який взяв цю землю без ласки окупанта — зустрілася із застереженням вільної української громади й КПШ відмовився її прийняти. Справу з'ясувала „Свобода” у своєму виданні з 17-го листопада 1961, пишучи про „одного з американських українців”, який, „бувши на відвідинах в Україні... з власної ініціативи і на власну відповідальність звернувся до советської установи... що має спеціальне завдання дбати про розклад української еміграції... прохаючи дозволу взяти з могили Шевченка грудку землі...” В дальшому „Свобода” коментує:

„Очевидно, що це насуває питання: як можна просити грудки землі у ворога, що загарбав її всю, що залляв її кров'ю автохтонів і власників-господарів! Тарас Шевченко у своїй поемі „Великий льох” не пускає до раю душі невинної дитини тільки за те, що вона, будши маленькою на руках матері, усміхнулася до ворога. Як назвав би Шевченко „дружню розмову” з агентурою того ворога? ...”

Справа закінчилася так, як закінчилася: КПШ відмовився прийняти одержану з ласки ворога-окупанта грудку землі, а дискусія і полеміка на цю тему вже була передвісником тієї — „битви за Шевченка”, що дальше розгорнулася.

П. Стасюк зрезигнував з посту касира КПШ і тоді на цей пост був обраний ред. Ігнат Білинський.

У пам'ятник вмуровано, разом з документами для відома „грядучих поколінь”, також і грудку землі з могили Шевченка в Каневі, яку одержано і привезено без ласки окупанта чи його вислужників.

ВИГРАНА БИТВА

Короткі і загальні підсумки цілої акції відносно пам'ятника Тарасові Шевченкові в столиці Америки подав підписаний автор у своєму редакційному коментарі про „Виграну битву”, надрукованому у „Свободі” безпосередньо після відкриття цього пам'ятника та разом із описом цього відкриття у виданні з датою вівторка, 30-го червня 1964 р. У коментарі сказано:

Пам'ятник Тарасові Шевченкові у Вашингтоні, відкритий найбільш урочисто, це рівночасно блискуча перемога в одній нерівній битві, що напевно заслужить собі на увагу багатьох майбутніх істориків. Навіть короткий огляд історії цього пам'ятника може дати нам загальне уявлення про велич цієї перемоги, зокрема з уваги на неспівмірність сил.

До походу за пам'ятник Тарасові Шевченкові у Вашингтоні вирушила — в загальному зіставленні сил — мала американсько-українська спільнота, якій довелося дослівно починати від початку: перевірки, чи взагалі існує „технічна” можливість поставлення пам'ятника чужому поетові в столиці Америки. Можливість виявилась мінімальна, але й це вистачало, щоб похід починати. Опісля прийшла одна з найважчих і

найбільших перешкод, зумовлена долею чи, радше, недолею поневоленого і віками гнобленого народу: невігластво про нього в широкому світі. Ще й сьогодні американські газети, повідомляючи про величаві врочистості відкриття пам'ятника в Вашингтоні, пригадують, що його поставлено „маловідомому” в Америці і світі українському поетові 19-го сторіччя. Зведено справжню баталію, щоб усвідомити американських законодавців та американську публіку про Шевченка, його ідеали та його нарід. І цю баталію виграно, законопроект про поставлення пам'ятника Шевченкові на публічній площі в столиці Америки був однодушно, без одного голосу спротиву, схвалений Конгресом З'єднаних Стейтів та підписаний їх Президентом.

Але справжня битва за Шевченка у Вашингтоні почалася шойно тоді, як проти пам'ятника виступили деякі реакційні сили в самій Америці і до них прилучилася своїми рафінованими методами велика і могутня своїм розбишацтвом советська імперія. Це ж вона, через свого ставленика в Об'єднаних Націях, дала цим американським реакційним силам головну зброю для боротьби проти пам'ятника і вона цю боротьбу інспірувала та продовжувала всілякими підступами і хитрощами також і тоді, як виявилась її безсильність в намаганнях повалити раз схвалений Конгресом ЗСА закон. Про таку можливість подумано в Москві раніше, і є всі підстави вважати, що рішення поставити пам'ятник Шевченкові в Москві було в першу чергу подумане, як смертельний удар акції за пам'ятник у Вашингтоні. Подібним ударом мало бути й підступне, облудне „слово” з вольними і невольними підписами діячів культури підсоветської України. Сьогодні, в світлі фактів, виявляється щораз виразніше загроза того „слова”, бо треба було змагатися із найкращими мотивами, подиктованою, але тим не менше наївністю та легковірністю деякої частини власної громади. Вкінці прийшло це засекречене до останнього дня відкриття пам'ятника Шевченкові у Москві, що мало за завдання бодай скомплікувати підготову до відкриття пам'ятника у Вашингтоні та зменшити, придавити і приглушити сподіваний ефект і значення цього відкриття.

Реєстр цих сил і заходів проти пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні можна б поширювати і продовжувати.

Не зважаючи на це все, битву виграно і здобуто блискучу перемогу. Її доказом є пам'ятник у Вашингтоні, врочистості його відкриття та відгомін цього пам'ятника і цих урочистостей в Америці і в світі. Цю подивугідну перемогу треба завдячувати в першу чергу самому Шевченкові та його ідеалам. Вони бо одушевили цю в загальному зіставленні сил малу нашу спільноту в Америці на цю нерівну битву. Шевченко та його ідеали допомогли нам прийняти виклик та змагатись і перемогти всі сили, включно з ворожою імперією. Тільки Шевченко і його заповіти зорганізували нас до цієї акції, як ніколи в історії, викликали в нас небувалий ентузіазм і завзяття, тільки вони могли дати мудрість нашому проводові та силу нашої спільноті і повести нас у нерівний бій і запевнити нам, разом з нашими все численнішими приятелями, у цій битві перемогу.

Наша вільна українська спільнота має всі причини святкувати цю перемогу, бо вона є черговою перемогою української Шевченкової правди.

МІЖНАРОДНИЙ ХАРАКТЕР „БИТВИ ЗА ШЕВЧЕНКА”

LATEST TURN IN THE COLD WAR: A "BATTLE OF STATUES"

Now there's a cold war between Washington and Moscow on the poetry front.

Both cities—for separate reasons—are erecting statues of a Ukrainian poet, Taras Shevchenko.

Moscow's, near the Hotel Ukraine on the bank of the Moscow River, is 33 feet tall—a bronze figure on a pedestal of gray granite.

Washington's, in a park at 22nd and P Streets, N. W., near Embassy Row, is 24 feet tall—also a bronze figure on a pedestal of gray granite.

In Moscow, Shevchenko is hailed as a poet of Communism—in Washington, as a fighter for freedom.

Nikita Khrushchev himself was on hand June 10 for the unveiling of the Moscow Shevchenko. "The Ukrainian nationalists tried to make use of Shevchenko's works," he said, but "Socialism is the true heir to the cultural treasures produced by the people's genius."

Harry Truman agreed to act as honorary chairman of dedication ceremonies for the Washington Shevchenko on June 27. The memorial committee which sponsored the statue says it will stand "as the symbol of man's fight for freedom to millions of people behind the Iron Curtain."

Taras Shevchenko lived from 1814 to 1861. His poems glorified the lost freedom and statehood of the Ukraine. Czar Nicholas I had him arrested and exiled to Russian Asia in 1847. When an amnesty was granted 10 years later, Shevchenko was broken in health and soon died.

WASHINGTON: Rival statue of the Ukrainian poet was to be dedicated just 17 days later.

U. S. NEWS & WORLD REPORT, June 29, 1964

„Битва за Шевченка”, що виникла у зв’язку з пам’ятником у Вашингтоні, швидко набрала міжнародного характеру, як про це недвозначно свідчить ілюстрована вістка в престижному журналі „Ю.С. Ньюс енд Ворлд Ріпорт”, надрукована у виданні з 29-го червня 1964, отже два дні після відкриття пам’ятника у Вашингтоні. У вістці під заголовком: „ОСТАННІЙ ЗВОРОТ В ХОЛОДНІЙ ВІЙНІ: БИТВА СТАТУЙ”, сказано:

„Тепер прийшло до холодної війни між Вашингтоном і Москвою на фронті поезії.

Оба міста — з окремих причин — здвигнули пам’ятник українському поетові Тарасові Шевченкові.

Московський, недалеко готелю Україна на березі ріки Москва, високий на 33 стопи — це бронзова фігура на п’єдесталі з сірого граніту.

Вашінгтонський, в парку при 22-гій і „Пі” вулицях недалеко Вулиці Амбасад, високий на 24 стопи — також фігура в бронзі на п’єдесталі з сірого граніту.

У Москві вітають Шевченка, як поета комунізму — у Вашингтоні, як борця за волю.

Нікіта Хрущов сам був приявний на відкритті московського Шевченка 10-го червня. „Українські націоналісти намагалися використати творчість Шевченка” — казав він — „але це соціалізм є справжнім спадкоємцем культурних скарбів, створених народним генієм”.

Гаррі Труман погодився бути почесним головою церемонії відкриття вашінгтонського Шевченка 27-го червня. Комітет пам’ятника, який подбав про статую, каже, що вона стоятиме як „символ людської боротьби за волю для мільйонів осіб за залізною заслоною”.

Тарас Шевченко жив від 1814-го до 1861-го р. Його поезії прославляли втрачену волю і державність України. Цар Ніколай I. заарештував його і в 1847 році заслав на російський Сибір. Діставши амнестію 10 років пізніше, Шевченко вже був фізично заломаний і вкоротці помер”.

VI. МОВА ЦИФЕР

ЗВІДОМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ КОМІСІЇ КОМІТЕТУ ПАМ'ЯТНИКА ШЕВЧЕНКОВІ

У вільній американській системі самозрозуміле, що до найбільш переконливих аргументів у плянуванні будь-якої програми чи акції, належать запити, в роді: „Добре, але хто заплатить?“, „Добре, але звідки дістати гроші?“ і подібне. А схвалений Конгресом і підписаний Президентом „Публічний закон 86-749“ з дозволом поставити пам'ятник Шевченкові на публічній площі у Вашингтоні виразно застерігає, що „такий пам'ятник повинен бути здвигнений без коштів для З'єднаних Стейтів“ та що закон-дозвіл на здвигнення пам'ятника втратить свою силу, якщо комітет, який займається цим пам'ятником, протягом п'яти років не докаже секретареві внутрішніх справ наявність фондів, потрібних на поставлення пам'ятника.

На іншому місці у цій книжці вже згадано про початки збіркової акції, про заклики в цій справі та справді спонтанний відгомін широкої громади. Цей відгомін і зложені фонди — до того часу в історії українців в Америці без сумніву найбільші — додають ще дуже переконливу „мову цифер“ до всієї тієї унікальної і всебічної величі, що супроводила „шлях Шевченка до Вашингтону“ — поставлення йому пам'ятника на публічній площі в столиці Америки.

„Мова цифер“ відносно пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні має ще додатковий аспект: вона також була одним із багатьох фронтів „битви за Шевченка“. Точніше, комуно-московські узурпатори та їх вільні чи невольні вислужники в Києві і поза Україною докладали всіх зусиль, щоб власне в цій, завжди вразливій, фінансовій ділянці викликувати підозріння і недовір'я. У цьому теперішні московські володарі не абиякі майстри: вони ж бо комбінацією сполокування мозків і розбою створили і вдержують імперію. У свідомості, що постійно і часто повторювана навіть найбільша брехня знайде свою наївну жертву, вони ще й сьогодні принагідно повторюють їхню лож про те, що КПШ ніколи не розрахувався із зібраних фондів та що він їх здефравдував. І ще сьогодні можна тут і там зустріти нашого громадянина, який принагідно повторить цю лож, як істину.

А дійсність така, що „соборна“ у своєму складі Контрольна Комісія Комітету Пам'ятника Шевченка з кінцем 1965-го року протягом трьох днів перевела найбільш скрупулянтну перевірку всієї діяльності КПШ, зокрема його фінансів — прибутків і видатків — та приготувала з цієї перевірки подрібний і точний звіт, який був опублікований в нашій пресі (у „Свободі“ у виданні з 30-го грудня 1965 р.) та який говорить сам за себе:

ЗВІДОМЛЕННЯ

Контрольної Комісії Комітету Пам'ятника Шевченкові в Америці з переведеної перевірки діяльності Комітету за час від 1 січня 1961 року до 30 листопада 1965 року.

Отсим подається до загального відома, що в днях 8, 9 і 10 грудня 1965 в приміщенні Наукового Товариства ім. Шевченка при 302-304 Вест 13-та виулиця в Нью Йорку, Контрольна Комісія в складі: голови Івана Винника, містоголови Романа Слободяна, секретаря Теофіля Кульчицького і членів: мгр Євгена Лозинського, проф. Михайла Лисогора і Едварда Попеля перевела перевірку діяльності Комітету за час від 1 січня 1961 р. до 30 листопада 1965 року.

На основі переведеної перевірки стверджено, що книги Комітету є ведені точно, усі приходові і розходові позиції належно удокументовані. Банкові відписи, депозити, чеки, звіти, контракти, картотека кореспонденція і книжи протоколів належно збергані.

За час існування Комітету, т. є., від дня 1 січня 1961 р. до дня 30 листопада 1965 р., були слідуючі впливи:

ПРИХОДИ:

1. Збірка на пам'ятник	\$328,081.81
2. Відсотки	24,982.50
3. Дедикація площі — бенкет	7,200.00
4. Відслонення пам'ятника — бенкет	34,988.00
5. Відслонення пам'ятника — концерти	10,486.00
6. Вмурування документів — бенкет	1,702.10
7. Відзнаки	3,296.05
8. Публікації	6,717.13
9. Фільм	6,669.25
РАЗОМ ПРИХОДИ	\$424,122.84

РОЗХОДИ:

1. ПАМ'ЯТНИК

Площа	\$64,808.78
Скульптор — архітект	56,000.00
Граніт	49,399.00
Студія Леофан	12,900.00
Відливарня	10,920.00

РАЗОМ **\$194,027.98**

2. ЖЮРІ І НАГОРОДИ:

Жюрі	\$1,132.00
Нагороди	5,000.00
Молодожанин	\$1,500.00
А. Дараган	1,000.00
С. Литвиненко	500.00

Г. Крук	500.00
Р. Коваль	500.00
С. Макаренко — Н. Сомко	500.00
В. Сім'янців — М. Німців	500.00

РАЗОМ: \$6,132.00

3. ДЕДИКАЦІЯ:

Бенкет	\$6,546.32
Мистецька програма	791.35
Пропаганда — оголошення	994.23

РАЗОМ \$8,331.90

4. ВІДСЛОНЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА:

БЕНКЕТ: \$31,997.97

100 осіб по \$8.50	21,250.00
Декорація	1,900.00
Портрет Т. Шевченка на залі	333.50
Заля	6,298.53
Квіти	366.94
Асекурація	185.00
Вейтерів по \$3.00	375.00
100 осіб по \$00.75	75.00
Бартендери — по \$20.00	60.00
Бара 26 осіб по \$9.00	234.00
100 осіб по \$.25 (порядкова служба)	920.00

РАЗОМ: \$31,997.97

5. ВІДСЛОНЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА:

ІМПРЕЗИ:

Хори Чікаґо	\$3,780.00
Хор Клівленд	1,325.00
Хор Нью Йорк	900.00
Хор Ньюарк	482.00
Хор Філядельфія	475.40
Симфонічна оркестра	6,250.00
Театр „Слово" з Нью Йорку	2,250.00
Імпреди молоді	833.96
Концерт Бандуристів	399.30
Виставка	200.00
Заля	1,000.00
Автобус	300.00
Квіти	560.00
Освітлення	287.85
Квітники	210.00

Кошти подорожі диригентів і солістів	709.00
Різні дрібні видатки (199.10, 106.00)	305.00
РАЗОМ за імпрези	\$20,870.61

Із виступів вплинуло 10,486.00 дол. До імпрез доложено з інших фондів суму 10,321.61 дол. Капеля Бандуристів і молодечі організації самі адміністрували імпрези, так, що Комітет доложив до імпрез молоді 20.86 дол.

6. ВІДСЛОНЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА:

ПОХІД-ПАРАДА:

Оркестра Чікаго	\$750.00
Оркестра Чікаго	750.00
Оркестра Філядельфії	626.00
Оркестра Клівленд	750.00
Оркестра Нью Йорк	250.00
Оркестра Боффало	550.00
Голосники, мікрофони	1,883.75
Порядкова служба	730.36
Прапори	1,383.00
Прапорці, стяжки, рукавиці	747.70
РАЗОМ	\$8,420.81

7. ВМУРУВАННЯ ДОКУМЕНТІВ:

Бенкет	\$1,854.20
Мистецька програма	500.00
Програмки, оголошення, пропаг.	806.61
Голосники, мікрофони	365.00
Фотограф	119.00
РАЗОМ:	\$3,614.81

8. ФІЛЬМ:

Фільм, відслонення і кошт	\$12,061.27
Вмурування документів	1,000.00
4 копії фільму	1,132.71
Апарат для перегляду фільму	148.07
РАЗОМ:	\$14,342.05

9. ВІДЗНАКИ:

30.000 шт. відзнак для збірки в терені	\$915.18
3.000 шт. відзнак на дедикацію	135.00
10.650 шт. відзнак на відкриття	2,000.00
РАЗОМ ЗАПЛАЧЕНО ЗА ВІДЗНАКИ	\$3,050.18

За відзнаки одержано 3,296.05 дол. На відзнаках зароблено 245.87 дол

10. ПУБЛІКАЦІЇ:

ПРОПАМ'ЯТНА КНИГА — 20.000 прим. \$19,278.49

11. КОНГРЕСОВІ РЕКОДИ, ЛІТЕРАТУРА:

10.000 Шевченко в столиці ЗСА \$3,202.68

10.000 Пам'ятник свободи в Америці 2,288.06

10.000 Борець за свободу 1,820.72

4.000 Шевченко зустрічає Америку 5,326.15

УВАН за літературу 90.00

РАЗОМ \$12,727.61

12. ГРАМОТИ, КАРТКИ, ПРОГРАМКИ,

ГРАФІЧНІ ПРАЦІ:

10.000 Пропам'ятних грамот \$996.26

50.000 Карток Шевченка 480.00

10.000 Програмки 2,070.00

Грамоти для почесних гостей 1,704.00

Відзнаки для почесних гостей 480.00

Афіші з портретом на відкриття 546.13

Графічні праці 810.26

Колекція грамот і портретів 354.00

РАЗОМ: \$7,441.27

13. АДМІНІСТРАЦІЯ:

А. Персональні:

Платні постійних працівників \$29,758.30

Платні помічних сил 4,552.60

РАЗОМ ПЛАТНІ \$34,310.90

14. АДМІНІСТРАЦІЯ:

Б. Речеві видатки:

Чинш приміщення \$4,381.54

Обезпечення, п. 4,094.71

Канц. пр. друки 5,550.39

Поштові оплати 5,257.89

Телефони, телеграф 2,935.17

Кошти засідань 1,932.40

Кошти подорожей 4,629.19

Оголошення в пресі 1,823.61

Оголошення жертводавців 5,217.95

„Вашінгтон Пост” 421.39

Правний дорадник	371.45
Машини до писання	214.77
Різні дрібні видатки	357.54
Віра Річ	300.00
Проф. Зайцев	250.00
РАЗОМ	\$37,738.00

15. БЮРО ПРЕСИ І ПРОПАГАНДИ У ВАШІНГТОНІ:

Друки-програми для конгресменів, сенаторів і визначних американців	\$3,575.00
Пресові інформації до газет	2,489.19
Пресові конференції	279.45
10,000.00 поштових карток	903.31
„Вашінгтон Пост” за оголошення	1,128.27
Фотознімки	603.82
Друки	500.00
Телефони, телеграми	515.87
1000 комплектів пресових інформацій	1,000.00
Поштові оплати	328.42
Секретарські праці	474.46
Кошти подорожі	244.45
Комунікати	360.00
Шевченківські програми	528.91
Список учасників бенкету	733.62
РАЗОМ	\$13,664.77

16. РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ І ПРИМІЩЕННЯ:

Кошти репрезентації	\$1,056.34
Кошти делегації до Президента	536.37
Мейфлавер готель за приміщення	1,227.60
РАЗОМ	\$2,820.31

17. СВІТОВА ВИСТАВКА:

Шевченківські святкування	\$3,987.00
РАЗОМ РОЗХОДИ:	\$422,723.66
ГОТІВКА В БАНКУ НА ДЕНЬ 30.XI.65	1,399.18
РАЗОМ:	\$424,122.84

Комітет відбув 53 засідання Екзекутиви, 11 засідань Головної Управи і 2 Загальних Зборів. З відбутих засідань і зборів списано обширні протоколи.

У висліді переведеної перевірки діяльності Комітету, Контрольна Комісія стверджує, що помимо ворожого наставлення впливового столичного щоденника „Вашінгтон пост” і деяких кіл у Вашингтоні і поза

Вашінгтоном, щоби уневажнити закон про побудову Пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні, Екзекутива зуміла перебороти всі труднощі і перепони і дочекатися отої радісної хвилини, що Вашингтон діждався Шевченка. Це, очевидно, коштувало багато енергії, коштів зв'язаних з поїздками до Вашингтону членів Екзекутиви Комітету, Українського Конгресового Комітету Америки і впливових українських демократичних і республіканських діячів. У Вашингтоні заангажовано пресове бюро Міллера і Ко., завданням якого було ведення інформативної праці в користь побудови пам'ятника Шевченкові. Бюро влаштувало ряд пресових конференцій, вислало понад тисячу листів до сенаторів, конгресменів і визначних американських політичних діячів. Через оголошення у „Вашінгтон пост” інформовано столицю про Україну і її духовного провідника Т. Шевченка.

Врочисте відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові в суботу, 27-го червня 1964 р. в столиці З'єднаних Стейтів Америки Вашингтоні 34-им президентом Америки, та головним командувачем альянтських збройних сил під час Другої світової війни Двайтом Д. Айзенгавером, при співучасті ієрархів Українських Церков, представників американського уряду, що проголосив цей день „Українським днем”, численної делегації з Канади, Аргентини, Англії, Німеччини, Франції, Бельгії, Австрії і далекої Австралії, представників центральних і місцевих організацій, а зокрема зорганізованої української молоді Америки і Канади і до глибини зворушеної 100-тисячної маси народу, поширили у світі славу Великого Кобзаря і Пророка України — Тараса Шевченка, та його заповіти боротися за культурну, національну і державну НЕЗАЛЕЖНІСТЬ УКРАЇНИ!

ПАМ'ЯТНИК ШЕВЧЕНКА В СЕРЦІ СТОЛИЦІ АМЕРИКИ СТАЄ МІСЦЕМ ПАЛОМНИЦТВА!

Контрольна Комісія висловлює признання Екзекутиві Комітету Пам'ятника Шевченкові під проводом голови проф. Романа Смаль-Стоцького, Українському Конгресовому Комітетові під проводом проф. Лева Добрянського, Українським Церквам, центральним і місцевим організаціям, місцевим Комітетам Пам'ятника Шевченкові, українським школам, громадянам, молоді, шкільним дітям, зокрема українській пресі, за переведену працю, яка увінчалася небувалим успіхом — здвигненням монументального Пам'ятника Духовому Батькові Української Нації — ТАРАСОВІ ШЕВЧЕНКОВІ.

Нью Йорк, дня 15 грудня 1965 р.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ:

Іван Винник — голова, Роман Слободян — заступник голови, Теофіль Кульчицький — секретар, Євген Лозинський — член, Михайло Лисогір — член і Едвард Попель — член.

VIII. ШЕВЧЕНКО І АМЕРИКАНСЬКІ УКРАЇНЦІ

Шевченкознавство стало сьогодні українською наукою наук. Немає бо періоду в українській історії, ділянки українського життя, яких у більшій або меншій мірі не охоплювало б і не оформлювало б Шевченкове слово. Пізнаючи Шевченка — пізнаємо українську націю, і, навпаки, пізнаючи українську націю — пізнаємо Шевченка. А в цьому пізнанні не останній розділ повинно становити і дослідження впливу Шевченка і його слова на формування, збереження і розвиток української спільноти на цій благословенній, бо вільній, американській землі. Не раз запитуємо себе: де була б і як виглядала б українська нація без Шевченка? Це саме відноситься і до тієї частини української крові, що влилася в жили американського народу. Де були б сьогодні ми, українські американці, якби не Шевченко і його слово на нашій сторожі?

Українська еміграція до Америки почалася в 60-их роках минулого сторіччя, а перший свідомий український емігрант, нога якого ступила на американську землю в 1865-му році, приїхав сюди із Святим Письмом та Шевченковим „Кобзарем”, якщо не в руці, то в голові і серці. Був це скиталець, козак-священик Андрій-Агапій Гончаренко з Київщини. Три роки пізніше Гончаренко почав редагувати видавану американським урядом в англійській і російській мовах газету „Аляска Гералд”, призначену для населення купленої тоді Америкою від Росії Аляски. В першому числі цієї газети, що появилася з датою 1-го березня 1868 року, вміщена стаття: „Інтересні ідеї поета Тараса Шевченка”, що була переказом поеми „Кавказ”. Рівночасно з цим надруковано й початок Шевченкового „Послання” та „Думи мої”. Це є чи не перший слід Шевченкового слова на американській землі.

Організоване життя американських українців почало оформлюватись у 80-их роках, коли до Америки приїхав з Галичини перший український католицький священик о. Іван Волянський і зорганізував у пенсильванському містечку Шенандоа першу українську парафію, а в 1885-му році побудував там першу українську церковцю. Це були перші пробіски, що почали остаточно оформлюватись із появою „Свободи”, яку в 1893-му році почав видавати о. Григорій Грушка. Перше число „Свободи” появилось 15 вересня 1893-го року і в ньому на першій сторінці, під складеним півеліпсою заголовком газети, вміщено, як мотто, Шевченкове: „Учіться, брати мої, думайте, читайте і чужому научайтесь, свого не цурайтесь!”, — а ще нижче — „В своїй хаті своя правда і сила і воля!”

Ця Шевченкова синтеза свого і чужого ніби написана для американських українців, і вона стала їхньою долею. Де ми були б сьогодні без цієї науки, яка так глибоко запала в українську душу?

Через пів року після випуску першого числа „Свободи”, 22-го лютого 1894-го року, у вуглекопському містечку Шамокіні в Пенсильванії засновано з кількох місцевих братств першу в Америці крайову

українську організацію, Український — тоді ще Руський — Народний Союз. І знову ж опис цієї події починається цитатою Шевченка: „І, о диво, трупи встали і очі розкрили! І брат з братом обнялися і проговорили — слово тихої любови!” Справді бо, палке Шевченкове слово воскресило національні трупи, піднесло їм повіки і сповнило їхні серця життєдайною, братньою любов'ю.

Відтоді Шевченкові ідеї починають всевладно оформлювати та надавати змісту українській спільноті в Америці. Як в Україні, так і в Америці, під впливом Шевченкового слова та Шевченкових ідей, маса незрячих гречкосіїв, що не знали ні свого роду, ні навіть свого імени, перетоплюється в свідому, зорганізовану і творчу спільноту. Вірші Шевченка подибуємо в кожному числі новоствореної газети, Шевченковими цитатами характеризується всю долю й недолю українських поселенців в Америці. Шевченкове слово, поруч слів із Святого Письма, стає змістом і основою Американської України, яка тоді починає творитись.

Не диво, що постать Шевченка виростає серед американських українців до розмірів велетня-пророка. Не диво, що вже з початком 1897-го року, між проголошеними у газеті на продаж „красними образками” святих та кількох новозбудованих українських церков, подибуємо й заклик купувати „красний образок” — портрет Шевченка. Про спасенну силу Шевченкового слова та популярність Тараса вже в тих початках Американської України хай посвідчить такий випадок, згадку про який знаходимо на пожовклих листках історії американських українців.

У березні і квітні 1898-го року один з наших піонерів, що підписався псевдонімом „Ваш знайомий” (правдоподібно о. Нестор Дмитрів), описує свою поїздку по Канаді, і в дописі з місцевости Дафін у Манітобі пише:

„...я блукав довгі години в засніжених пралісах і коли вже думав, що тут буде мені амінь, побачив між деревами буду, знак людського життя. Я думав, що це, може, індіани або ескімоси, але коли відчинив двері, то на передній, закуреній стіні побачив збитий з двох патиків Хрест святий і біля нього той образок Шевченка, що його продають в Олифанті...”.

Отже, вже з кінцем минулого сторіччя Шевченкове слово, разом з портретом Поета, зайшло навіть в манітобські праліси.

Та не тільки в Канаді. У „Свободі” з 3-го квітня 1899-го року подибуємо вістку із Ріо Кляро в Бразилії про те, що там створено „руську читальню”, в якій наші поселенці поставили собі за ціль Шевченкове „чужоїму научатись і свого не цуратись”.

Рівночасно з поширенням Шевченкового слова, поширюється культ Шевченка між українськими імігрантами в Америці. Уже 3-го квітня 1895 року подибуємо у „Свободі” статтю о. Гр. Грушки з інформаціями про святкування Шевченкових роковин по всій широкій Україні-Русі. До речі, саме під впливом Шевченка вжито в Америці вперше правильну назву нашої Батьківщини: Україна. У згаданій статті автор закликає американських українців, щоб і вони пішли слідами своїх земляків на рідній землі і „широко, масово та величаво” відзначили в березні Шевченкові дні.

Три роки пізніше, в січні 1898-го року, створено в Олифанті у Пенсильвенії перше українське товариство імени Шевченка. В повідомленні про цю подію читаємо, що ціллю цього Т-ва є збудувати в Америці пам'ятник — як там сказано — найбільшому синові України-Руси, і закликається наших імігрантів складати пожертви на цю ціль. Знову ж у

повідомленні з 1-го січня 1900-го року читаємо, що саме на Новий Рік, який започаткував наше сторіччя, відбулося в Джерзі Ситі перше в Америці українське політичне віче. У звіті з віча сказано: „Народу там зійшлося много. Були там люди з близьких і далеких місцевостей. Заля простора, велика, а на видному місці висить портрет Тараса Шевченка”. І Шевченкові вірші деклямували на тому вічу. Окремою проблемою на тому вічу була наша властива назва, і промовці закликали, щоб називати себе українцями, а не русинами, бо українцем, а не русином називав себе Тарас Шевченко. А два місяці після того, в березні 1900-го року, подибуємо в „Свободі” першу вістку-оголошення про те, що в українській читальні ім. Тараса Шевченка в Олифанті можна набути Старий і Новий Завіт за три доляри та „Кобзар” Т. Шевченка за один доляр і двадцять центів.

Уже лише кілька цих фактів і подій, зв'язаних з ім'ям та ідеями Тараса Шевченка в самих початках української іміграції в Америці, найбільш характеристичні і для дальшого розвитку нашої спільноти в цій країні. Це бо не залишає жадного сумніву, що українська спільнота в Америці та її розвиток нерозривно зв'язані з Шевченком та його ідеями. Можна б наводити безліч прикладів, як усі свої проблеми — національні, соціальні, виховні, господарські, культурні, навіть родинні і особисті — наші піонери ставили та розв'язували саме в дусі Шевченкових ідей, які так дуже відповідають духові й ідеям американської землі й американського народу. І тому не диво, що коли на одне з Шевченківських Свят у Джерзі Ситі запрошено як промовця місцевого конгресмена, то він, поінформувавшись побіжно про Шевченка, під час промови в риторичному захваті заявив, що Шевченко, мовляв, був „таким самим добрим американцем, як ви і я”. Промовець, очевидно, мав кого іншого на думці, але опісля, вийшовши з концертної зали, не один міг додати в тій помилці конгресмена багато правди. Бо, якщо під поняттям американця розуміти принципи волі, справедливості і прогресу, то Шевченкове місце було б не тільки між такими американцями, як „ви і я”, але й поруч батька цієї країни, Джорджа Вашингтона, і великого її емансипатора Абрагама Лінкольна.

Уже в першій декаді нашого сторіччя американські українці та їхні громади починають широко відзначувати Шевченкові дні у березні кожного року. Починаючи від 1909-го року, американські українці переводять широку кампанію збірки фондів на пам'ятник Тараса Шевченка в Києві. Всеціло під знаком століття з дня народження Шевченка стояв між американськими українцями початок пам'ятного в історії теж з інших причин 1914-го року. Почалась інтенсивна підготовка, а опісля масові відзначування цієї дати в самих американсько-українських громадах, поруч обширних повідомлень про підготову до таких святкувань на землі Шевченка. І тоді наспіла вістка про заборону царсько-московського уряду перевести ці святкування в золотoverхій столиці України. Безпосередньо після того знялася серед американських українців величезна хвиля протестів проти цього чергового насильства московського окупанта над українським народом та його святощами. Акція протесту завершилась окремим зверненням до тодішнього президента країни, Вудро Вільсона, щоб він інтервенював у справі цього московського варварства. Звернення характеристичне для тодішнього часу, як і для відношення американських українців до Шевченка, тому варто його зацитувати. В цьому зверненні-протесті, датованому 20-го березня 1914 р., сказано:

„Пане Президенте! 10-го числа цього місяця минуло сто років від народження найбільшого українського Поета, Тараса Шевченка. Цей день — це велике національне свято всього 40-мільйонного українського народу, 35 мільйонів якого живе в південно-європейській частині Російської держави, 4 мільйони в Австро-Угорщині, а один мільйон в Америці. В 10-ий день цього місяця готовились наші земляки по всіх своїх територіях якнайторжественніше відзначити це велике національне свято. Найбільше свято мало відбутися в столиці нашої Вітчизни, Києві, і в тому святі мали взяти участь представники соборної України. Там міська рада мала поставити із складок всього українського народу пам'ятник Поетові і устроїти величаві обходи в місті. Так само готовились до свята наші міста Полтава, Одеса, Харків, Кам'янець Подільський та інші. Та в останній хвилині російське міністерство заборонило всі ті свята, не подаючи жадних причин, а найвища церковна влада Росії, Синод, заборонила в день 10-го березня правити навіть поминальні Богослуження за нашого поета Тараса Шевченка. Отже, свято Поета, який уродився біля Києва та якого теж і могила знаходиться над Дніпром недалеко Києва, святкуватимуть тільки наші земляки в Австро-Угорщині та ми, емігранти у вільній Америці. Проти цього нечуваного варварства, у хвилину такого болючого удару для нашої національної гордості з боку російського уряду, підносить голос протесту один мільйон українців, що живуть на вільній землі Вашингтона. Не маючи іншого способу запротестувати, передаємо оцей наш протест на Ваші руки, Пане Президенте, і просимо ласкаво подати зміст цього протесту представникові російської імперії при Білому Домі”.

Протест підписали: Дмитро Капітула, Семен Ядловський, Олексій Шаршонь і Михайло Угорчак, всі передові діячі УНСоюзу. З дальших інформацій відомо, що цей протест справді був переданий державним департаментом російському представникові у Вашингтоні.

Тим часом святкування сотих роковин Шевченка в американсько-українських громадах відбувались у спосіб і в розмірах, яким можна було б позаздрити нам і сьогодні. Для характеристики наведемо тільки опис тих святкувань в Нью Йорку. Свято складалось з двох частин: величавого походу по 5-ій Евеню у післяполудневих годинах та концерту ввечері. Відбулось воно 30-го травня 1914-го року, і очевидно твердить, що „такого величавого українського свята ще не було на американській землі”, бо в ньому вперше взяли участь солідарно всі українці, без огляду на партійні різниці. І так, вже вчасною порою після полудня почали збиратись громадяни з усіх сторін міста при Сьомій вулиці, де оформився похід, що розпочався о год. 4-ій. Взяли в поході участь всі існуючі тоді в Нью Йорку 27 українських товариств, що виступили з відзнаками, прапорами та великими транспарентами. Похід відкривав кінний відділ у козацьких костюмах. Опісля четверо білих коней тягнуло великий віз, на плятформі якого, серед зелені, квітів і синьо-жовтих стрічок та прапорів красувався великий портрет Тараса. За возом ішло 16 дівчат у народних строях, які несли обведену великим вінком синьо-жовту стрічку з написом: „І мене в сім'ї великій, в сім'ї вольній, новій, не забудьте псм'янути незлим, тихим словом”. Далі, під звуки вісьмох українських оркестр, ішло сім тисяч учасників походу. Похід перейшов головними вулицями міста, в тому числі й званою мільйонерською 5-ою евеню, де розкинено понад 10,000 брошур англійською мовою про український нарід, його пророка Тараса Шевченка та про заборону святкування роковин Кобзаря в підросійській Україні. Похід закінчився о год. 7-ій ввечері на 11-ій вулиці біля Вебстер Голлу, де відбувся концерт. Велика зала на 4.000 місць була виповнена по береги, а багато людей не могли до залі потрапити через брак місця. Концертову програму започатку-

вав промовою місцевий парох о. Підгорецький. Опісля зложено біля встановленого на сцені погруддя Поета вінки та китиці квітів. Про значення Шевченка для українців, як самостійної нації, промовляв регент усіх університетів ньюйоркського стејту, містер Шіпмен. Концертову програму виповнили виступи двох великих хорів, Української Бесіди та Українського Хору. Були теж сольові вокальні та інструментальні виступи, переплетені деклямаціями Шевченкових віршів, опісля сценічний образ „На Тарасовій могилі” і вкінці відспівання Шевченкового „Заповіту” та гимну „Ще не вмерла...”

Велику книгу можна б уже написати про вплив Шевченкових ідей на формування американсько-української спільноти, про відгомін цих ідей серед американського загалу та про культ Шевченка на цій землі.

Шевченковим „Вставайте, кайдани порвіте!”, надрукованим через усі шпальти газети, зустріли американські українці початок Першої світової війни і під знаком Шевченкових закликів слідкували вони за її подіями ввесь час, зокрема тоді, як з тієї війни почала народжуватись вільна Українська Держава.

Під час Першої світової війни український нарід пішов за закликом Шевченкового „Заповіту”, вставши і порвавши кайдани. Проте, хоч воля була густо скроплена не тільки вражою злою, але й благородною своєю кров'ю, її не пощастило закріпити і зберегти, „встоятись не було сили”.

Усе це до глибини серця і душі переживали американські українці. І знову заслугою полум'яних Шевченкових слів було те, що в тій чорній годині нової Великої Руїни американські українці, як і їхні брати на рідній і знову не-своїй землі, не попали в депресію, а знову почали „на руїні України волю здобувати” — як про це писав на честь Шевченкові ще в минулому сторіччі засновник і перший редактор „Свободи” о. Григорій Грушка.

Не диво, що в тому часі, в періоді між двома світовими війнами, в обставинах нової окупації української землі чотирма її сусідами, нарід наш по цей і по той бік океану звертається думками до свого Пророка, черпає в його ідеях і словах нову силу, нове завзяття і нову заохоту до боротьби і змагань за волю. Святкування Шевченківських роковин у тому періоді стають в американсько-українських громадах таким великим і самозрозумілим національним обов'язком, як у релігійному відношенні є святкування Різдва і Великодня. Український Народний Союз і його Відділи ведуть у цьому перед, а найбільшим звеличником і популяризатором Шевченка на американській землі був тоді, без сумніву, промовець з Божої ласки, редактор „Свободи” д-р Лука Мишуга.

Ця справа заслуговує на окрему увагу головно тому, що вона дає добрий приклад. Покійний д-р Лука Мишуга жив в Америці від половини 1921-го року до своєї смерти в лютому 1955-го року. Значить, на той час припало 33 Шевченкові річниці, і в тому часі, з нагоди тих роковин д-р Мишуга виголосив сотні промов про Шевченка і його творчість. Найбільшу частину його пожовклого вже архіву становлять саме промови та записки до промов з нагоди Шевченківських роковин. Навряд чи є в Америці українська громада, в якій д-р Мишуга не виголосив би Шевченківської промови, а в багатьох громадах він виголошував такі промови по кілька, а то й по кільканадцять разів. При цьому неймовірно, але правдиве: при всій цій повені промов, д-р Мишуга не виголосив однієї і тієї самої промови два рази. Кожна його промова була нова й оригінальна. До кожної своєї промови д-р Мишуга приготовлявся дуже

дбайливо: добирав матеріал, багато читав, робив виписки, опісля писав промову, виправляв її і, нарешті, вивчав на пам'ять. Свої Шевченківські, як і всі інші промови д-р Мишуга принципово актуалізував, навітлюючи ними нові події або їх новими подіями. Не менш важливою прикметою Шевченківських, як і ряду інших промов Мишуги було постійне шукання і виявлювання схожості українських і американських ідеалів волі і народовладдя. Український Шевченко й американський Лінкольн були для американського українця Луки Мишуги найбільшими і майже ідентичними представниками й символами тих самих волелюбних ідеалів. З довгих писаних праць на Шевченківську тематику залишив Мишуга головно видану в 1940-му році Українським Народним Союзом українською і англійською мовами книжку „Шевченко і жінки”.

В періоді між двома світовими війнами серед американських українців виникла в новому ставленні і з новими проблемами справа народженої в Америці англосовітської української генерації. Для неї в 1933-му році Український Народний Союз почав видавати разом із „Свободою” англосовітський „Український Тижневик”, в якому Шевченкові віддано заслужене перше місце. Перша Шевченківська редакційна стаття появилася в „Українському Тижневику” з 9-го березня 1934-го року. В тому самому числі надруковано, разом з портретом Шевченка, два його вірші в англійському перекладі В. Семенини; „Мені однаково” і „Минають дні”. В дальших числах того органу народженої в Америці української генерації, зокрема кожного року з нагоди Шевченківських роковин, подибується все нові й нові Шевченківські матеріали, нові переклади Шевченкових віршів і нові докази, що його ідеї і вірші мають для людей, народжених поза Україною, не меншу вартість і не меншу чарівну силу, як і для тих, що народились на українській землі.

Після Другої світової війни із збільшенням Американської України великою кількістю нових поселенців, між якими поважний відсоток становлять люди з високою і середньою освітою, включно з поважним числом видатних науковців, шевченкознавство і культ Шевченка двинулись на нову висоту, набрали нового розмаху. В Америці постав спочатку Відділ Наукового Товариства ім. Шевченка, що опісля, з реорганізацією того Т-ва, перетворився в Наукове Товариство ім. Шевченка в Америці, яке має свій власний дім у Нью Йорку, відбуває конференції і веде наукову та культурну діяльність.

Очевидно, що Шевченківські свята відзначається кожного року по всіх українських громадах, в багатьох випадках на вищому культурному та мистецькому рівні, і вони належать до тих імпрез, в яких брати участь уважають своїм моральним обов'язком навіть відсталі від громади і її активності люди.

Окремо хочеться відмітити дві найбільші Шевченківські імпрези в часі після Другої світової війни та які попередили справжній „Хрестовий похід” у справі пам'ятника Шевченкові у Вашингтоні: великий Шевченківський Фестиваль молоді в Нью Йорку 6-го червня 1948-го року і відкриття пам'ятника Тарасові Шевченкові на Союзівці, оселі Українського Народного Союзу в Кетскільських горах, 15 і 16-го червня 1957-го року.

Шевченківський Фестиваль в 1948 році відбувся у великій, битком набитій залі Фешин Інституту і замітний як своєю програмою, так і фактом, що вся програма була виконана молоддю, тут народженою і недавно прибулою із скитальських таборів в Європі. „Свобода” з 8-го

червня 1948 назвала цей фестиваль „Тріумфом української культури”, пишучи про нього:

„В неділю, 6-го червня 1948 р. українська молодь метрополітальної округи Нью Йорку і Нью Джерзі, а з нею і все українське громадянство, пережили один з найбільших успіхів своєї культурно-громадської праці, що ним було, без сумніву, Свято Тараса Шевченка, влаштоване окремим фестивалієм комітетом цієї ж молоді. Свято почалося о год. 3-ій по полудні, а його програма своєю оригінальністю, різноманітністю, шириною і головним виконанням була справді одною з найбільш величких українських імпрез, відомих на американській землі. Програму започатковано могутньою Лисенковою композицією Шевченкового „Заповіту”, що його відспівав Хор Української Молоді в кількості понад 50 осіб під диригентурою Степана Марусевича...”

У дальших точках програми була введена інсценізація А. Драгана „Мандрівка до сонця”, що представляла відповідно достосований до сцени переказ про мандрівку 6-літнього Тараса до „тих стовпів, що підпирають небо”; опісля була виконана інсценізація Н. Русової „Шевченко у Репніних” і вкінці третя інсценізація, також А. Драгана, „Пророк України”. Кульмінаційною точкою імпреди була вистава першої дії з опери Аркаса „Катерина”, що була рівночасно рямками великого музично-танцювального фестивалю.

Дев'ять років пізніше, також у червні 1957-го року, відбулося відкриття пам'ятника Шевченкові на Союзівці, яку часто називають „клаптиком України на американській землі”. Опис цієї Шевченківської імпреди передаємо за „Свободою” з 18-го червня 1957 -го року:

Кругло 10.000 народу, що репрезентували практично всю Американську Україну та всі українські громади від океану до океану і з Канади, приїхали впродовж минулої суботи і неділі, 15 і 16-го червня, на Союзівку, оселю УНСоюзу в мальовничих Кетскільських горах, щоб взяти участь у відкритті здвигненого там пам'ятника Тарасові Шевченкові, віддати поклін Генієві та Пророкові українського народу і засвідчити свою вірність його великим ідеалам. Між приявними були люди всіх походжень і всіх генерацій, були з Нью Йорку і з Каліфорнії, були ті, що народились над Дніпром-Славутою, над Дністром, над Прутом і над Тисою, були ті, що народились громадянами Америки і Канади — і всі вони з однаковим зворушенням слухали могутні звуки „Заповіту” Тараса Шевченка, вдивляючись у суворі і рівночасно лагідні риси його обличчя, що їх вирізьбило долото геніяльного мистця Олександра Архипенка в бронзі. Люди з Каліфорнії, з Канади, з Вірджинії і фактично з усіх стейтів, де існують українські поселення, подорожували часом тисячі миль, щоб прийти і в День Батька, який саме припадав на неділю 16-го червня, скласти поклін Батькові Української Нації і засвідчити свою непохитну вірність його високим ідеалам, що є вселюдськими ідеалами. Здвигненням цього пам'ятника і такою масовою участю в його відкритті американські українці, зокрема членство Українського Народного Союзу, в цю грізну добу, в це страшне лихоліття українського народу, potwierдили перед усім світом, що нація, яка видала Шевченка та його заповіти, не тільки не вмере, не загине, але перетриває найтяжче і таки osiąгне волю і незалежність в своїй державі.

„Уже напередодні відкриття пам'ятника, в суботу 15-го червня, всі численні нічлігові приміщення Союзівки були зайняті до останнього ліжка. Прекрасна погода, без сумніву, сприяла масовості здвигу. Впродовж цілої суботи телефон в канцелярії Союзівки не вмовкав від запитів: чи можна ще дістати нічліг? Багатьом людям треба було відмовити. Після вечери в суботу, як і у вільному від інших зайнятих часів в неділю, був висвітлюваний приватно пп. Антоновичем і Федевим кольоровий фільм про Тараса Шевченка, як маляра.

„Неділя, 16-го червня, перейде до історії американських українців і назавжди залишиться в пам'яті десятка тисяч людей як День Батька американсько-української спільноти. Вже від 7-ої години ранку почали автобусами і

приватними автомобілями з'їжджати учасники здвигу. Усіх разом понад 50 автобусів і більше як тисяча автомобілів з реєстраційними таблицями стейтів Каліфорнія, Вірджинія, Огайо, Ілліной, Массачусетс, Нью Йорк, Нью Джерзі, Пенсильвенія, Коннектикат, Ровд Айленд, Меріленд, Дистрикт Колюмбія, Фльорида та багато інших, як і поодиноких провіцій Канади. Невпинним потоком пливли людські маси від місця постою автобусів і амтомобілів дорогою на широке подвір'я Союзівки, де на найкращому місці, на видному з усіх боків горбку стояв закритий полотнищем пам'ятник найбільшому синові Української Нації, Тарасові Шевченкові. Між тими, що заповнювали площу перед пам'ятником, були й давні, похилені та вкриті сивиною часу піонери, були жінки і чоловіки, багато з них в українських національних костюмах, було, зокрема, багато цвіту українського народу, що найбільше радувало серця всіх — молоді і дітвори. А коли тут і там можна було побачити стареньку бабусю чи дідуся, що, спираючись на рамена своїх дітей чи внуків, віддавали низький поклін Шевченкові, коли, протискаючись серед мас народу, повільно підходив до пам'ятника каліка на милицях, то годі було стримати сльози в очах від великого зворушення. Це справді вся Американська Україна прийшла скласти поклін Шевченкові.

„Урочистість посвячення і відкриття пам'ятника почалася коло 9-ої години ранку піднесенням американського і українського національних прапорів на щогли біля Гостинниці, головного будинку Союзівки. Прапори, із звичайною процедурою, піднесли пластуни і пластунки, що їх з пів сотні приїхало на Союзівку вже попереднього дня, щоб допомогти в праці, зв'язаній із здвигом. Негайно після того у відповідно достосованому приміщенні бібліотеки почалась Служба Божа, яку відправив всч. о. протопресвітер Лев Весоловський з української православної церкви св. Володимира в Нью Йорку в приявності Високопреосвященнішого Іоана Теодоровича, Митрополита УПЦ в ЗСА.

„О год. 11:30 Владика Іоан в асисті о. протопресвітера Лева Весоловського і о. Леоніда Долинського пройшов шпаліром людей з гостинниці до пам'ятника і довершив його посвячення, виголосивши опісля високопатріотичну промову...

„Урочистість офіційного відкриття пам'ятника почалася о год. 2:30 по полудні відспіванням американського й українського національних гимнів та Шевченкового „Заповіту“ у виконанні об'єднаних хорів „Думка“ і метрополітального хору з Нью Йорку під диригентурою Степана Марусевича, при акомпаніаменті Олі Дмитрів. Сольову партію „Заповіту“ співав молодий співак (баритон) Юрій Богачевський з Нью Йорку. І спів і сама поява хору — барвисті народні одяги співаків мішаного Метрополітального Хору та смокінги членів чоловічого хору „Думка“ викликали захоплення гостей.

„Після відспівання „Заповіту“ виголосив вступну промову (англійською мовою) адвокат Михайло Пізнак.

З черги заповідач представив масам гостей головного промовця урочистости, гол. предсідника Українського Народного Союзу Дмитра Галичина. „Минуть віки — почав свою промову Дмитро Галичин — і українські покоління пізнаватимуть все глибше й повніше, кого вони мали у Шевченкові і кого Україна з його смертю втратила“...

„Окремою високоцистецькою точкою програми був виступ сеньйора діячів української сцени директора Йосипа Гірняка із рецитацією одного з найсильніших творів Т. Шевченка, поеми „Іржавець“. Виголошена з надзвичайним відчуттям Шевченкових образів й експресією рецитація зробила на всіх присутніх глибоке враження.

„Зворушливою точкою програми був „Поклін Шевченкові“, в рамках якого складено вінки і квіти та переведено дефіляду біля пам'ятника. Під звуки оригінальної пісні Гайворонського „Ходили ми по садочку, назбирали барвіночку...“ і „...то співає Україна для свого Первосина“, яку виконала група співачок Метрополітального хору, пластунка Леся Васьків, цьогорічна „Міс Союзівка“, склапа біля пам'ятника, від імени всього членства УНСоюзу, сплетений дівчатами таки на Союзівці вінок з барвінку. Опісля склали вінки представники громади Бостон, Гартфорд та інші. Здавалося, чути було віддих тисячів людей, коли проходила біля пам'ятника дефіляда і низько схилились

*Пам'ятник Т. Шевченка на Союзівці під час його покладення 27-го квітня 1957 р.
Біля пам'ятника його творець — Олександр Архипенко.*

несені делегаціями прапори. Вкінці до пам'ятника підійшла група дітей в національних костюмах і відомий вже з інших виступів Андрійко Шуль продеklamував вірш Романа Завадовича, спеціально написаний з нагоди відкриття пам'ятника на Союзівці.

„Черговою точкою програми був виступ Метрополітального хору, який відспівав пісню „Якби мені черевики” (комп. Колесси). Солістами в цій точці виступили: Марія Боднар, Ганна Придаткевич, Ганна Ценько і Петро Тарбі.

„Наприкінці виступав чоловічий хор „Думка” під дир. Л. Крушельницького, який відспівав пісні „Садок вишневий” (комп. Гнатишина) і „Сонце заходить” (комп. Роздольського) із сольовими виступами Богдана Пирожака й Андрія Добрянського.

„Перед імпрезою публіці були представлені творець пам'ятника, світової слави різьбар Олександр Архипенко і відомий американський шевченкознавець, перекладач творів Шевченка на англійську мову і автор окремої праці про Шевченка, проф. Кларенс Меннінг. Публіка вітала їх ентузіастичними оплесками.

„Перед імпрезою і в перервах між окремими урочистостями системою голосників, розміщених по всій оселі, передавано з платівок пісні, переважно до слів Шевченка, що весь час створювало відповідний настрій. Щойно біля години 7-ої вечора почали виїздити із Союзівки автобуси й автомобілі, забираючи з собою людей, що справді не пощадили ні труду, ні часу, ні зв'язаних з далеким подорожуванням видатків, щоб спільно віддати поклін генієві і пророкові України, Тарасові Шевченкові”.

*
* *

Пам'ятник Тарасові Шевченкові на Союзівці та його величаве і багатолюдне відкриття в червні 1957-го року були великою і остаточною заохотою до практичних заходів, щоб цього — як його називається в американських урядових документах — вселюдського Чемпіона Волі вшанувати здвигненням відповідних пам'ятників у найбільших остоях волі, столиці З'єдинених Стейтів Америки, Вашингтоні, та столиці канадійської провінції Манітоби, Вінніпеґу.

Цей короткий огляд відношення американських українців до Шевченка хочеться закінчити згаданим уже першим на цій землі віршом в честь Тараса Шевченка, написаним редактором „Свободи” о. Григорієм Грушкою в 1895-му році:

Духом линем ми, Тарасе,
На Твою могилу
І за Тебе Бога молим
Вдячні за ту силу,
Яку вдихнув в Твої слова:
Мертвих воскресати
Й на руїні — Україні
Волю здобувати!

VII. БУДЕШ, БАТЬКУ, ПАНУВАТИ...!

Сталося неймовірно: у Вашингтоні, столиці наймогутнішої країни світу, що є символом і найбільшою гарантією волі, поставлено пам'ятник Тарасові Шевченкові, синові кріпака й поетові віками й сьогодні гнобленого українського народу! А врочистості відкриття цього пам'ятника в історичну суботу, 27-го червня, своєю багатолюдністю та своєю величавістю і зворушливістю перевищують усе, що досі з подібної нагоди записано в анналах американської столиці. Відкрив цей пам'ятник один з найдостойніших мужів цієї великої і величної країни — її 34-ий президент, колишній головнокомандуючий альянтськими збройними силами, які під його команду здобули найбільшу перемогу в історії світу, та колишній президент Колумбійського університету, одного з найбільших вогнищ науки й культури в світі, Двайт Д. Айзенгавер.

Сто тисяч народу взяло участь у відкритті цього пам'ятника. Були це переважно нащадки того, кого цим пам'ятником ушановано: сини й дочки українського народу та їх народжені в цій та багатьох інших країнах світу нащадки, які прийшли поклонитись Шевченкові, їдучи сотні а то й тисячі миль з усіх усюдів. І були там люди дослівно всіх земель соборної України, всіх віків, усіх віровизнань, усіх політичних переконань, усіх суспільних станів. Як же зворушливо прогомонів через могутні голосники заклик, щоб на трибуну біля пам'ятника Шевченкові в столиці Америки зголосився односельчанин із села Кирилівки! А разом з цими синами і дочками України віддали поклін Шевченкові й репрезентанти всіх ділянок американського життя, були амбасадори чужих країн. І всі вони стояли непорушно, із запертим віддихом у найглибшій пошані, коли пам'ятник відкрито і коли із тисячів грудей гомоніла у столиці над Потомаком пісня до слів безсмертного Шевченкового „Заповіту”. Це були незабутні, справді історичні хвилини, яких словами не описати й навіть музикою не передати. Їх можна тільки переживати.

І саме тоді згадувались слова священника-патріота о. Мацкевича, який, промовляючи під час похоронів Шевченка на Чернечій Горі в Каневі, говорив: „Ось, браття християни, перед нами світло, що світило всій Україні, перед нами Тарас Шевченко. Гори канівські, луги і доли українські! Ви бачите перед собою мужа, який любив Україну і якого Україна любила... Від північної столиці Росії і до нашого скромного містечка — чий прах шестує? Кого проводять так далеко з такою пошаною? Чи мужа сповненого бойових заслуг? Чи достойника, що прославив себе на полі політичної діяльності, що діяв силою влади і закону? Ні, браття, це — Тарас Шевченко!...”

103 роки після похоронів Шевченка у 150-ліття його народження, що й дало нагоду до вшанування його пам'ятником у Вашингтоні, можна б перефразувати слова канівського священника-патріота:

Від Чернечої Гори над Дніпром в скромному містечку Каневі в поневоленій Україні, де похований його прах, аж до величної столиці

вільної землі Вашингтона над Потомаком, в якій здвигнено цей величавий пам'ятник, кого ж це вшановують усі народи світу? Чи володаря могутньої країни, чи прославленого на полях битви полководця? Ні, цим пам'ятником вшановано володаря людських душ, який своїм віщим словом запалив смолоскип великої любові до волі та просвічує ним поколінням і націям у боротьбі за неї. Це є наш Шевченко, а пам'ятник йому у Вашингтоні ще вище підносить цей смолоскип, ще ясніше просвічує шлях, прискішує здійснення його заповітів!

ТАРАС ШЕВЧЕНКО

ЗАПОВІТ

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій:
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!*

*Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу, отгоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися. А до того —
Я не знаю Бога!*

*Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте!
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній, новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом!*

[1845]

Обкладинка і заголовна сторінка: БОГДАН ТИТЛА

Фотографії: Я. П. СТАРОСТЯК

Керівник друкарні: Анатоль Домарацький, заступник: Степан Чума

Складачі: Неоніля Х. Сохан, Анна Лис

Верстальник: Данута Реґальська

Друкарня „Свободи”, 30 Монтгомері вул., Джерзі Ситі, Н.Дж. 07302, ЗСА

Printed in U.S.A.

“Svoboda” — 30 Montgomery Str., Jersey City, N.J. 07302

